

Fostering green and social
entrepreneurship in school education
through a virtual business environment

WP2

Teachers Training Programme
on Green and Social Entrepreneurship

Spis treści

Wprowadzenie	5
Grupy docelowe	6
Cele nauczania	8
Przedsiębiorcze nastawienie: co to jest i z czym się wiąże?	10
1. Przegląd	10
Efekty uczenia się	10
2. Wprowadzenie do przedsiębiorczości	11
3. Zrozumienie przedsiębiorczego sposobu myślenia	14
3.1. Kariera przedsiębiorcza	14
3.2. Cechy kształtujące postawę przedsiębiorczą	14
3.3. Korzyści przedsiębiorcze dla społeczeństwa	18
4. Dlaczego uczyć przedsiębiorczości	20
4.1 Rola instytucji edukacyjnych w rozwoju przedsiębiorczości	20
4.2 Motywacyjne przykłady przedsiębiorców odnoszących sukcesy	21
5. Kulturowanie klasy przedsiębiorczości	26
6. Zajęcia praktyczne i ćwiczenia	29
Zielona przedsiębiorczość	36
1. Przegląd	36
Efekty uczenia się	37
2. Wprowadzenie do zielonej przedsiębiorczości i kluczowych koncepcji	38
2.1. Definicja przedsiębiorczości i zielonej przedsiębiorczości	39
2.2. Różne kategorie zielonej przedsiębiorczości	40
2.3. Korzyści z zielonej przedsiębiorczości	43
2.4. Potencjalne zagrożenia zielonej przedsiębiorczości	44
3. Zielone umiejętności	46
3.1. Kategorie zielonych umiejętności	46
3.2. Przejście na zielone umiejętności	47
3.3. Nowe zielone zawody czy istniejące zawody staną się „bardziej ekologiczne”?	48
3.4. Zielone umiejętności dla czystej technologii	50
3.5. Potrzeba Strategii Zielonych Umiejętności w przedsiębiorstwie	52
4. Nauczanie zielonej przedsiębiorczości	54

Partnerzy projektu

5. Zielone modele biznesowe	56
5.1. Odkrywanie możliwości zielonego biznesu	56
5.2. Studia przypadków odnoszących sukcesy zielonych przedsiębiorców	58
6. Praktyczne działania w zakresie zielonej przedsiębiorczości	61
6.1. Ćwiczenia praktyczne i projekty dla studentów	61
6. 2 . Wizyty terenowe lub wirtualne wycieczki po zielonych przedsiębiorstwach	64
Przedsiębiorczość społeczna	66
1. Przegląd	66
Efekty uczenia się	67
2. Wprowadzenie do przedsiębiorczości społecznej	67
2.1. Ekonomia społeczna	68
2.2. Przedsiębiorczość społeczna	70
3. Kluczowe pojęcia przedsiębiorczości społecznej	72
3.1. Etyczne praktyki biznesowe	72
3.2. Wpływ społeczny	74
3.3. Innowacje społeczne	75
4. Nauczanie przedsiębiorczości społecznej	77
4.1. Praktyczna edukacja w zakresie zachowań organizacyjnych (PROBE)	79
4.2. Pomiar wpływu społecznego	82
4. 3 . Względy etyczne	84
5. Inspirowanie zmian społecznych	86
5.1. Udań przedsięwzięcia w zakresie przedsiębiorczości społecznej	86
5.2. Identyfikacja rzeczywistych problemów społecznych i rozwiązań	89
6. Angażowanie uczniów w projekty z zakresu przedsiębiorczości społecznej	91
6.1. Praktyczne przykładowe projekty	91
6.2. Współpraca z kluczowymi interesariuszami	96
Podejścia do nauczania przedsiębiorczości	99
1. Przegląd	99
Efekty uczenia się	99
2. Strategie pedagogiczne w nauczaniu przedsiębiorczości	101
3. Projektowanie programu nauczania przedsiębiorczości	108
3.1. Tworzenie kompleksowego programu nauczania przedsiębiorczości	108

Partnerzy projektu

3.2. Dostosowanie programu nauczania do celów nauczania	110
4. Ocena i ewaluacja	112
5. Tworzenie interaktywnych środowisk edukacyjnych	116
5.1. Grywalizacja	117
6. Rola nauczyciela jako facylitatora	121
6.1. Strategie prowadzenia uczniów przez projekty przedsiębiorcze	123
6.2. Podejścia mentorskie i coachingowe.	124
7. Pokonywanie wyzwań	127
7.1. Wyzwania i trudności	127
7.2. Wskazówki dotyczące pokonywania wyzwań	128
Referencje	133

Creative Commons Licence

CC BY-NC 4.0

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International

Ta licencja wymaga, aby reuserzy przypisali autorowi zasługi. Pozwala reuserom na dystrybucję, remiksowanie, adaptację i budowanie na materiale w dowolnym medium lub formacie, wyłącznie w celach niekomercyjnych.

Partnerzy projektu

Wstęp

Witamy w programie szkoleniowym dla nauczycieli w zakresie zielonej i społecznej przedsiębiorczości, innowacyjnym i kompleksowym źródle wiedzy, którego celem jest wyposażenie nauczycieli w wiedzę i narzędzia niezbędne do kształtowania kolejnego pokolenia liderów świadomych ekologicznie i społecznie. W dzisiejszym szybko rozwijającym się świecie, charakteryzującym się palącymi globalnymi wyzwaniami, takimi jak zmiany klimatyczne, nierówności społeczne i degradacja środowiska, konieczne jest wyposażenie uczniów w umiejętności i perspektywy niezbędne do proaktywnego rozwiązywania tych problemów poprzez przedsiębiorczość.

Dlaczego edukacja w zakresie zielonej i przedsiębiorczości społecznej ma znaczenie?

Kształcenie w zakresie przedsiębiorczości okazało się potężnym katalizatorem zmian transformacyjnych, oferującym studentom nie tylko wiedzę niezbędną do odniesienia sukcesu w świecie biznesu, ale także zdolność do wywierania pozytywnego wpływu na środowisko i społeczeństwo. Ekologiczna przedsiębiorczość, skupiająca się na zrównoważonych praktykach biznesowych i zarządzaniu środowiskiem, oraz przedsiębiorczość społeczna, zajmująca się palącymi kwestiami społecznymi, zyskały niezwykle znaczenie w epoce zrównoważonego rozwoju i odpowiedzialności społecznej.

Wykorzystując siłę nauczania przedsiębiorczości, możemy zaszcześcić uczniom umiejętność krytycznego myślenia, identyfikowania możliwości wprowadzenia pozytywnych zmian i opracowywania innowacyjnych rozwiązań złożonych problemów. Jako pedagodzy odgrywacie kluczową rolę w kształtowaniu sposobu myślenia i wartości przyszłych pokoleń. Ten program zapewni Ci wiedzę i umiejętności, które zainspirują Twoich uczniów do zostania przedsiębiorcami zorientowanymi na cel, którzy wykorzystują biznes jako siłę ku dobru.

Struktura programu

Program szkolenia nauczycieli w zakresie zielonej i społecznej przedsiębiorczości składa się z czterech odrębnych modułów, z których każdy koncentruje się na kluczowym aspekcie nauczania przedsiębiorczości:

Partnerzy projektu

1. Nastawienie przedsiębiorcze: co to jest i z czym się wiąże? : Moduł ten kładzie podwaliny, wyjaśniając podstawy przedsiębiorczości i wyjaśniając, dlaczego przedsiębiorcze podejście jest niezbędne dla każdego.

2. Zielona przedsiębiorczość : W tym module zagłębiamy się w kluczowe koncepcje zielonej przedsiębiorczości, badając zrównoważone praktyki biznesowe i ich integrację z podróżą przedsiębiorczą.

3. Przedsiębiorczość społeczna : W tym miejscu badamy podstawowe zasady przedsiębiorczości społecznej, w tym względy etyczne, pomiar wpływu społecznego i innowacyjne strategie stawiania czoła wyzwaniom społecznym.

4. Podejścia do nauczania przedsiębiorczości : Ostatni moduł oferuje cenny wgląd w techniki edukacyjne i metodologie nauczania przedsiębiorczości, zarówno w kontekście ogólnym, jak i ze szczególnym naciskiem na wprowadzanie pozytywnych zmian w celu zaspokojenia potrzeb środowiskowych i społecznych.

Moduły te zaprojektowano tak, aby były interaktywne, wciągające i pouczające, zapewniając wiedzę i narzędzia niezbędne do zainspirowania uczniów do zostania twórcami zmian i osobami rozwiązującymi problemy, których pilnie potrzebuje nasz świat.

Zapraszamy Cię do wybrania się w tę transformacyjną podróż w kierunku bardziej zrównoważonego i sprawiedliwego społecznie świata poprzez edukację w zakresie przedsiębiorczości. Razem możemy wywrzeć znaczący wpływ i wychować pokolenie studentów, którzy nie tylko są przygotowani na wyzwania jutra, ale także zaangażowani w tworzenie jaśniejszej i bardziej zrównoważonej przyszłości dla wszystkich.

Grupy docelowe

Pedagodzy: Ten program szkoleniowy jest przeznaczony przede wszystkim dla nauczycieli, instruktorów i specjalistów zajmujących się edukacją pracujących na różnych poziomach systemu edukacji, od szkół podstawowych do średnich. Z zadowoleniem przyjmuje także nauczycieli w instytucjach szkolnictwa

Partnerzy projektu

zawodowego i wyższego zainteresowanych włączeniem zasad przedsiębiorczości ekologicznej i społecznej do swoich praktyk nauczania.

Administratorzy edukacji: Administratorzy szkół i systemów edukacji, których celem jest opracowywanie i wdrażanie programów i inicjatyw skupionych na przedsiębiorczości w swoich instytucjach, znajdą w tym programie cenne informacje.

Partnerzy projektu

Cele kształcenia

Pod koniec tego programu szkoleniowego uczestnicy będą:

- ✓ **Zrozumienie przedsiębiorczości i jej znaczenia** : Zdobądź wszechstronne zrozumienie przedsiębiorczości, jej znaczenia i znaczenia w kontekście edukacji.
- ✓ **Pielęgnuj przedsiębiorczy sposób myślenia** : Rozpoznaj cechy i cechy przedsiębiorczego sposobu myślenia oraz jego znaczenie we wspieraniu innowacji i rozwiązywaniu problemów.
- ✓ **Naucz zielonej przedsiębiorczości** : Zdobądź dogłębną wiedzę na temat koncepcji zielonej przedsiębiorczości, zrównoważonych praktyk biznesowych i strategii skutecznego nauczania tych zasad.
- ✓ **Naucz przedsiębiorczości społecznej** : Stwórz solidne podstawy przedsiębiorczości społecznej, w tym względy etyczne, pomiar wpływu społecznego i innowacyjne rozwiązywanie problemów.
- ✓ **Projektuj środowiska uczenia się przedsiębiorczości** : poznaj strategie i techniki pedagogiczne, aby stworzyć angażujące i dynamiczne sale lekcyjne dotyczące przedsiębiorczości, sprzyjające kreatywności i krytycznemu myśleniu.
- ✓ **Wzmacnianie pozycji uczniów w zakresie wpływu na środowisko i społeczeństwo** : wyposażenie uczniów w umiejętności, wiedzę i pewność siebie potrzebne do identyfikowania i stawiania czoła wyzwaniom środowiskowym i społecznym poprzez przedsiębiorczość.
- ✓ **Zintegruj praktyki etyczne i zrównoważone** : Zrozum znaczenie etycznych i zrównoważonych praktyk biznesowych i włącz je do edukacji w zakresie przedsiębiorczości.
- ✓ **Promuj innowacje i kreatywność** : Poznaj metody inspirujące wśród uczniów innowacje, kreatywność i myślenie adaptacyjne, zachęcając ich do generowania zrównoważonych rozwiązań.
- ✓ **Oceń postęp w przedsiębiorczości** : odkryj metody i narzędzia oceniania umożliwiające ocenę postępów w zakresie przedsiębiorczości uczniów, zapewniając efektywne efekty uczenia się.
- ✓ **Ułatwianie projektów w zakresie przedsiębiorczości** : Dowiedz się, jak prowadzić uczniów przez projekty w zakresie przedsiębiorczości, zapewniając opiekę mentorską i wsparcie na całej ich drodze do przedsiębiorczości.

Celem tego Programu szkolenia nauczycieli jest wyposażenie nauczycieli i administratorów oświaty w wiedzę i umiejętności niezbędne do inspirowania uczniów i prowadzenia ich na drodze do zostania odnoszącymi sukcesy, odpowiedzialnymi społecznie i świadomymi ekologicznie przedsiębiorcami. Razem możemy kształtować lepszą przyszłość, wychowując pokolenie twórców zmian zaangażowanych

Partnerzy projektu

WP2: Teachers Training Programme on Green and Social Entrepreneurship

Co-funded by
the European Union

w budowanie zrównoważonych, włączających społecznie i odpowiedzialnych środowiskowo przedsiębiorstw.

Partnerzy projektu

The Green & Social StartUps Erasmus+ Project (Nr. 2022-1-PL01-KA220-SCH-000087194) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Przedsiębiorcze nastawienie: co to jest i z czym się wiąże?

1. Przegląd

Współczesny świat szybko się rozwija, napędzany postępowaniem technologicznym i zmianami gospodarczymi. W tym dynamicznym krajobrazie tradycyjne ścieżki kariery i modele edukacyjne nie są już wystarczające, aby przygotować jednostki na sukces. Zamiast tego istnieje rosnąca potrzeba kultywowania ducha przedsiębiorczości jako modułu nauczania. Przedsiębiorczy sposób myślenia nie ogranicza się do zakładania firmy; jest to raczej zestaw umiejętności, postaw i perspektyw, które mogą przynieść korzyści jednostkom w różnych aspektach życia.

Włączenie ducha przedsiębiorczości do edukacji nie oznacza, że każdy uczeń powinien założyć firmę. Zamiast tego wyposaża ich w szerszy zestaw umiejętności, które są nieocenione we współczesnym świecie. Co więcej, zachęca do takiego podejścia do życia, które ceni podejmowanie inicjatywy, uczenie się na błędach i umiejętność dostosowywania się w obliczu zmian. Aby ten moduł nauczania był skuteczny, instytucje edukacyjne muszą tworzyć środowisko zachęcające do przedsiębiorczego myślenia. Może to obejmować identyfikację uczniów z cechami osobistymi charakterystycznymi dla przedsiębiorcy, zmianę programu nauczania, oferowanie kursów z zakresu przedsiębiorczości i zapewnianie studentom możliwości pracy nad projektami i wyzwaniami w świecie rzeczywistym.

Podsumowując, przedsiębiorczy sposób myślenia to coś więcej niż tylko droga do sukcesu w biznesie; to potężne podejście do życia, które wyposaża jednostki w umiejętności i postawy niezbędne do prosperowania w naszym ciągle zmieniającym się świecie. Włączając ten sposób myślenia do edukacji, możemy przygotować uczniów, aby byli elastyczni, innowacyjni, odporni i odnosili sukcesy w każdej dziedzinie, którą wybiorą. To inwestycja w przyszłość, która przyniesie korzyści jednostkom i całemu społeczeństwu.

Wyniki nauki

- ✓ Zrozum koncepcję przedsiębiorczego sposobu myślenia i jego znaczenie w dzisiejszym krajobrazie biznesowym.
- ✓ Zidentyfikuj kluczowe cechy i cechy związane z przedsiębiorczym sposobem myślenia.
- ✓ Zapewnij nauczycielom wszechstronne zrozumienie, dlaczego należy uczyć przedsiębiorczości.
- ✓ Przedstaw udane historie o znanych na całym świecie przedsiębiorcach.
- ✓ Dowiedz się, jak włączyć przedsiębiorczość do zajęć lekcyjnych.

Partnerzy projektu

- ✓ Dowiedz się, jak rozpoznać osobiste mocne strony i obszary rozwoju w odniesieniu do przedsiębiorczego sposobu myślenia.

2. Wprowadzenie do przedsiębiorczości

Znaczenie przedsiębiorczości i czynników ją motywujących określa Global Entrepreneurship Monitor (GEM), badający postawy przedsiębiorczości osób dorosłych w wieku od 18 do 64 lat. W 2022 r. przebadano prawie 170 000 osób. Badanie koncentruje się na trzech głównych aspektach:

- (1) czy przedsiębiorczość jest uważana za pożądany wybór kariery,
- (2) czy przedsiębiorcy są postrzegani jako osoby posiadające wysoki status społeczny, oraz
- (3) poziom uwagi mediów poświęcanej przedsiębiorcom (GEM, 2023) .

Ludzie podejmują przedsiębiorczość z różnych powodów, które mogą obejmować:

- ✓ Dokonywanie zmian na świecie.
- ✓ Budowanie znacznego majątku lub osiągnięcie wysokich dochodów.
- ✓ Kontynuowanie tradycji rodzinnej.
- ✓ Poszukiwanie samozatrudnienia jako sposobu na zarabianie na życie, gdy możliwości zatrudnienia są ograniczone.

Motywacje te odzwierciedlają różnorodny zakres aspiracji i okoliczności, które skłaniają jednostki do podejmowania przedsięwzięć przedsiębiorczych. Motywacją niektórych osób jest chęć wywarcia pozytywnego wpływu na społeczeństwo lub sprostania konkretnym wyzwaniom. Inni postrzegają przedsiębiorczość jako drogę do sukcesu finansowego i szansę na zgromadzenie znacznego majątku. Dla niektórych przedsiębiorczość jest sposobem na uhonorowanie i kontynuację dziedzictwa lub tradycji rodzinnej. Dodatkowo w sytuacjach, gdy możliwości zatrudnienia są ograniczone, przedsiębiorczość może zaoferować alternatywny sposób zarabiania na życie (Hirsch i in., 2017) .

Co więcej, Organizacja Narodów Zjednoczonych w zatwierdzonej Agendzie na rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030 uznaje przedsiębiorczość za istotny mechanizm przyczyniający się do osiągnięcia Celów Zrównoważonego Rozwoju Organizacji Narodów Zjednoczonych (SDG). Przedsiębiorczość jest postrzegana jako środek wspierania bardziej sprawiedliwego, zrównoważonego pod względem środowiskowym, wszechstronnego i wyższej jakości rozwoju. Z drugiej strony potencjalni przedsiębiorcy nie dostrzegają wagi wdrażania SDGs w swoich biznesach (GEM, 2023) .

Partnerzy projektu

Niektóre ogólne wskaźniki z badania na lata 2022/2023 są takie, że w 37 z 49 zbadanych gospodarek znaczna część (ponad 40%) osób wierzących w korzystne perspektywy lokalnego biznesu powstrzymałaby się od rozpoczęcia własnego przedsięwzięcia ze względu na obawę awaria. Również usługi konsumenckie i usługi biznesowe, które były dwoma głównymi sektorami start-upów w 2022 r. Spośród 49 gospodarek zbadanych w GEM 2022/2023 tylko trzy kraje (Togo, Tunezja i Egipt) odnotowały sytuację, w której łączna odsetek nowo rozpoczętych przedsiębiorstw w usługach konsumenckich i biznesowych wyniósł poniżej 60%. Poziomy aktywności przedsiębiorczej w okresie pandemii przedstawiają zróżnicowany scenariusz – w niektórych gospodarkach odnotowano spadek całkowitej aktywności przedsiębiorczej na wczesnym etapie (TEA), podczas gdy w innych odnotowano wzrost. Zrozumienie czynników przyczyniających się do tych rozbieżnych tendencji ma kluczowe implikacje polityczne. Analiza danych z ostatnich dwóch lat również ukazuje podobne mieszane perspektywy (GEM, 2023) .

Jeśli chodzi o definicje przedsiębiorczości, w literaturze przedstawiono różnorodne definicje „przedsiębiorcy” i „przedsiębiorczości”, a każda z nich oferuje inny punkt widzenia. Na przykład John Stuart Mill kładł nacisk na ponoszenie ryzyka, Joseph Schumpeter skupiał się na innowacjach, podkreślano także cechy psychologiczne. Inne perspektywy łączą przedsiębiorczość z zachowaniami i kompetencjami, takimi jak kreatywny oportunizm i wgląd w rynek. Ogólnie rzecz biorąc, przedsiębiorczość jest postrzegana jako zarządzanie własnym przedsiębiorstwem, wymagające osobistego poświęcenia, kreatywności i podejmowania ryzyka w celu tworzenia wartości. Definicja ta integruje kluczowe elementy z poprzednich charakterystyk, w tym własność, innowacyjność, nowość, podejmowanie ryzyka i twórczy oportunizm, które konsekwentnie pojawiają się w literaturze (Greenhaus i in., 2019) .

Według OECD promowanie przedsiębiorczości można osiągnąć poprzez wdrożenie strategii edukacyjnej i szkoleniowej obejmującej różne poziomy systemu edukacji, w tym szkoły, uniwersytety oraz programy na poziomie przemysłu lub firmy. To kompleksowe podejście ma na celu zapewnienie jednostkom umiejętności i wiedzy niezbędnych do wspierania przedsiębiorczości. Tworzenie środowiska sprzyjającego zachowaniom przedsiębiorczym wymaga połączenia czynników społecznych, politycznych i edukacyjnych, a także położenia silnego nacisku na docenianie przedsiębiorczości. System edukacji odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu nastawienia dzieci do przedsiębiorczości, a członkowie rodziny również przyczyniają się do rozwoju cech związanych z zachowaniami przedsiębiorczymi (Mazzarol i Reboud, 2020) .

Partnerzy projektu

Tabela 1 ilustruje wpływy, które kształtują lub wyzwalaają zachowania przedsiębiorcze na różnych etapach życia. W dzieciństwie i okresie dojrzewania kluczowymi czynnikami są rodzice i rodzina, doświadczenia edukacyjne oraz wybrana ścieżka kariery. Jeśli dzieci i młodzież mają rodziców, którzy są właścicielami małych firm, mogą zdobyć doświadczenie z pierwszej ręki na temat funkcjonowania firmy, co może zachęcić je do założenia firmy rodzinnej lub założenia własnej. Jednakże niektóre osoby mogą zniechęcać długie godziny pracy, niski status społeczny i stres związany z małymi przedsiębiorstwami, a ich rodzice mogą zniechęcać je do kontynuowania przedsiębiorczości. W okresie dojrzewania grupa rówieśnicza może odegrać znaczącą rolę w kształtowaniu przyszłych ścieżek kariery. Jeśli uwaga grupy rówieśniczej skupiona jest na sukcesach akademickich i wejściu do uznanych zawodów po ukończeniu studiów, zainteresowanie przedsiębiorczością może być mniejsze (Gibb, 1988) .

Tabela 1 : Wpływ edukacji na poszczególnych etapach życia na przyszłego przedsiębiorcę

ETAP ŻYCIA				
Dzieciństwo	Adolescencja	Wczesny dorosły	Średni dorosły	Późno dorosły
Klasa rodzinna	Preferencje zawodowe rodziny	Wybór dalszego kształcenia	Mobilność zawodowa i klasowa	Klasa i bogactwo
Praca	Wybór wykształcenia zawodowego	Ranking klas	Praca	Sytuacja rodzinna
Edukacja	Wartości i cele edukacji	Wpływ resztkowy i własny rodziny	Własna rodzina i przyjaciele	Możliwości pracy
Wartości i cele	Przyjaciele i społeczność	Przyjaciele i społeczność	Satysfakcja z pracy	Satysfakcja z pracy
			Interakcji społecznych	Obiekty emerytalne

Źródło: (Gibb, 1988) .

Partnerzy projektu

3. Zrozumienie przedsiębiorczego sposobu myślenia

3.1. Kariery przedsiębiorcze

Karierę przedsiębiorcy charakteryzuje głębokie osobiste zaangażowanie w sukces firmy, ponieważ kariera i biznes są ze sobą powiązane. Wyniki w jednej domenie bezpośrednio wpływają na drugą, powodując wyższy poziom ryzyka, w tym możliwość osobistej porażki, strat finansowych i niestabilności kariery (Greenhaus i in., 2019).

Kariera przedsiębiorcy wyróżnia się stosunkowo niższym poziomem struktury, przewidywalności i wsparcia w porównaniu z tradycyjnym zatrudnieniem. Podczas gdy niektóre osoby celowo szukają wolności od ograniczeń organizacyjnych, dla innych brak infrastruktury korporacyjnej i systemów wsparcia może być niepokojący, szczególnie jeśli są nieprzygotowane (Greenhaus i in., 2019).

Innym charakterystycznym aspektem kariery przedsiębiorcy jest potrzeba proaktywnego i innowacyjnego sposobu myślenia. Charakter przedsięwzięć przedsiębiorczych wymaga szybkiej reakcji na niepewne warunki rynkowe, a przedsiębiorcy muszą posiadać zdolność szybkiego dostosowywania się. Z kolei kariery organizacyjne często charakteryzują się wolniejszym tempem, utrudnionym przez biurokrację i zarządzanie niechętnie do podejmowania ryzyka (Greenhaus i in., 2019).

Ponadto przedsiębiorcy pełnią jednocześnie wiele ról funkcjonalnych, zajmując się takimi obszarami, jak operacje, marketing, księgowość, zasoby ludzkie i planowanie. Kontrastuje to z karierami organizacyjnymi, które zazwyczaj obejmują skupianie się na jednej roli funkcjonalnej na raz (Greenhaus i in., 2019).

3.2. Cechy kształtujące postawę przedsiębiorczą

Pragnienie **autonomii i niezależności** to podstawowy aspekt, który jednostki cenią w swojej pracy, niezależnie od statusu zatrudnienia. Autonomia i niezależność odnoszą się do wolności, jakiej doświadcza jednostka w swojej pracy, w tym możliwości podejmowania decyzji, wyrażania siebie, pracy bez ścisłego nadzoru i wolności od procesów biurokratycznych. Badania Edgara Scheina dotyczące kotwic kariery zidentyfikowały autonomię/niezależność jako podstawową kategorię opisującą zawodową samoświadomość jednostki. Osoby z kotwicą autonomii/niezależności traktują priorytetowo wolność od zasad i ograniczeń organizacyjnych, faworyzując karierę, w której mogą wybierać, kiedy pracować, nad czym pracować i intensywność swoich wysiłków.

Partnerzy projektu

Wczesne badania przedsiębiorców również uwydatniły ich trudności w reagowaniu na autorytety, ponieważ często wykazywali niechęć do podporządkowania się władzy i czuli się niekomfortowo, pracując pod jej władzą. Kontynuowanie kariery przedsiębiorczej zapewnia jednostkom ujście dla potrzeb autonomii i niezależności, pozwalając im uniknąć władzy i nadzoru. Wielu przedsiębiorców odchodzących z tradycyjnej pracy w korporacji robi to, ponieważ cenią sobie swobodę podejmowania decyzji bez ingerencji ze strony wyższej kadry kierowniczej lub kadry kierowniczej. Pragnienie autonomii, niezależności i wolności jest dla wielu przedsiębiorców istotną motywacją, ponieważ posiadanie własnego biznesu i zarządzanie nim pozwala im być sobą. Ten urok autonomii i niezależności jest coraz częściej doceniany przez aspirujących przedsiębiorców na całym świecie (Greenhaus i in., 2019).

Według Davida McClellanda **potrzeba osiągnięć** jest istotną cechą psychologiczną przedsiębiorców. McClelland zidentyfikował trzy cechy behawioralne, które są powszechnie obserwowane u osób o dużej potrzebie osiągnięć: biorą osobistą odpowiedzialność za znalezienie rozwiązań problemów, wyznaczają umiarkowane cele w zakresie wydajności i podejmują skalkulowane ryzyko oraz pragną konkretnej informacji zwrotnej na temat swoich wyników.

Liczne badania badały związek między potrzebą osiągnięć a przedsiębiorczością. Większość tych badań wykazała, że silna potrzeba osiągnięć jest wiarygodnym predyktorem zachowań przedsiębiorczych. Warto zauważyć, że wysoka potrzeba osiągnięć nie dotyczy wyłącznie przedsiębiorców, ale obserwuje się ją także u wielu odnoszących sukcesy liderów. Istnieją jednak wystarczające dowody sugerujące, że wysoka potrzeba osiągnięć może odgrywać rolę w wpływaniu na decyzję jednostki o kontynuowaniu przedsiębiorczości.

W kontekście rozpoczynania nowej działalności ważne jest, aby wziąć pod uwagę wpływ strachu przed porażką. Strach przed porażką może być znaczącym czynnikiem odstraszającym dla osób rozważających założenie przedsiębiorczości. Strach ten może wynikać z różnych czynników, w tym ryzyka finansowego, presji społecznej i niepewności osobistej. Badania wykazały, że osoby, które bardziej boją się porażki, rzadziej rozpoczynają działalność gospodarczą.

W badaniu przeprowadzonym przez Global Entrepreneurship Monitor (GEM) w 2022 r. stwierdzono, że strach przed porażką jest szczególnie powszechny w niektórych gospodarkach. Spośród 49 zbadanych gospodarek trzy gospodarki wyróżniały się szczególnie wysoką obawą przed porażką: Iran, Turcja i Gwatemala. W tych gospodarkach osoby prywatne wyrażały wyższy poziom obaw związanych z

Partnerzy projektu

potencjalnymi negatywnymi konsekwencjami rozpoczęcia działalności gospodarczej. Pomimo obawy przed porażką, w badaniu GEM wskazano również sektory, w których najczęściej rozpoczynano działalność gospodarczą. Badanie wykazało, że sektor usług konsumenckich i sektor usług biznesowych były głównymi sektorami rozpoczynania działalności gospodarczej w większości badanych gospodarek. Sektory te obejmują szeroki zakres branż, w tym handel detaliczny, hotelarstwo, usługi profesjonalne i doradztwo (GEM, 2023) .

Podsumowując, choć potrzeba osiągnięć jest ważną cechą przedsiębiorców, strach przed porażką może działać jako znaczący czynnik odstrasżający dla osób rozważających założenie przedsiębiorczości. Jednak pomimo tej obawy sektory usług konsumenckich i usług biznesowych w wielu gospodarkach nadal są głównymi sektorami rozpoczynania działalności gospodarczej.

Badania pokazują, że osoby posiadające **wewnętrzne umiejscowienie kontroli** wierzą, że posiadają zdolność kontrolowania swojego otoczenia i decydowania o swoim losie poprzez swoje działania i zachowania. Ta wiara w możliwość kształtowania własnego losu może sprawić, że będą bardziej skłonni do podejmowania przedsiębiorczości i osiągania sukcesów na tym polu.

Jednakże badania nie potwierdzają konsekwentnie związku między umiejscowieniem kontroli a zachowaniami przedsiębiorczymi. Chociaż wewnętrzne umiejscowienie kontroli jest na ogół kojarzone z osobami odnoszącymi sukcesy, a nie tylko z przedsiębiorcami, istnieją dowody sugerujące, że wyższe wewnętrzne umiejscowienie kontroli może odróżniać przedsiębiorców od ogółu populacji. Oprócz innych czynników, takich jak potrzeba osiągnięć, wewnętrzne umiejscowienie kontroli może mieć zasadniczy wpływ na decyzję o kontynuowaniu kariery przedsiębiorczej i osiągnięciu sukcesu w niej.

Badania wykazały, że osoby o nastawieniu przedsiębiorczym są bardziej biegłe w **radzeniu sobie z konfliktowymi i niepewnymi sytuacjami**, a także w zarządzaniu wieloma zadaniami w sposób niejednoznaczny. Ta umiejętność radzenia sobie z różnymi wymaganiami własności przedsiębiorstwa podkreśla większą tolerancję na niepewność, jaką posiadają przedsiębiorcy w porównaniu z menedżerami organizacji.

Zgodnie z naszą dyskusją na temat definicji przedsiębiorczości, jedną ze wspólnych cech, o których wspominamy, jest **chęć podejmowania ryzyka** . Chociaż niektóre badania wykazały, że przedsiębiorcy są bardziej skłonni do podejmowania ryzyka w porównaniu do menedżerów w organizacjach, inne badania wykazały mieszane wyniki dotyczące skłonności do podejmowania ryzyka jako cechy

Partnerzy projektu

osobowości przedsiębiorców. Jednak niektórzy badacze zarządzania sugerują, że chociaż przedsiębiorcy podejmują bardziej agresywne i zorientowane na ryzyko decyzje w porównaniu do menedżerów w większych organizacjach, sami przedsiębiorcy mogą nie postrzegać tych decyzji jako z natury ryzykownych. Dzieje się tak dlatego, że często uważają, że ryzyko w danej sytuacji jest porównywalnie mniejsze. Na postrzeganie ryzyka przez przedsiębiorcę wpływają określone błędy poznawcze, takie jak nadmierna pewność siebie, iluzja kontroli oraz wykorzystywanie ograniczonych, ale pozytywnych informacji. Dodatkowo wielu przedsiębiorców ma silną wiarę w swoją zdolność do kształtowania wyników biznesowych, co sprawia, że postrzegają możliwość niepowodzenia jako stosunkowo niską. Dlatego też w obliczu podobnych sytuacji przedsiębiorcy prawdopodobnie będą dostrzegać niższy poziom ryzyka w porównaniu z osobami niebędącymi przedsiębiorcami. Bardziej wnikliwe może być postrzeganie przedsiębiorców jako wykwalifikowanych menedżerów ryzyka, którzy mają naturalną zdolność łagodzenia sytuacji, które osoby niebędące przedsiębiorcami mogą postrzegać jako sytuacje wysokiego ryzyka.

Poszczególne osoby mają różną orientację w pracy, na którą wpływają ich motyw, wartości i talenty. Orientacje te, zwane kotwicami kariery, odzwierciedlają to, jak jednostki postrzegają siebie w wybranej przez siebie karierze. Jedną z kotwic kariery zidentyfikowanych przez Edgara Scheina jest **kotwica przedsiębiorczości**, w przypadku której jednostki skupiają się przede wszystkim na tworzeniu czegoś nowego i zdobywaniu osobistego uznania. Kotwica ta oznacza także pragnienie wolności i autonomii w budowaniu własnej organizacji i kształtowaniu biznesu zgodnie z własnym wizerunkiem. Zasadniczo kotwica kariery przedsiębiorczej obejmuje cechy osobowości, które omówiliśmy do tej pory, takie jak potrzeba osiągnięć, wewnętrzne umiejscowienie kontroli, tolerancja dla dwuznaczności, chęć podejmowania ryzyka oraz pragnienie autonomii i kontroli. Sugeruje to również, że osoby z tą kotwicą mają wiarę we własne możliwości, dążenie do innowacji, tolerancję na stres i proaktywną osobowość (Greenhaus i in., 2019). Przedsiębiorca musi posiadać twórczego ducha przedsiębiorczości, aby angażować się w przedsięwzięcia biznesowe charakteryzujące się perspektywiczną perspektywą i umiejętnością podejmowania świadomych decyzji dotyczących przyszłego rynku (Cho i Lee, 2018).

Oprócz kluczowych punktów kariery Scheina badacze zajmujący się zarządzaniem zbadali także koncepcję „orientacji przedsiębiorczej”, która jest połączeniem cech przedsiębiorczych wynikających z samopoznania. Orientację przedsiębiorczą uważa się za konstrukt wyższego rzędu, który reprezentuje różne podstawowe zmienne, które wpływają na zachowania przedsiębiorcze i sukces, w tym potrzebę autonomii, innowacyjność, proaktywność, podejmowanie ryzyka i agresywność konkurencyjną.

Partnerzy projektu

Innowacyjność w kontekście przedsiębiorczości odnosi się do zdolności do tworzenia kreatywnych i oryginalnych pomysłów. Polega na przeprowadzaniu procesów due diligence, takich jak opracowywanie nowych produktów, procesów, dostawców i surowców. Generując nowe zmiany lub kombinacje poprzez kreatywne pomysły, innowacyjność tworzy wartość, której pragną firmy (Cho i Lee, 2018) .

Umiejętność bycia **proaktywnym** polega na podejmowaniu strategicznych decyzji, których celem jest kontrolowanie rynku. Osiąga się to poprzez identyfikację i wykorzystanie szans rynkowych oraz zdolność rozpoznawania zmian na rynku, zanim zrobią to inni konkurenci. Jest to ważna jakość w budowaniu przewagi konkurencyjnej i utrzymywaniu się na czele poprzez odkrywanie nowych możliwości w oparciu o przyszłe wymagania oraz wprowadzanie na rynek nowych produktów i usług (Cho i Lee, 2018) .

3.3. Korzyści przedsiębiorcze dla społeczeństwa

Lata 70. XX w. przyniosły znaczącą zmianę w gospodarce światowej, co doprowadziło do wzrostu zainteresowania zachowaniami przedsiębiorczymi. W tym czasie wiele krajów uprzemysłowionych doświadczyło znaczących zmian w swojej sytuacji gospodarczej (Gibb, 1988) .

W krajach rozwiniętych tradycyjny przemysł wytwórczy doświadczył upadku w związku z pojawieniem się nowych technologii i ekspansją konkurencyjnych krajów, takich jak Japonia. Ta zmiana doprowadziła do powstania sektora usług, który obecnie zatrudnia większość pracowników w gospodarkach postindustrialnych. W rezultacie wiele dużych firm rozpoczęło outsourcing lub podwykonawstwo usług mniejszym firmom, a tendencja ta nabrała tempa w latach 90. XX wieku. Co więcej, wykupy menedżerskie stały się coraz bardziej powszechne w sektorze przedsiębiorstw, ponieważ pracownicy coraz bardziej pragną większej niezależności i elastyczności pracy (Mazzarol i Reboud, 2020) .

Wzrostowi przedsiębiorczości sprzyjało także wprowadzanie od lat 80. XX w. nowych technologii informatycznych. Technologie te nie tylko dały początek zupełnie nowym gałęziom przemysłu, ale umożliwiły także pojawienie się nowych przedsiębiorców. Ponadto decentralizacja spowodowana technologiami informacyjno-komunikacyjnymi (ICT) odegrała kluczową rolę we wspieraniu przedsiębiorczości (Mazzarol i Reboud, 2020) .

Należy zauważyć, że postęp technologiczny może zakłócać istniejące gałęzie przemysłu i potencjalnie prowadzić do utraty miejsc pracy. Stwarzają jednak także szansę na rozwój nowych gałęzi przemysłu i powstawanie przedsiębiorstw generujących miejsca pracy.

Partnerzy projektu

Dlatego GEM mierzy poziom przedsiębiorczości gospodarek i dzieli je na trzy kategorie: gospodarki oparte na czynnikach, gospodarki zorientowane na efektywność i gospodarki zorientowane na innowacje. Gospodarki oparte na czynnikach produkcji to zazwyczaj kraje rozwijające się, w których duży nacisk kładzie się na rolnictwo i produkcję rolną na własne potrzeby wśród ludności wiejskiej. Z drugiej strony gospodarki zorientowane na efektywność charakteryzują się wysokim stopniem uprzemysłowienia i w dużym stopniu opierają się na produkcji w branżach wymagających dużej skali. Wreszcie gospodarki oparte na innowacjach posiadają bazę przemysłu poprzemysłowego, która jest bardziej skoncentrowana na usługach i przedsiębiorstwach wymagających dużej wiedzy, ze szczególnym naciskiem na inwestycje w badania i rozwój oraz innowacje (GEM, 2018) .

Jeśli chodzi o zakładanie nowych firm, raport Global Entrepreneurship Monitor (GEM) 2022 rzuca światło na sektory najczęściej wybierane przez przedsiębiorców z różnych gospodarek. W większości z 49 objętych badaniem gospodarek głównymi sektorami rozpoczynania działalności gospodarczej są usługi konsumenckie i usługi biznesowe. Sektory te wydają się najbardziej atrakcyjne dla przedsiębiorców ze względu na różne czynniki, takie jak popyt rynkowy, potencjał wzrostu i łatwość wejścia na rynek (GEM, 2023) .

Partnerzy projektu

4. Dlaczego uczyć przedsiębiorczości

Wraz z rosnącym zainteresowaniem karierą przedsiębiorcy pojawiły się różne mechanizmy wsparcia dla aspirujących przedsiębiorców. Mechanizmy te obejmują sieci i sojusze społecznościowe, programy szkoleniowe i edukacyjne, publikacje i strony internetowe. Ponadto rządy na wszystkich poziomach wdrożyły inicjatywy, których celem jest zapewnienie wsparcia osobom rozpoczynającym własne przedsięwzięcia przedsiębiorcze i zarządzającym nimi. Inicjatywy te mają na celu stworzenie środowiska sprzyjającego przedsiębiorczości oraz zapewniającego zasoby i pomoc przedsiębiorcom na całej ich drodze.

4.1 Rola instytucji edukacyjnych w rozwoju przedsiębiorczości

Instytucje edukacyjne na całym świecie dostrzegają rosnące znaczenie i zapotrzebowanie na programy nauczania przedsiębiorczości. W rezultacie instytucje te stworzyły tysiące programów i kursów poświęconych przedsiębiorczości, wspieranych przez liczne profesורות i finansowane ośrodki. Wiele z tych programów zostało początkowo uruchomionych przez odnoszących sukcesy absolwentów, którzy chcieli pomóc uczniom w zdobywaniu wiedzy na temat zakładania i prowadzenia przedsiębiorstw.

W odniesieniu do nauczania przedsiębiorczości model konstruktywistyczny może być bardzo korzystny. Angażując uczniów w rzeczywiste doświadczenia związane z przedsiębiorczością i zachęcając ich do aktywnego udziału w procesie uczenia się, mogą oni lepiej zrozumieć czynniki przyczyniające się do sukcesu lub porażki w przedsiębiorczości. Podejście to może również stymulować ich interpretację i ocenę możliwości w zakresie przedsiębiorczości, ostatecznie sprzyjając bardziej przedsiębiorczemu podejściu. Nauczanie przedsiębiorczości powinno rzeczywiście skupiać się na stymulowaniu interpretacji i ocen. Zapewniając uczniom niezbędną wiedzę, umiejętności i zasoby oraz zachęcając ich do krytycznej analizy i oceny możliwości w zakresie przedsiębiorczości, edukacja może pomóc im w podejmowaniu świadomych decyzji i podejmowaniu skalkulowanego ryzyka w swoich przedsięwzięciach związanych z przedsiębiorczością (Cho i Lee, 2018) .

Te kursy z zakresu przedsiębiorczości cieszą się dużą popularnością wśród studentów i są przeznaczone dla dwóch głównych grup: tradycyjnych studentów studiów licencjackich i magisterskich zainteresowanych karierą w przedsiębiorczości oraz nietradycyjnych studentów, którzy już praktykują lub są potencjalnymi przedsiębiorcami i mogą chcieć kontynuować swoją edukację. Chociaż konkretna treść tych kursów może różnić się w zależności od szkoły, zazwyczaj obejmują one tradycyjne

Partnerzy projektu

przedmioty biznesowe, takie jak marketing, finanse, rachunkowość i zarządzanie, ze szczególnym naciskiem na umiejętności i kompetencje potrzebne do przedsiębiorczości.

Uczestnictwo w zajęciach z przedsiębiorczości może znacznie zwiększyć ważne umiejętności, w tym zdolność identyfikowania i oceny możliwości biznesowych, zabezpieczania finansowania i kapitału, opracowywania nowych produktów, zarządzania ryzykiem, tworzenia planów biznesowych i budowania sieci przedsiębiorczości. Co więcej, te programy edukacyjne służą jednostkom jako cenne narzędzie do odkrywania możliwości kariery i zdobywania wglądu w siebie, pomagając im określić, czy ścieżka przedsiębiorczości jest zgodna z ich osobowością i pochodzeniem. Krajobraz nauczania przedsiębiorczości jest bogaty i różnorodny, oferując studentom kompleksową platformę do rozwijania umiejętności i wiedzy niezbędnych do osiągnięcia sukcesu w świecie przedsiębiorczości.

Jak wynika z badań, przekonanie, że przedsiębiorcy są gorzej wykształceni niż ogół populacji, jest bezpodstawne. Edukacja odgrywa bowiem kluczową rolę w wychowaniu przedsiębiorców i pomaga im radzić sobie z wyzwaniami, jakie przed nimi stoją. Choć formalne wykształcenie nie jest warunkiem wstępnym rozpoczęcia nowej działalności gospodarczej, stanowi ono solidną podstawę, szczególnie gdy jest istotne dla przedsięwzięcia. Przedsiębiorcy zidentyfikowali potrzebę edukacji w obszarach takich jak finanse, planowanie strategiczne, marketing (zwłaszcza dystrybucja) i zarządzanie. Umiejętności skutecznej komunikacji, zarówno pisemnej, jak i werbalnej, są również niezbędne w działaniach przedsiębiorczych. Dodatkowo wykształcenie ogólne jest cenne, ponieważ ułatwia przyswajanie nowej wiedzy, poszerza wachlarz możliwości i pomaga przedsiębiorcom w przystosowaniu się do nowej sytuacji. Chociaż wykształcenie pozytywnie wpływa na prawdopodobieństwo odkrycia nowych możliwości, nie przesądza jedynie o tym, czy ktoś utworzy nową firmę, aby wykorzystać te możliwości. Jednak osoby, które postrzegają swoje wykształcenie jako zwiększające swoje zdolności w zakresie przedsiębiorczości, są bardziej skłonne do zostania przedsiębiorcami (Hirsch i in., 2017).

4.2 Motywacyjne przykłady przedsiębiorców odnoszących sukcesy

Canva – Melanie Perkins (32 lata, kobieta): Perkins wpadła na swój pierwszy pomysł w 2006 roku, mając 19 lat, kiedy ona i Obrecht studiowali na uniwersytecie w Perth. W tym czasie dorabiała, ucząc innych studentów programów projektowych. Jednakże platformy dostarczane przez Microsoft i Adobe zostały uznane przez studentów za bardzo trudne, co skłoniło Perkinsa do przekonania, że musi istnieć lepsze rozwiązanie.

Partnerzy projektu

Imponujące! Rozpoczęcie działalności gospodarczej przy ograniczonych zasobach i doświadczeniu nie jest łatwym zadaniem. Wspaniale jest słyszeć, że para przyjęła niewielkie i łatwe w zarządzaniu podejście, tworząc internetową firmę zajmującą się projektowaniem roczników szkolnych o nazwie Fusion Books. Dzięki temu mogli przetestować swój pomysł i sprawdzić, czy odbije się on na docelowej grupie odbiorców. Uruchamiając witrynę internetową, która umożliwiła uczniom współpracę oraz projektowanie stron profilowych i artykułów, mogli zapewnić wyjątkowe i spersonalizowane doświadczenia. Warto również wspomnieć, że ich usługi obejmowały wydruk i dostawę roczników do szkół w całej Australii, co zwiększyło wygodę ich klientów. Ogólnie rzecz biorąc, jest to świadectwo ich determinacji i kreatywności w znalezieniu niszy rynkowej w sektorze edukacyjnym.

Canva, popularna platforma do projektowania graficznego, odniosła duży sukces pod względem globalnego zasięgu i wsparcia finansowego. Umożliwiło stworzenie prawie 2 miliardów projektów w 190 krajach. Co więcej, zyskał także wsparcie i poparcie znanych osobistości, takich jak Owen Wilson i Woody Harrelson.

W październiku 2019 r. Canva przeszła rundę finansowania, w wyniku której zebrano imponujące 85 milionów dolarów. Funduszem tym kierowała Bond Capital, firma inwestycyjna z siedzibą w Dolinie Krzemowej, na której czele stała znana inwestorka Mary Meeker. W wyniku tej rundy finansowania wycenę Canvy oszacowano na około 3,2 miliarda dolarów w 2020 roku (CNBC, 2020) .

X (dawniej Twitter), Tesla i SpaceX – Elon Musk (52 lata, mężczyzna): Jest dyrektorem generalnym X (dawniej Twitter), Tesli i SpaceX. Obecnie uważany jest za najbogatszego człowieka świata. Elon Musk znany jest z tego, że dość głośno wyraża swoje opinie na różne tematy i często wykorzystuje swoją platformę do wyrażania swoich poglądów.

Przedsiębiorcza podróż Muska rozpoczęła się po tym, jak porzucił studia podyplomowe z fizyki na Uniwersytecie Stanforda. Podczas „boomu internetowego” w latach 90. założył dwa start-upy technologiczne: firmę zajmującą się oprogramowaniem internetowym i firmę zajmującą się bankowością internetową. Ostatecznie firma zajmująca się bankowością internetową przekształciła się w PayPal, który w 2002 roku został później przejęty przez eBay za oszałamiającą kwotę 1,5 miliarda dolarów.

Po tym sukcesie pan Musk zdecydował się zainwestować swój majątek w dwa ambitne przedsięwzięcia. Pierwszą z nich była SpaceX, firma zajmująca się rakietami, której celem było zapewnienie opłacalnej

Partnerzy projektu

alternatywy dla wysiłków NASA w zakresie eksploracji kosmosu. Drugim przedsięwzięciem była Tesla, firma zajmująca się samochodami elektrycznymi. Początkowo pełniąc funkcję prezesa zarządu Tesli, w 2008 roku Musk objął stanowisko dyrektora generalnego.

Ogólnie rzecz biorąc, podróż pana Muska pokazuje jego umiejętność identyfikowania możliwości i podejmowania skalkulowanego ryzyka w branży technologicznej. Od pierwszych start-upów po obecne stanowiska w SpaceX i Tesli wykazywał pasję do innowacji i dążenie do tworzenia przełomowych rozwiązań.

Przypisuje mu się rozwój branż i podkreśla przejęcie platformy mediów społecznościowych Twitter w październiku 2022 roku. Od tego czasu dokonał zmian w firmie, m.in. redukcji zatrudnienia, rebrandingu na X i wprowadzeniu nowych subskrypcji premium. Celem jest, aby X stał się „aplikacją do wszystkiego” oferującą różne usługi. Jednak wartość firmy podobno spadła z 44 miliardów dolarów do 19 miliardów dolarów. We fragmencie wspomniano również o zaangażowaniu pana Muska w sektor sztucznej inteligencji, gdzie był wczesnym inwestorem w spółce dominującej ChatGPT, zanim w lipcu założył własną firmę o nazwie xAI. Misja xAI jest opisywana jako „zrozumienie prawdziwej natury wszechświata”.

Według Bloomberg i Forbesa według stanu na listopad 2023 r. jest najbogatszym człowiekiem na świecie, a jego majątek szacuje się na od 198 miliardów dolarów (162 miliardów funtów) do 220 miliardów dolarów (180 miliardów funtów) (BBC, 2023).

Amazon – Jeff Bezos (59 lat, mężczyzna): Jest prezesem i założycielem firmy Amazon, a jego majątek wynosi 162,5 miliarda dolarów. Jest amerykańskim przedsiębiorcą, powszechnie uznawanym za znaczącą rolę w rozwoju e-commerce. Jest założycielem i dyrektorem naczelnym Amazon.com, Inc., internetowego sklepu detalicznego, który zaczynał od sprzedaży książek, a później rozszerzył swoją ofertę, oferując szeroką gamę produktów. Pod przywództwem Bezosa Amazon stał się największym sprzedawcą detalicznym w sieci WWW i ustanowił standardy sprzedaży internetowej.

Podróż Bezosa rozpoczęła się w latach licealnych, kiedy założył Dream Institute – ośrodek promujący kreatywne myślenie wśród młodych uczniów. Po ukończeniu Uniwersytetu Princeton w 1986 r., uzyskując dyplom z inżynierii elektrycznej i informatyki, badał różne możliwości kariery, zanim w 1990 r. dołączył do nowojorskiego banku inwestycyjnego DE Shaw & Co.. Bezos szybko piął się po szczeblach kariery i został najmłodszym starszym wiceprezesem firmy. Na tym stanowisku skupiał się na ocenie

Partnerzy projektu

potencjału inwestycyjnego Internetu, który odnotowywał wykładniczy wzrost w tempie ponad 2000 procent rocznie.

Ogromne możliwości Internetu rozpały ducha przedsiębiorczości Bezosa. W 1994 roku podjął odważną decyzję o opuszczeniu DE Shaw i przeprowadzce do Seattle w stanie Waszyngton, gdzie w swoim garażu założył wirtualną księgarnię. Mając niewielki zespół pracowników, Bezos zaczął tworzyć niezbędne oprogramowanie dla serwisu. W lipcu 1995 roku Amazon zadebiutował sprzedając swoją pierwszą książkę.

Przez całą swoją karierę Bezos wykazywał się wizjonerskim podejściem do handlu elektronicznego i stale poszerzał ofertę produktów i usług Amazon. Dziś firma przekształciła się w międzynarodowy konglomerat obejmujący różne branże, w tym przetwarzanie w chmurze, usługi przesyłania strumieniowego i sztuczną inteligencję. Innowacyjny sposób myślenia i determinacja Bezosa niewątpliwie odegrały kluczową rolę w sukcesie Amazona i jego wpływie na krajobraz handlu detalicznego w Internecie (Forbes, 2023) .

Harpo Productions – Oprah Winfrey (69 lat, kobieta): Z majątkiem netto wynoszącym 2,49 miliarda funtów, jest powszechnie uważana za jedną z najbogatszych i odnoszących największe sukcesy kobiet-przedsiębiorców na świecie. Stała się ikonicznym symbolem amerykańskiego snu, ucieleśniającym ideały sukcesu i osiągnięć.

Droga Oprah do stworzenia imperium medialnego nie była łatwa. Już w młodym wieku borykała się z licznymi przeszkodami i trudnościami osobistymi. Dorastając na wiejskich terenach Mississippi i Tennessee w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych, musiała stawić czoła problemom finansowym, skomplikowanej strukturze rodziny i traumatycznym doświadczeniom związanym z wykorzystywaniem seksualnym i utratą dziecka.

Pomimo tych wyzwań kariera Oprah w mediach zaczęła nabierać kształtu, gdy rozpoczęła pracę w stacji radiowej w szkole średniej. W wieku 19 lat była współzałożycielką lokalnej stacji informacyjnej, która była odskocznią do jej przyszłego sukcesu. Wkrótce zaczęła prowadzić poranne programy i ostatecznie w 1986 roku uruchomiła własny talk show The Oprah Winfrey Show.

Jednak Oprah nie poprzestała na prowadzeniu udanego talk show. Wykorzystała swoją popularność do założenia własnej firmy produkcyjnej Harpo Productions. Przejmując produkcję jej talk show od ABC,

Partnerzy projektu

Harpo Productions odegrało kluczową rolę w ukształtowaniu programu w kultowy program, jakim się stał.

Nawet dzisiaj Oprah pozostaje dyrektorem generalnym Harpo Productions i nadzoruje sieć Oprah Winfrey Network (OWN). Nadal zajmuje się produkcją seriali telewizyjnych i rozszerzyła swój wpływ na inne media, takie jak książki, programy radiowe, aktorstwo i aktorstwo głosowe. Co więcej, Oprah wykorzystuje swój majątek do celów filantropijnych, wywierając pozytywny wpływ na różne społeczności.

Historia sukcesu Oprah jest świadectwem jej odporności i determinacji. Pomimo osobistych wyzwań oraz przezwyciężenia seksizmu i rasizmu, stała się pionierką i inspiracją zarówno dla przedsiębiorców, jak i osób prywatnych.

Podsumowując, droga do sukcesu Oprah Winfrey jest prawdziwym odzwierciedleniem jej niezachwianej siły i determinacji. Od skromnych początków zbudowała imperium i stała się wpływową postacią w branży medialnej. Jej historia przypomina, że wytrwałością i silną wizją można pokonać każdą przeszkodę i osiągnąć wielkość (Zespół EWOR, 2022) .

Partnerzy projektu

5. Kultywowanie klasy przedsiębiorczości

Wybór kariery przedsiębiorczej, choć różni się od wyboru tradycyjnej kariery organizacyjnej, powinien nadal opierać się na wszechstronnej analizie osobistych pragnień, cech charakterystycznych i dokładnej ocenie środowiska pracy. Badacze zajmujący się zarządzaniem nazywają chęć zostania przedsiębiorcą intencją przedsiębiorczą. Odnosi się to do zainteresowania jednostki i osobistego przekonania o kontynuowaniu kariery przedsiębiorczej, na które wpływają czynniki osobiste i środowiskowe. Silna intencja przedsiębiorcza odgrywa znaczącą rolę w faktycznym zostaniu przedsiębiorcą, ponieważ jest powiązana z aspektami motywacyjnymi, takimi jak wyznaczanie celów i opracowywanie strategii. Dlatego cel zostania przedsiębiorcą powinien być wynikiem systematycznego i dokładnego procesu samopoznania i zrozumienia środowiska zawodowego. Wynikiem tych badań powinno być lepsze zrozumienie tego, czy kariera przedsiębiorcza jest mądrym wyborem. Co więcej, na całej swojej drodze do przedsiębiorczości ważne jest regularne ponowne ocenianie i ewaluacja wybranej ścieżki.

Proces uczenia się i edukacji wykracza poza samo zdobywanie wiedzy. Tradycyjne podejście behawiorystyczne, w którym uczniowie postrzegani są jako bierni odbiorcy informacji, zostało zastąpione modelem konstruktywistycznym. Model ten uznaje, że prawdziwym celem edukacji jest pomaganie uczniom w rozwijaniu ich własnych sposobów organizowania i konstruowania wiedzy. Interpretacje i oceny mają kluczowe znaczenie dla decyzji i zachowań przedsiębiorczych. Wpływ na nie ma pochodzenie społeczne i środowiskowe danej osoby. To połączenie interpretacji i ocen można wykorzystać w nauczaniu przedsiębiorczości. Włączając nauki stymulujące interpretacje i oceny przedsiębiorczego podejmowania decyzji i działań, można zwiększyć motywację do przedsiębiorczego podejmowania decyzji i działań (Carsrud i Brannback, 2009).

Oprócz dostarczania informacji i wiedzy kursy dotyczące przedsiębiorczości, innowacji i zarządzania strategicznego powinny również koncentrować się na nauczaniu zarządzania emocjami i funkcjami poznawczymi. Jest to szczególnie ważne w radzeniu sobie z negatywnymi emocjami. Z kursów tych mogą skorzystać także analitycy i menedżerowie projektów, ponieważ można im doradzić na temat znaczenia subiektywnych ocen i rzeczywistych emocji w procesie podejmowania decyzji i osądach (Carsrud i Brannback, 2009).

Kształcenie w zakresie przedsiębiorczości odgrywa kluczową rolę w zwiększaniu czujności w zakresie przedsiębiorczości i umiejętności sprawdzania rentowności. Dzięki temu przyczynia się do rozwoju kapitału ludzkiego i społecznego, co z kolei buduje poczucie własnej skuteczności w zakresie

Partnerzy projektu

przedsiębiorczości. Zasadniczo edukacja w zakresie przedsiębiorczości pełni rolę optometrysty, zapewniając potencjalnym przedsiębiorcom jasne soczewki, zmniejszając ich ignorancję w zakresie zarządzania. Ponadto ważne jest, aby edukacja w zakresie przedsiębiorczości eliminowała nadmierną pewność siebie i stosowanie uproszczonych zasad podejmowania decyzji. Można to osiągnąć poprzez podnoszenie świadomości na temat suboptymalności błędów poznawczych i heurystyk. Wreszcie edukacja w zakresie przedsiębiorczości prawdopodobnie zwiększy liczbę nowych przedsięwzięć, podkreślając korzyści finansowe i psychologiczne związane z udaną przedsiębiorczością (Carsrud i Brannback, 2009) .

Aby początkujący edukatorzy przedsiębiorczości mogli uniknąć utknięcia w starych sposobach myślenia. Jak zauważył John Maynard Keynes, wyzwaniem niekoniecznie jest akceptacja nowych pomysłów, ale raczej porzucenie starych. Jest to szczególnie istotne w szybko rozwijającej się dziedzinie, takiej jak przedsiębiorczość, gdzie kluczowe znaczenie mają innowacyjność i zdolność adaptacji. Przyjmując nastawienie na ciągłe uczenie się i pozostając otwarci na nowe podejścia, nauczyciele mogą lepiej przygotować kolejne pokolenie przedsiębiorców do poruszania się w stale zmieniającym się krajobrazie biznesowym (Kuratko, 2005) .

Nauczyciel powinien kształtować przedsiębiorczy sposób myślenia w klasie, korzystając z trzech źródeł informacji. **Pierwszym źródłem** dostarczającym danych związanych z procesem lub perspektywą przedsiębiorczości są publikacje o charakterze badawczym, którymi są opracowania akademickie oraz artykuły poruszające różne aspekty przedsiębiorczości (Kuratko, 2005) . Publikacje te są zazwyczaj recenzowane i dostarczają rygorystycznych analiz i spostrzeżeń w danej dziedzinie. Innym źródłem są popularne publikacje, do których zaliczają się książki, czasopisma i artykuły internetowe przeznaczone dla szerszego grona odbiorców. Publikacje te często oferują praktyczne porady, historie sukcesu i trendy w przedsiębiorczości. Dodatkowym źródłem informacji mogą być także dane zebrane w drodze ankiet i badań prowadzonych przez organizacje i instytucje. W ankietach tych często gromadzone są informacje od samych przedsiębiorców, a także od innych zainteresowanych stron, takich jak inwestorzy, decydenci i eksperci branżowi.

Drugim ważnym źródłem, o którym mowa, jest bezpośrednia obserwacja praktykujących przedsiębiorców, którą można uzyskać poprzez wywiady, ankiety i studia przypadków. Analiza tych doświadczeń pozwala na wgląd w cechy, cechy i osobowości poszczególnych przedsiębiorców oraz pomaga zidentyfikować podobieństwa, które wyjaśniają perspektywę (Kuratko, 2005) .

Partnerzy projektu

Ostatecznym źródłem są wystąpienia i prezentacje praktyków przedsiębiorców, w tym seminaria. Chociaż to źródło może nie zapewniać tak dużej głębi jak poprzednie dwa, nadal oferuje możliwość poznania perspektywy przedsiębiorczości. Programy rezydencji dla przedsiębiorców na uniwersytetach są przykładem wartości prezentacji ustnych w kształceniu ludzi w zakresie przedsiębiorczości (Kuratko, 2005) .

Łącząc dane z tych trzech źródeł, uczniowie mogą uzyskać wszechstronną wiedzę na temat krajobrazu przedsiębiorczości i podejmować świadome decyzje.

Partnerzy projektu

6. Zajęcia praktyczne i ćwiczenia

Rozwój myślenia przedsiębiorczego rozpoczyna się od momentu, w którym jednostka ocenia swoją **samoświadomość** przy wyborze celów zawodowych, które są zgodne z jej zainteresowaniami, wartościami i preferencjami dotyczącymi stylu życia. Istnieją różne narzędzia oceny, które mają określone kategorie wskazujące, czy dana osoba posiada samoświadomość lub motyw przedsiębiorczości. Oprócz zrozumienia osobistych zainteresowań i cech psychologicznych, początkujący przedsiębiorcy powinni także rozważyć podstawowe pytania dotyczące sukcesu w biznesie. Oto niektóre z tych pytań: Czy mój pomysł na biznes jest wystarczająco mocny? Czy posiadam umiejętności zarządzania niezbędne do osiągnięcia sukcesu? Jak dużą wagę przywiązuję do pieniędzy? Czy poradzę sobie z ryzykiem związanym z prowadzeniem własnej firmy? Jak zareaguje moja rodzina, jeśli zdecyduję się zostać przedsiębiorcą? Kluczowe jest uznanie, że kariera przedsiębiorcy i sam biznes są ze sobą ściśle powiązane, co powoduje konieczność oceny zarówno zainteresowań, potrzeb i szans na sukces jednostki, jak i biznesu (Greenhaus i in., 2019).

Środowiska pracy przez przedsiębiorcę wykracza poza samo zbieranie informacji o sobie. Wiąże się to także z analizą warunków, przed którymi stanie ich potencjalna firma. Ta ocena środowiska pracy służy jako analiza środowiskowa dla firmy, obejmująca oczekiwania dotyczące warunków finansowych i ekonomicznych, zmian demograficznych, preferencji rynkowych, kwestii prawnych i regulacyjnych, postępu technologicznego i różnych innych czynników. Wybierając karierę przedsiębiorczą i rodzaj działalności, ważne jest, aby wziąć pod uwagę wiedzę zdobytą dzięki temu przeglądowi środowiska.

Tok analizy opiera się na badaniach Bazkiaei i in. (2020).

Proponuje się następujące **ćwiczenia praktyczne** :

Wprowadzenie zostanie omówione na temat projektu i ochrony danych osobowych RODO. W zależności od docelowej populacji uczniów, każdy nauczyciel dostosuje tę część.

Uczestnicy proszeni są o wypełnienie ankiety. Przedstawione zostanie wprowadzenie na temat projektu, ochrony danych osobowych RODO oraz osoby kontaktowej jako dodatkowego dostawcy informacji. W zależności od docelowej populacji uczniów, każdy nauczyciel dostosuje tę część.

Partnerzy projektu

W pierwszej części kwestionariusza zbierane są dane demograficzne respondentów. Pytania są następujące:

Wiek respondenta: _____

Płeć Mężczyzna Kobieta

Miejsce urodzenia: _____

Miejsce zamieszkania: _____

Druga część kwestionariusza służy uczestnikom do oceny ich cech osobistych. Istnieje 5 zidentyfikowanych cech osobistych, które można zmierzyć za pomocą Inwentarza Wielkiej Piątki (John i Srivastava, 1999) . Każdy uczeń musi napisać, czy zgadza się z każdym stwierdzeniem.

Rzeczy	Zdecydowanie się nie zgadzam (1)	Trochę się nie zgadzam (2)	Ani się zgadzam, ani nie zgadzam (3)	Zgadzam się trochę (4)	Zgadzam się zdecydowanie (5)
1. Jest rozmowny	1	2	3	4	5
2. Ma tendencję do szukania winy u innych	1	2	3	4	5
3. robi dokładną pracę	1	2	3	4	5
4. Jest depresja, niebieski	1	2	3	4	5
5. Jest oryginalny, ma nowe pomysły	1	2	3	4	5
6. Jest zarezerwowana	1	2	3	4	5
7. Jest pomocny i bezinteresowny w stosunku do innych	1	2	3	4	5
8. Bywa nieostrożny	1	2	3	4	5
9. Jest zrelaksowany, dobrze radzi sobie ze stresem	1	2	3	4	5
10. Jest ciekawy wielu różnych rzeczy	1	2	3	4	5
11. Jest pełen energii	1	2	3	4	5
12. Rozpoczyna kłótnie z innymi	1	2	3	4	5
13. Jest solidnym pracownikiem	1	2	3	4	5
14. Może być napięta	1	2	3	4	5
15. Jest genialny, głęboko myśliciel	1	2	3	4	5

Partnerzy projektu

16. Generuje mnóstwo entuzjazmu	1	2	3	4	5
17. ma wybaczącą naturę	1	2	3	4	5
18. Ma tendencję do bycia zdeorganizowanym	1	2	3	4	5
19. Bardzo się martwi	1	2	3	4	5
20. Ma aktywną wyobraźnię	1	2	3	4	5
21. Zwyczajnie jest całkiem	1	2	3	4	5
22. Jest ogólnie ufny	1	2	3	4	5
23. Ma tendencję do bycia leniwym	1	2	3	4	5
24. Jest stabilny emocjonalnie, niełatwo go zdenerwować	1	2	3	4	5
25. Jest pomysłowy	1	2	3	4	5
26. Ma asertywną osobowość	1	2	3	4	5
27. Może być zimny i powściągliwy	1	2	3	4	5
28. Wytrwa aż do wykonania zadania	1	2	3	4	5
29. może być humorzysty	1	2	3	4	5
30. Ceni przeżycia artystyczne, estetyczne	1	2	3	4	5
31. Czasami jest nieśmiały, zahamowany	1	2	3	4	5
32. Jest troskliwy i miły dla prawie każdego	1	2	3	4	5
33. Robi wszystko skutecznie	1	2	3	4	5
34. W napiętych sytuacjach zachowuje spokój	1	2	3	4	5
35. Woli rutynową pracę	1	2	3	4	5
36. Jest towarzyski, towarzyski	1	2	3	4	5
37. Czasami jest niegrzeczny w stosunku do innych	1	2	3	4	5

Partnerzy projektu

38. Tworzy plany i realizuje je	1	2	3	4	5
39. Łatwo wpada w stan zdenerwowania	1	2	3	4	5
40. Lubi zastanawiać się, bawić się pomysłami	1	2	3	4	5
41. Ma niewielkie zainteresowania artystyczne	1	2	3	4	5
42. Lubi współpracować z innymi	1	2	3	4	5
43. Łatwo się rozprasza	1	2	3	4	5
44. jest wyrafinowany w sztuce, muzyce lub literaturze	1	2	3	4	5

Obliczanie cech osobistych:

Ekstrawersja: 1, 6r, 11, 16, 21r, 26, 31r, 36

Ugodowość: 2r, 7, 12r, 17, 22, 27r, 32, 37r, 42

Sumienność: 3, 8r, 13, 18r, 23r, 28, 33, 38, 43r

Neurotyzm: 4, 9r, 14, 19, 24r, 29, 34r, 39

Otwartość: 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35r, 40, 41r, 44

R – pozycje z odwróconą punktacją

Postawy osobiste (Liñán i Chen, 2009) : Proszę wskazać, w jakim stopniu zgadzasz się z następującymi zdaniami od 1 (zdecydowanie się nie zgadzam) do 7 (zdecydowanie się zgadzam).

	Zdecydowanie się nie zgadzam (1)	Nie zgadzam się (2)	Częściowo o się nie zgadzam (3)	Neutralny (4)	Częściowo o się zgadzam (5)	Zgadzam się (6)	Zdecydowanie się zgadzam (7)
1. Bycie przedsiębiorcą ma dla mnie więcej zalet niż wad.	1	2	3	4	5	6	7
2. Kariera przedsiębiorcza jest dla mnie atrakcyjna.	1	2	3	4	5	6	7
3. Gdybym miał możliwość i	1	2	3	4	5	6	7

Partnerzy projektu

zasoby, chciałbym założyć firmę.							
4. Bycie przedsiębiorc ą byłoby dla mnie wielką przyjemności ą.	1	2	3	4	5	6	7
5. Spośród różnych opcji wolałbym być przedsiębiorc ą.	1	2	3	4	5	6	7

Subiektywne normy: Gdybyś zdecydował się założyć firmę, czy ludzie wokół ciebie zaakceptowałyby tę decyzję? Zaznacz od 1 (całkowicie się nie zgadzam) do 7 (całkowicie się zgadzam).

	Zdecydowa nie się nie zgadzam (1)	Nie zgadza m się (2)	Częściow o się nie zgadzam (3)	Neutraln y (4)	Częściow o się zgadzam (5)	Zgadza m się (6)	Zdecydowa nie się zgadzam (7)
1. Twoja bliska rodzina	1	2	3	4	5	6	7
2. Twój przyjaciół e	1	2	3	4	5	6	7
3. Twój koledzy	1	2	3	4	5	6	7

Postrzegana kontrola behawioralna (Liñán i Chen, 2009) : W jakim stopniu zgadzasz się z poniższymi stwierdzeniami dotyczącymi Twoich zdolności w zakresie przedsiębiorczości? Oceń je w skali od 1 (zdecydowanie się nie zgadzam) do 7 (zdecydowanie się zgadzam).

	Zdecydowa nie się nie zgadzam (1)	Nie zgadza m się (2)	Częścio wo się nie zgadza m (3)	Neutral ny (4)	Częścio wo się zgadza m (5)	Zgadza m się (6)	Zdecydowa nie się zgadzam (7)
1. Założenie firmy i jej prowadzenie byłoby dla mnie łatwe.	1	2	3	4	5	6	7

Partnerzy projektu

2. Jestem gotowy rozpocząć zrównoważony biznes.	1	2	3	4	5	6	7
3. Potrafię kontrolować proces tworzenia nowej firmy.	1	2	3	4	5	6	7
4. Znam szczegóły praktyczne niezbędne do założenia firmy.	1	2	3	4	5	6	7
5. Wiem, jak opracować projekt przedsięwzięcia.	1	2	3	4	5	6	7
6. Gdybym próbował założyć firmę, miałbym duże prawdopodobieństwo sukcesu.	1	2	3	4	5	6	7

Intencja przedsiębiorcza (Liñán i Chen, 2009) : Proszę określić, w jakim stopniu zgadzasz się z następującymi stwierdzeniami od 1 (zdecydowanie się nie zgadzam) do 7 (zdecydowanie się zgadzam)

	Zdecydowa nie się nie zgadzam (1)	Nie zgadza m się (2)	Częścio wo się nie zgadzam (3)	Neutral ny (4)	Częścio wo się zgadzam (5)	Zgadza m się (6)	Zdecydowa nie się zgadzam (7)
1. Jestem gotowy na wszystko, aby zostać przedsiębiorcą.	1	2	3	4	5	6	7
2. Moim celem zawodowym jest zostać przedsiębiorcą.	1	2	3	4	5	6	7
3. Spróbuję założyć i prowadzić własną firmę.	1	2	3	4	5	6	7

Partnerzy projektu

4. Jestem zdeterminowany, aby w przyszłości stworzyć firmę.	1	2	3	4	5	6	7
5. Poważnie myślałem o założeniu firmy.	1	2	3	4	5	6	7
6. Mam zdecydowany zamiar pewnego dnia rozpocząć działalność gospodarczą.	1	2	3	4	5	6	7

Po zakończeniu konkursu ankietowego uczniowie obliczą średnie odpowiedzi z każdej części i omówią ich wyniki z rówieśnikami i nauczycielem. Mogą porozmawiać o tym, jakie cechy osobiste uważają za ważne dla przyszłego przedsiębiorcy i jak ważne są dla nich ekstrawersja, ugodowość, sumienność, neurotyczność i otwartość jako cechy osobowe Wielkiej Piątki dla przedsiębiorcy.

Partnerzy projektu

Zielona przedsiębiorczość

1. Przegląd

Świat przyrody, w którym żyjemy, jest nadzbiorem organizmów i elementów, które oddziałują na siebie i których istnienie decyduje o naszym przetrwaniu. Zasoby naturalne nie są nieograniczone. W ostatnich dziesięcioleciach debatę publiczną na temat ochrony środowiska zdominowały krytyczne problemy środowiskowe. Choć nieustanna ewolucja działalności gospodarczej przyczyniła się do powstania wiedzy i umiejętności, które doprowadziły do niespotykanego wcześniej wzrostu gospodarczego i dobrobytu, problem ochrony środowiska jest bardziej dotkliwy niż kiedykolwiek.

W żadnym innym okresie współczesnej historii wyzwania środowiskowe nie były tak intensywne. Środowisko jest w kryzysie. Stale rosnące globalne obawy związane ze zmianami klimatycznymi, wyczerpywaniem się zasobów naturalnych, pustynnieniem, utratą różnorodności biologicznej i zanieczyszczeniem zasobów wodnych nadały dylematowi „rozwój czy środowisko” nowe podstawy. Ochrona środowiska należy do priorytetów polityki europejskiej i światowej, a także odgrywa ważną rolę w formułowaniu większości krajowych polityk na rzecz zrównoważonego rozwoju.

Rozwój zrównoważony, a więc model rozwoju, który zaspokaja obecne potrzeby człowieka, nie wpływając negatywnie na dobrobyt i zdolność przyszłych pokoleń do zaspokajania własnych potrzeb, został zdefiniowany jako oddziaływanie trzech różnych, ale jednocześnie całkowicie współzależnych systemów: gospodarczy, społeczny i środowiskowy. Dążenie do zrównoważonego rozwoju zakłada efektywność ekonomiczną, a jednocześnie sprawiedliwość społeczną, ochronę i ochronę środowiska.

Zielona gospodarka to model rozwoju, który uznaje powiązanie gospodarki i produkcji z naturalnymi ekosystemami i ma na celu oddzielenie (oddzielenie) wzrostu gospodarki od niszczenia środowiska. Wiąże się to głównie z wpływem gospodarki na zmiany klimatyczne i globalne ocieplenie.

Zielona przedsiębiorczość to próba pogodzenia dwóch podstawowych i pozornie sprzecznych potrzeb: rozwoju gospodarczego i ochrony środowiska. Środowisko i konkurencyjność to pojęcia uzupełniające się, a nie sprzeczne, ponieważ ochrona środowiska jest niezbędnym warunkiem silnej konkurencyjności, a tym samym zrównoważonego rozwoju gospodarczego.

Moduł „Zielona przedsiębiorczość” ma na celu przekazanie nauczycielom wiedzy na temat głównych zasad zielonej przedsiębiorczości oraz narzędzi niezbędnych do skutecznego przekazania jej uczniom. Podkreślono znaczenie zielonej przedsiębiorczości, oferując nauczycielom przegląd zielonej gospodarki,

Partnerzy projektu

dostarczając przykłady dobrych praktyk biznesowych i innowacji w ich nauczaniu. Kluczowe pojęcia obejmują politykę rządu, praktyki konsumenckie odpowiedzialne w zakresie zrównoważonego rozwoju oraz systemy zarządzania przyjazne dla środowiska.

Wyniki nauki

- ✓ Zdefiniuj i wyjaśnij podstawowe zasady zielonej przedsiębiorczości.
- ✓ Uznać kluczową rolę zielonej przedsiębiorczości w stawianiu czoła wyzwaniom środowiskowym.
- ✓ Wyjaśnij rolę, jaką ekologiczna przedsiębiorczość może odegrać zarówno jako czynnik napędzający rentowność przedsiębiorstwa, jak i jako środek ochrony środowiska.
- ✓ Zidentyfikować znaczenie zarówno zachowań obywateli/konsumentów, jak i polityki rządu w celu promowania zielonej przedsiębiorczości.
- ✓ Rozróżnić szanse i zagrożenia charakteryzujące zieloną przedsiębiorczość oraz rolę narzędzi i metod zapewniania jakości środowiska.
- ✓ Zrozum rolę zielonej przedsiębiorczości w promowaniu doświadczeń rozwojowych, ale także jej związek z odpowiedzialnością społeczną.

Partnerzy projektu

2. Wprowadzenie do zielonej przedsiębiorczości i kluczowych koncepcji

Od wielu lat podejście do wyzwań środowiskowych i rozwojowych realizowane jest w oparciu o zrównoważony rozwój, zwykle rozumiany jako miejsce spotkania potrzeb obecnego pokolenia i możliwości zaspokajania własnych potrzeb przyszłych pokoleń. Chociaż podejście to okazało się produktywnie pod wieloma względami, brakowało jasnego sposobu osiągnięcia tych celów. Zielony wzrost nie zastępuje zrównoważonego rozwoju. Zielony wzrost dotyczy wyzwań środowiskowych i spotkań na rzecz rozwoju, a także wykorzystania możliwości w celu wspólnej realizacji obu celów.

Przeciwdziałanie zmianie klimatu jest istotne, aby uniknąć poważnych konsekwencji gospodarczych, społecznych i środowiskowych oraz utrzymać standardy dobrostanu na całym świecie. W ostatnich latach wykazano potencjał przejścia na gospodarkę niskoemisyjną i osiągnięcia ekologicznego, zrównoważonego wzrostu. W dzisiejszych warunkach niezbędny jest przegląd relacji między przedsiębiorczością a środowiskiem.

Przykład Interakcja pomiędzy biznesem i otoczeniem

Związek interakcji pomiędzy działalnością gospodarczą a środowiskiem w kontekście zrównoważonego rozwoju często wyraża się za pomocą modelu ekoefektywności, którą często definiuje się także jako produktywność lub efektywne wykorzystanie zasobów. Ekoefektywność oznacza dążenie do jak największej użyteczności w przeliczeniu na jednostkę surowca lub zasobu naturalnego/energetycznego. Często miernikiem ekoefektywności jest zużycie paliwa wyrażone w km. na litr. Podczas gdy przebieg wyraża użyteczność, jednostka miary litr zasadniczo określa ilość paliwa potrzebną do osiągnięcia tej użyteczności.

Międzynarodowe trendy gospodarcze wskazują drogę do ekologizacji przedsiębiorczości. Koszty wykorzystania zasobów i zagospodarowania odpadów produkcyjnych, utrzymujące się niedobory określonych surowców, a także wprowadzenie zielonych podatków wskazują, że bardziej realistycznym i często łatwiejszym sposobem uzyskania zysku przez firmę jest cięcie kosztów związanych ze środowiskiem w porównaniu do osiągnięcia wzrostu sprzedaży. Zaproponowano uwzględnienie negatywnego wpływu procesu produkcyjnego na środowisko naturalne jako krytyczne podejście strategiczne dla działalności gospodarczej opartej na zrównoważonym rozwoju, ale także budowaniu innowacyjnych przewag konkurencyjnych. Ekolodzy Przedsiębiorcy mogą odegrać ważną rolę w obniżaniu emisji gazów cieplarnianych dzięki swoim kompetencjom w zakresie opracowywania i

Partnerzy projektu

rozwijania innowacyjnych, ekologicznych rozwiązań. Mogłoby to stanowić znaczącą siłę napędową światowych wysiłków na rzecz łagodzenia zmian klimatycznych spowodowanych działalnością człowieka, do której przyczyniła się polityka publiczna promująca ekologiczną przedsiębiorczość.

Przykład inicjatywy na rzecz zielonego wzrostu

Inicjatywa Lighting Africa: wspólny program Banku Światowego i Międzynarodowej Korporacji Finansowej, którego celem jest pomoc w rozwoju komercyjnych rynków oświetlenia poza siecią w Afryce Subsaharyjskiej. Zamierzając zapewnić bezpieczne, niedrogie i nowoczesne oświetlenie poza siecią 2,5 milionom ludzi w Afryce do 2012 r. i 250 milionom ludzi do 2030 r., program mobilizuje sektor prywatny do budowy zrównoważonych rynków w Kenii, Ghanie, Tanzanii, Etiopii i Senegalu i Mali.

2.1. Definicja przedsiębiorczości i zielonej przedsiębiorczości

Przedsiębiorcę definiuje się jako osobę, która wpada na początkowy pomysł i wokół niego rozwija biznes, prowadzi go i podejmuje ryzyko jego sukcesu lub niepowodzenia. Niektórzy komentatorzy proponują szerszą definicję, obejmującą każdego, kto zakłada firmę i zarządza nią, inni zaś sugerują, że przedsiębiorca to ktoś, kto wprowadza innowacje i jest liderem w określonej dziedzinie.

Dodając do definicji element „zielony”, zielonego przedsiębiorcę można opisać jako osobę fizyczną lub firmę, która podejmuje działalność gospodarczą i stara się znaleźć nowe rozwiązania w celu zmniejszenia swojego wpływu na środowisko.

Wspólną cechą każdego (zielonego) przedsiębiorcy jest to, że rozpoczyna przedsięwzięcia biznesowe z elementem ryzyka. Wyniki w najlepszym przypadku nie są łatwe do przewidzenia i zawsze istnieje ryzyko niepowodzenia. Jak każdy inny przedsiębiorca, firma ekologiczna przechodzi proces oceny nowych możliwości, pozyskiwania funduszy, opracowywania biznesplanu i skutecznego zarządzania nowym przedsięwzięciem biznesowym.

Wspólną cechą zielonych przedsiębiorców jest to, że ich działalność, choć nie każdy jej element ma neutralny lub pozytywny wpływ, ma ogólnie pozytywny wpływ na środowisko naturalne i wskazuje drogę do bardziej zrównoważonego społeczeństwa. W istocie nie jest prawdopodobne, aby działalność jakiegokolwiek ekologicznego przedsiębiorcy była w 100% ekologiczna. Musi istnieć jakiś sektor w biznesie, w którym wykorzystuje się zasoby lub usługi nieprzyjazne dla środowiska i powstają odpady.

Partnerzy projektu

Niemniej jednak ekologiczni przedsiębiorcy wprowadzają na rynki nowe produkty lub usługi, które mają ogólnie pozytywny wpływ na środowisko.

2.2. Różne kategorie zielonej przedsiębiorczości

Przedsiębiorczość i ekologia opierają się na postrzeganiu wartości. Postawy dbające o środowisko stwarzają możliwości, które można wykorzystać przedsiębiorczo. Przedsiębiorcy ekologiczni nie tylko rozpoznają obszary wartości, ale także tworzą prawdziwe biznesy, aby promować zmiany w społeczeństwie. (Anderson 1998). W literaturze dotyczącej zielonej gospodarki wyróżnia się cztery różne kategorie zielonych przedsiębiorców:

1. Innowacyjnym przedsiębiorcą kieruje oportunistą pragnący zysków finansowych, który dostrzega niszę ekologiczną lub szansę. Na tego typu ekologicznego przedsiębiorcę wpływają głównie czynniki strukturalne, takie jak regulacje.
2. Typ wizjoner, idealista, który postanawia przekształcić świat, wizualizuje zrównoważoną przyszłość i jest gotowy na podjęcie znaczących zmian strukturalnych, prowadząc eko innowacjom. W osobistym systemie przekonań tego rodzaju ekologicznego przedsiębiorcy za najważniejsze cele uważa się ochronę środowiska naturalnego i zrównoważony rozwój.
3. Etyczny indywidualista. Indywidualista z podobnie myślącymi doświadczeniami z przeszłości, a nie ktoś, kto widzi zmieniający się świat. Indywidualiści zajmujący się etyką chętniej zakładają alternatywne firmy niż konwencjonalne przedsiębiorstwa.
4. Przypadkowy zielony przedsiębiorca. Siłą napędową tego typu zielonego przedsiębiorcy jest zysk. Odnosi się do osób motywowanych przede wszystkim celami finansowymi, a nie jakimikolwiek konkretnymi wartościami środowiskowymi. Ten typ zielonego przedsiębiorcy to ktoś, na kogo inni mieli wpływ, zanim stał się ekologicznym przedsiębiorcą.

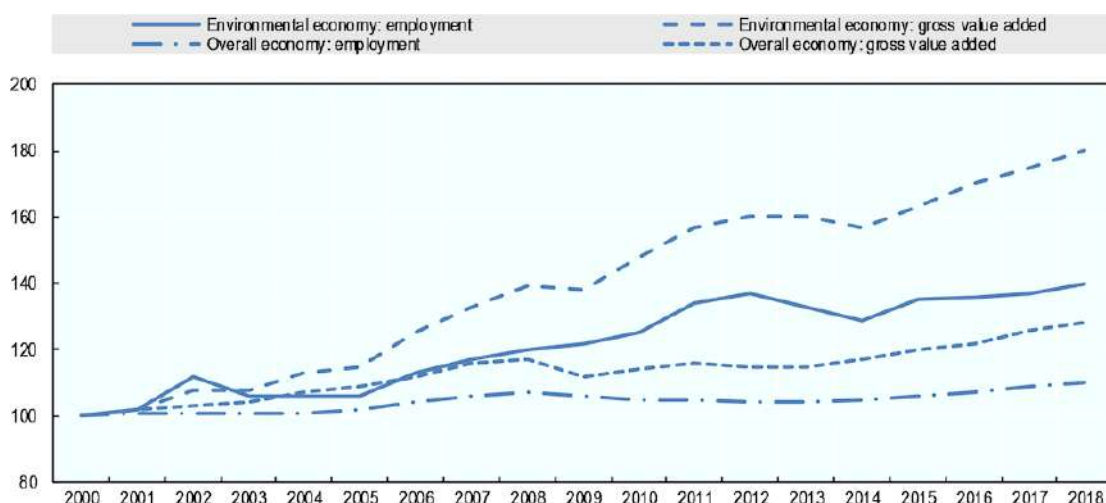
Stwierdzono, że w szeregach zielonych przedsiębiorców istnieją głębokie różnice w znaczeniu, jakie przywiązują do tego celu, zarówno w definicjach, jak i terminologii. Stosowane są również terminy takie jak „ekonopresiębiorca”, odnoszące się do osoby, która stara się przekształcić sektor gospodarki w kierunku zrównoważonego rozwoju, rozpoczynając działalność w tym sektorze, stosując ekologiczny projekt, zielone procesy i dożywotnie zaangażowanie na rzecz zrównoważonego rozwoju we wszystkim to zostało powiedziane i zrobione.” (Isaak 2002), na całym świecie istnieli także kreatywni przedsiębiorcy, którzy zidentyfikowali kilka możliwości wynikających z poprawy wyników w zakresie ochrony środowiska i korzyści z niego wynikających, w związku z czym zmienili swój biznes na

Partnerzy projektu

ekologiczny. Ekologicznych przedsiębiorców można podzielić na cztery szerokie typy w dwóch wymiarach: poszukiwanie zysków a misja społeczna oraz start-upy a firmy o ugruntowanej pozycji. Każdy typ zielonego przedsiębiorcy ma inne zachęty i pożądane wyniki (Nikolaou i in. 2018).

Zielona przedsiębiorczość to nowoczesna forma działalności gospodarczej, która zaspokaja potrzeby rentowności i rozwoju biznesu, uwzględniając jednocześnie wymiar środowiskowy, traktując ją jako szansę, a nie przeszkodę. Coraz więcej firm na całym świecie stara się pomóc chronić środowisko i ograniczać zmiany klimatyczne, inwestując w badania i rozwój zielonych technologii i praktyk.

Źródło: Eurostat 2022

Przemysł zaczyna odgrywać bardziej aktywną rolę w wypełnianiu zobowiązań związanych ze zmianami klimatycznymi, pod wpływem takich czynników jak:

- odpowiadanie na zapotrzebowanie konsumentów i przedsiębiorstw,
- pionierska przewaga konkurencyjna poprzez rozwój, ewolucję i poszukiwanie nowych technologii i procesów,
- nowe rynki rozwijające się wokół emisji gazów cieplarnianych,
- globalne łańcuchy dostaw reagujące na zmieniające się wymagania regulacyjne i zakupowe,
- sprzedaż usług i produktów o niskiej emisji gazów cieplarnianych,
- oraz rosnące koszty gospodarcze związane ze zmianami klimatycznymi.

W tym kontekście działalność przedsiębiorcza, która funkcjonuje i rozwija się łącząc ochronę środowiska z utrzymaniem jego jakości, nabrała szczególnego znaczenia wśród partnerów społecznych

Partnerzy projektu

i operatorów współczesnego systemu gospodarczego. Charakteryzuje formę przedsiębiorczości, która realizuje odpowiedzialne ekologicznie procesy produkcyjne i operacyjne, jednocześnie promując ofertę produktów i/lub usług o właściwościach czyniących je przyjaznymi dla środowiska.

Oprócz wysiłków sektora prywatnego dla transformacji ekologicznej kluczowe znaczenie ma polityka rządu. Anderson i Wolff (1996) identyfikują sektor biznesowy, konsumpcję i politykę rządu jako główne siły w systemie gospodarczym i czynniki determinujące ochronę środowiska. Konieczne są działania rządu, aby zmniejszyć szkody dla środowiska i zabezpieczyć zdrowie publiczne, rozwój rynków oraz bardziej ekologiczne technologie i usługi. Nawet jeśli zasady te są właściwie realizowane, inwestowanie w rozwój nowych technologii może być kosztowne i ryzykowne dla przedsiębiorstw na wczesnym etapie rozwoju. Podobnie jak w innych obszarach, aby zaradzić niedoskonałościom rynku, które utrudniają rozwój i rozpowszechnianie nowych zielonych technologii, mogą być potrzebne specjalne środki z pakietu polityki w zakresie innowacji.

Działalność gospodarcza, jako część systemu gospodarczego oraz wytwarzania towarów i usług, odgrywa aktywną rolę w promowaniu zrównoważonego rozwoju. Biorąc pod uwagę, że zakres prawodawstwa dotyczącego środowiska w postaci kilku przepisów i rozporządzeń zwiększa się, a także naciski grup interesów konsumentów na kwestie istotne dla środowiska, poszczególne przedsiębiorstwa mają silną motywację do bardziej aktywnego działania i włączania się do swoich praktyk strategicznych dla środowiska.

Zielona przedsiębiorczość opiera się na planowaniu strategicznym, które kładzie nacisk na bardziej efektywne wykorzystanie zasobów naturalnych, właściwe zarządzanie odpadami powstałymi w procesie produkcyjnym, optymalną satysfakcję konsumentów dzięki innowacyjnym produktom oraz stawienie czoła wyzwaniom rozwojowym poprzez holistyczne podejście do przywracania środowiska naturalnego.

Na ekologiczną przedsiębiorczość wpływa kilka podstawowych czynników. Konieczność dostosowania się społeczeństw do środowiska jest głównym czynnikiem napędzającym ekologiczną przedsiębiorczość. W miarę jak presja środowiskowa staje się coraz bardziej intensywna, społeczeństwa szukają bardziej zrównoważonego sposobu życia. Rośnie popyt na ekologiczne produkty i usługi, a rynki światowe poszukują przedsiębiorstw i technologii przyjaznych dla klimatu. Na przykład porozumienie paryskie doprowadziło do powstania możliwości inwestycyjnych na rynkach wschodzących o szacunkowej wartości 23 bilionów dolarów w latach 2016–2030 (IFC 2016).

Partnerzy projektu

Sektor	Przykład technologii
Dostęp do energii elektrycznej	Inteligentne sieci energetyczne Technologie pozasieciowe, takie jak lokalna turbina wiatrowa
Zmiana klimatu/ Redukcja emisji	Inteligentne sieci energetyczne Technologie energii odnawialnej: energia wiatrowa, słoneczna, geotermalna, morska, biomasa, energia wodna itp. Pojazdy elektryczne i hybrydowe Wychwytywanie i składowanie dwutlenku węgla Infrastruktura odporna na klimat: falochrony, zdolność odwadniania, zarządzanie wodą, lasami i różnorodnością biologiczną itp.
Rolnictwo	Nawadnianie mechaniczne i techniki uprawy Uprawy odporne na suszę i praktyki uprawy
Efektywność energetyczna budynku	Inteligentne sieci energetyczne i inteligentne liczniki Izolacja cieplna Energooszczędne oświetlenie Piecze z odzyskiem energii wykorzystujące generatory termoelektryczne
Transport	Szybki transport autobusowy Pojazdy i paliwa niskoemisyjne: pojazdy na biogaz, hybrydy i pojazdy elektryczne typu plug-in

2.3. Korzyści z zielonej przedsiębiorczości

Biorąc pod uwagę, że przestrzeganie ram prawnych i regulacyjnych dotyczących środowiska jest punktem wyjścia dla zielonej przedsiębiorczości, poszczególne etapy szans obejmują bezpośrednie i pośrednie korzyści dla przedsiębiorstwa. Bezpośrednie korzyści w środowisku wewnętrznym firmy, takie jak redukcja kosztów i inne bezpośrednie korzyści ekonomiczne, osiągane są poprzez oszczędzanie

Partnerzy projektu

zasobów, poprawę efektywności energetycznej i redukcję odpadów. Wszystkie oszczędności wynikające z ekologizacji biznesu mają pozytywny wpływ na marżę zysku organizacji.

O ile bezpośrednie korzyści wynikają z redukcji kosztów operacyjnych, o tyle pośrednie korzyści dotyczą wewnętrznego otoczenia przedsiębiorstwa. W szczególności przyciąganie i utrzymanie wysokiej jakości siły roboczej przy jednoczesnym budowaniu silnej kultury organizacyjnej/ducha zespołu. Pracownicy wolą pracować w firmie odpowiedzialnej ekologicznie i podobnie kandydaci do pracy (przy niezmiennych pozostałych parametrach) będą woleli pracować w organizacji, która konsekwentnie zarządza swoim wpływem na środowisko. Zwrócono uwagę, że firmy stosujące proekologiczną politykę i systematyczne praktyki odpowiedzialności środowiskowej cieszą się wyższą wydajnością pracy i wszystkimi korzyściami finansowymi, które z tego wynikają.

Ekologiczna działalność biznesowa zwiększa także ogólną wartość biznesową. Zakłady produkcyjne charakteryzujące się niską emisją CO₂ lub wysoką efektywnością energetyczną przyczyniają się do wyższej ogólnej wyceny księgowej wartości biznesowej w porównaniu z konwencjonalną działalnością. Dodatkowo zmniejsza się prawdopodobieństwo naruszenia przepisów ochrony środowiska (skutkującego karami finansowymi lub innymi możliwymi sankcjami), co stwarza dodatkowe pośrednie korzyści dla wyników finansowych spółki.

Jednakże oprócz zysków finansowych i organizacyjnych, zielone przedsiębiorstwo czerpie korzyści z dywersyfikacji rynku, na którym działa, oraz wykorzystania nowych i wschodzących rynków. Najważniejszą szansą, jaką daje ekologizacja przedsiębiorstwa, jest wzmocnienie marki, nazwy, którą uznajemy za przynależną i pasującą do organizacji lub produktu. Jest to szczególnie widoczne w przedsiębiorstwach trzeciego sektora, gdzie koszty surowców, odpadów i wody stanowią zwykle niewielką część kosztów operacyjnych. Zielone przedsiębiorstwa cieszą się większym uznaniem na rynku, przyciągają klientów dbających o środowisko i wygrywają przetargi publiczne i prywatne.

2.4. Potencjalne zagrożenia zielonej przedsiębiorczości

Jednak przejście na ekologiczną przedsiębiorczość i ekologiczną działalność gospodarczą nieuchronnie wiąże się z potencjalnym ryzykiem, które może doprowadzić do niepowodzenia całego przedsięwzięcia biznesowego. Głównym ryzykiem wewnętrznym jest oddzielenie działań proekologicznych spółki od jej wyników finansowych. W każdym przypadku planowanie i praktyki zaprojektowane i wdrożone w celu ekologizacji działalności gospodarczej nie mogą przekraczać zdolności tej działalności do bycia

Partnerzy projektu

ekonomicznie efektywną, tj. rentowną. Przeszacowanie rentowności finansowej przedsiębiorstwa poprzez nadmierne skupienie się na inwestycjach w działalność i produkcję przyjazną dla środowiska może prowadzić do strat lub co gorsza do zaprzestania działalności gospodarczej. Trzy główne ryzyka zewnętrzne dotyczą:

1. nierealistyczne badanie i ocena wschodzących rynków ekologicznych
2. inwestycje w technologie i praktyki ekologiczne, które nie zostały „dojrzałe” ani sprawdzone w czasie, oraz
3. krytyka kosztów firmy, gdy stara się ona kreować proekologiczny wizerunek publiczny, znacząco odbiegający od rzeczywistości i praktyk stosowanych przez organizację (greenwash).

Większość zielonych rynków towarów i usług wciąż się tworzy, a liczba konsumentów chcących je kupić (nawet jeśli są droższe) jest nadal stosunkowo niewielka. Z tych powodów jakość zielonych produktów/usług powinna być podobna lub wyższa od konwencjonalnych. Co więcej, metody projektowania ekologicznych produktów wymagają określonego okresu rozwoju, adaptacji i testowania, aby opracowane technologie i praktyki dojrzały i weszły do produkcji na dużą skalę. Inwestowanie w niedokończone zielone technologie i praktyki, które nie są gotowe do masowej produkcji, to częsty błąd spotykany w branży zielonej przedsiębiorczości, potencjalne ryzyko, które może doprowadzić do niepowodzenia całego przedsięwzięcia.

Wreszcie, zdefiniowanym ryzykiem, które może nieodwracalnie zaszkodzić zielonej przedsiębiorczości, jest nadmierny nacisk na prośrodowiskowy profil organizacji lub zielone właściwości wytwarzanego produktu/usługi, gdy odpowiednie twierdzenia nie są w 100% trafne. I chociaż skutki takich praktyk mogą być tymczasowe w przypadku gigantycznych firm, w przypadku małej firmy mogą poważnie zaszkodzić jej reputacji i bazie klientów.

Partnerzy projektu

3. Zielone umiejętności

Zmiany klimatyczne i degradacja środowiska zagrażają naszemu dobrostanowi i standardom życia na całym świecie dziś i w przyszłości. Najnowszy raport IPCC, Międzyrządowego Panelu Narodów Zjednoczonych ds. Zmian Klimatu, potwierdził, że działalność człowieka spowodowała bezprecedensowe zmiany klimatyczne. Już teraz ma to katastrofalny wpływ na skalę globalną w postaci zwiększonego występowania ekstremalnych zjawisk pogodowych, a w konsekwencji klęsk żywiołowych. Niedawne ekstremalne zjawiska pogodowe w najgorszy możliwy sposób przypomniły nam o tragicznych skutkach kryzysu klimatycznego dla społeczności na całym świecie. W tym roku odbyło się kilka międzynarodowych konferencji dla rządów tych krajów w celu omówienia tych konsekwencji. Dyskusje takie miały miejsce na Zgromadzeniu Ogólnym ONZ oraz na konferencji w Glasgow (COP26), gdzie głównym tematem obrad było przyspieszenie przejścia na bardziej ekologiczną gospodarkę.

Między innymi globalna konieczność ograniczenia zmian klimatycznych oznacza, że potrzebujemy zasobów ludzkich posiadających wymagane umiejętności, aby tworzyć i utrzymywać nowe branże, usługi i praktyki związane z ochroną środowiska. Dlatego ważne jest, aby w tym miejscu podkreślić, że umiejętności ekologiczne są niezbędne dla tej transformacji. Ale jakie „zielone” zawody cieszą się największym popytem na rynku?

Ogólny termin „umiejętności” można zdefiniować jako połączenie percepcji, wiedzy, zdolności i doświadczenia wymaganego do wykonania określonego zadania lub pracy. Jedną z najbardziej rozpowszechnionych i powszechnie stosowanych taksonomii z zakresu uczenia się, która zbliża się do powyższych pojęć (wiedza, umiejętności, postawy), jest zaproponowana przez Blooma i jego współpracowników typologia celów edukacyjnych (1956), znana także pod akronimem KSA (wiedza, umiejętności, postawy).

3.1. Kategorie zielonych umiejętności

Według CEDEFOP (2014) zielone umiejętności można podzielić na trzy kategorie:

- Ogólne umiejętności ekologiczne pomagają rozwijać świadomość lub wdrażać działania zasobooszczędne.

Partnerzy projektu

- Aby wdrożyć standardy i procedury mające na celu ochronę ekosystemów i różnorodności biologicznej oraz zmniejszyć zużycie energii, materiałów i wody, wymagane są szczególne umiejętności ekologiczne.
- Do opracowywania i wdrażania zielonych technologii, takich jak odnawialne źródła energii, oczyszczanie ścieków czy recykling, wymagane są wysoce wyspecjalizowane umiejętności ekologiczne.

Zielone miejsca pracy są już bardzo poszukiwane. Oczekuje się, że w ciągu następnej dekady dzięki nowym politykom i zobowiązaniom klimatycznym zostaną utworzone miliony nowych miejsc pracy. Międzynarodowa Organizacja Pracy (MOP) przewiduje, że do 2030 r. w zielonej gospodarce powstanie 24 mln nowych miejsc pracy.

Według OECD (2005) zrównoważony rozwój w znacznym stopniu zależy od umiejętności społeczeństwa – przy czym przez umiejętności odnosimy się nie tylko do wiedzy, ale także do postaw i wartości, w jakich obywatele są „wychowywani” poprzez obowiązkowe kształcenie ogólne, które każde państwo zapewnia swoim obywatelom.

3.2. Przejście na zielone umiejętności

Istnieje coraz większa zgoda co do tego, że aby posiadać kluczowe umiejętności niezbędne do przejścia na gospodarkę niskoemisyjną, należy położyć duży nacisk na poprawę istniejących umiejętności, a nie na opracowywanie nowych programów i szkoleń w celu dostarczenia nowych.

Od 2017 r. zapotrzebowanie na umiejętności ekologiczne dramatycznie wzrosło. Dzieje się tak dlatego, że zarówno przedsiębiorstwa, jak i rządy dokładają wszelkich starań, aby osiągnąć swoje cele w zakresie zrównoważonego rozwoju. Wydaje się, że zapotrzebowanie na stanowiska pracy w sektorach ropy i gazu spadło, natomiast wzrosło zapotrzebowanie na stanowiska związane z ochroną środowiska.

Sektor motoryzacyjny jest również sektorem o wysokim priorytecie w Niemczech, Francji i Wielkiej Brytanii ze względu na korzyści dla zatrudnienia i obszary przemysłowe wynikające z restrukturyzacji i inwestycji w nowe pojazdy. Ponadto w dalszym ciągu dokonuje się dużych inwestycji w infrastrukturę środowiskową, produkty i usługi w ramach rządowych programów inwestycyjnych, przedsiębiorstw użyteczności publicznej i dostawców.

Partnerzy projektu

Umiejętności ekologiczne to wiedza, umiejętności, wartości i postawy potrzebne do życia, rozwoju i wspierania zrównoważonej i zasobooszczędnej gospodarki, a tym samym społeczeństwa. Są to umiejętności, które pomagają zapobiegać, monitorować i zwalczać zanieczyszczenie środowiska. Uważa się również, że zielone umiejętności pomagają usprawnić zarządzanie zasobami naturalnymi i ich utrzymanie, które firmy wykorzystują do produkcji towarów i świadczenia usług.

Kolejną bardzo interesującą kwestią jest fakt, że wraz ze wzrostem zapotrzebowania na zielone miejsca pracy pracodawcy wydają się szukać umiejętności ekologicznych zamiast dyplomu uniwersyteckiego. Dzieje się tak dlatego, że obecnie istnieje duży popyt i niska podaż. Nierzadko zdarza się, że inwestorzy finansowi zatrudniają naukowców specjalizujących się w tematyce klimatycznej, którzy nie mają żadnego przeszkolenia w kwestiach finansowych. A to dlatego, że wierzą, że będą w stanie lepiej ocenić korzyści klimatyczne wynikające z nadchodzącej inwestycji. Kandydaci posiadający zielone umiejętności „zielone talenty” wyróżniają się, gdy przechodzą przez różne standardy oceny. „Ekologiczny” talent to osoba, która ma w swoim CV co najmniej jedną umiejętność, która może być przydatna w projekcie środowiskowym, lub ktoś, kto pracuje w zielonej pracy.

3.3. Nowe zielone zawody czy istniejące zawody staną się „bardziej ekologiczne”?

Często trudno jest rozróżnić nowe zawody, które rozwijają się z naciskiem na środowisko, od istniejących zawodów, które stają się bardziej ekologiczne, co wymaga znacznego poziomu oceny. W większości krajów UE istnieją już systemy określania zapotrzebowania na umiejętności oparte na środowisku i reagowania na te potrzeby.

Badania krajowe wykazały ogólny problem w próbie odróżnienia nowych zawodów od ewolucji i zmian w istniejących. Polityka ochrony środowiska i powiązane programy raczej nie doprowadzą do zupełnie nowych karier w związku z nowo pojawiającymi się obowiązkami. W związku z tym wątpliwy jest stopień rozwoju i zmiana profilu istniejących umiejętności, czy doprowadzi to do powstania nowego zawodu, czy też zmiany już istniejącego.

Pracodawcy zaczynają wymagać, aby pracownicy wiedzieli, jak wykonywać swoją pracę w sposób zrównoważony. W ostatnich latach nastąpił ogromny wzrost zapotrzebowania na umiejętności ekologiczne, osiągając dwu- lub trzycyfrowe wskaźniki. Liderzy z całego spektrum biznesowego wyznaczyli bardzo ambitne cele biznesowe w zakresie redukcji emisji dwutlenku węgla. Obszary, w których dostrzega się to zapotrzebowanie, to zarządzanie ekosystemami, polityka środowiskowa i

Partnerzy projektu

zrównoważony rozwój. Pracodawcy zaczynają wymagać od pracowników, którzy wiedzą, jak wykonywać swoją pracę w sposób zrównoważony. Z kolei,

W większości przypadków najlepszymi kandydatami są osoby o wysoce wyspecjalizowanych umiejętnościach, które mają już za sobą zielone kariery (ekolodzy, menedżerowie ds. zrównoważonego rozwoju, biolodzy, rolnicy). Rozwój „zielonych” talentów dynamicznie rośnie w branży wydobywczej i energetycznej. Obserwuje się jednak wyraźną zmianę trendów. Istnieje zwiększone zapotrzebowanie na umiejętności ekologiczne w sektorach, które tradycyjnie nie były zielone. Zielone miejsca pracy rozprzestrzeniły się w wielu różnych branżach. Od najbardziej oczywistych, takich jak branża energii odnawialnej, po mniej oczekiwane, takie jak finanse, technologia modowa i transport. Jednakże ogólny odsetek zielonych miejsc pracy jest znacznie wyższy w sektorach zdrowia, rolnictwa, transportu i budownictwa.

Przykładowy sektor zielonej gospodarki i budownictwa

Szacuje się, że budownictwo zużywa około 40-50% surowców naturalnych wykorzystywanych przez człowieka (około 3 miliardy ton materiałów rocznie), więcej niż jakikolwiek inny sektor przemysłu. Jednocześnie odpowiada za 30-50% ogółu odpadów krajów uprzemysłowionych. Jednocześnie sektor budowlany w UE zużywa średnio około 40% energii, co stanowi odpowiedni procent emisji CO₂.

Przeciwdziałanie zmianie klimatu jest priorytetem, a działania klimatyczne już zapewniają możliwości

na teraźniejszość i przyszłość. Konieczność przejścia na zrównoważone i przyjazne dla środowiska metody produkcji i konsumpcji stała się koniecznością zarówno dla krajów rozwiniętych, jak i rozwijających się. Przejście na zieloną gospodarkę, gospodarkę zasobooszczędną, wymaga zmian, które doprowadzą do powstania nowych modeli biznesowych, produktów/usług i zmiany procesów produkcyjnych. To ekologizowanie z pewnością zmieni wymagane umiejętności, podnoszenie i przekwalifikowanie, a także zadania związane z wieloma istniejącymi zawodami i sektorami.

Europa zawsze była pionierem w takich działaniach, realizując ambicje transformacji. Szybkie przejście w kierunku Europy neutralnej dla klimatu, a także transformacja cyfrowa zmieniają nasze codzienne życie oraz sposób, w jaki pracujemy, uczymy się i wchodzimy w interakcje.

Partnerzy projektu

Europa może osiągnąć te perspektywy tylko wtedy, gdy ludzie rozwiną odpowiednie umiejętności. Kluczowe wyzwania wymagają szczególnej uwagi. Wzmocnienie pozycji kobiet, otwarcie rynku pracy dla osób niepełnosprawnych, równowaga między życiem zawodowym a prywatnym oraz zmiany demograficzne.

Wszystkie kraje UE skupiają się na tych samych obszarach „zielonego potencjału” – efektywności energetycznej budynków, energii odnawialnej, budownictwie i transporcie – które odzwierciedlają dominujący nacisk na zmiany klimatyczne. Odzwierciedla to wagę przywiązywaną do redukcji gazów cieplarnianych, a także potencjał zwiększania bezpieczeństwa energetycznego kraju i wspierania zatrudnienia.

Wielu Europejczyków będzie musiało zostać przeszkolonych w zakresie nowych umiejętności lub udoskonalić swoje istniejące, aby dostosować się do zmienionego rynku pracy. Aby wesprzeć trwałą i sprawiedliwą odbudowę gospodarki, Komisja Europejska uruchomiła Pakt na rzecz umiejętności i zaprosiła osoby fizyczne i przedsiębiorstwa do działania, rozwijania większej liczby lepszych umiejętności oraz ich wykorzystania. Środki poprawy umiejętności ekologicznych siły roboczej obejmują edukację i szkolenia.

3.4. Zielone umiejętności dla czystej technologii

Rośnie wsparcie dla produktów i usług, które poprawiają wydajność operacyjną i efektywność, jednocześnie zmniejszając nakłady, odpady i zużycie energii (czysta technologia). Doprowadziło to do powstania nowych zawodów, takich jak zarządcy i operatorzy systemów energii odnawialnej, oraz hybrydowej lub międzysektorowej działalności zawodowej, takiej jak audyty energetyczne i usługi w zakresie efektywności energetycznej.

Zawody te nie są całkowicie nowe i często stanowią połączenie umiejętności z zawodów pokrewnych. Badanie (w Danii) przeprowadzone przez Brøndum i Fliess (2009) dokonało przeglądu nowych zawodów, które pojawiły się w wyniku nowych możliwości rynkowych oferowanych przez rozwiązania przyjazne dla środowiska i wykazało, że zawody związane z czystą technologią charakteryzują się 12 obszarami kompetencji:

1. zrozumienie rynku i zachowań użytkowników (specyfikacja rozwiązań)
2. wpływ globalizacji – przewaga konkurencyjna, modele biznesowe, partnerstwa
3. innowacja (proces, produkt, modele biznesowe)

Partnerzy projektu

4. technologia informacji i komunikacji)
5. ICT - znajomość technologii produkcji
6. instalacja i konserwacja
7. wiedza z zakresu technologii materiałowej, np. materiałów alternatywnych, ponownego wykorzystania materiałów
8. środowisko, klimat, zrównoważony rozwój
9. umiejętności komunikacyjne – w tym znajomość języka angielskiego i pracy w zespole
10. proces i planowanie
11. automatyzacja
12. testy i dokumentacja

Ogólnie rzecz biorąc, literatura wskazuje na lukę w praktycznych umiejętnościach ekologicznych w porównaniu z bardziej ogólnymi umiejętnościami ekologicznymi i dlatego pracownicy często planują kursy edukacyjne i szkoleniowe dotyczące bardziej praktycznych działań ekologicznych.

Organizacje publiczne i sektor prywatny, władze krajowe, regionalne i lokalne, podmioty świadczące usługi edukacyjne i szkoleniowe, przedsiębiorstwa i pracownicy mają do odegrania kluczową rolę. Powinny połączyć siły, aby podnosić i przekwalifikowywać ludzi w Europie. Celem jest zwiększenie przydatności umiejętności w UE, wzmocnienie trwałej konkurencyjności i zapewnienie sprawiedliwości społecznej. Pakt na rzecz umiejętności zapewnia wymianę wiedzy, możliwości tworzenia sieci kontaktów, wytyczne i informacje na temat odpowiedniego finansowania UE.

Priorytetem jest budowanie partnerstw i generowanie konkretnych zobowiązań w zakresie podnoszenia i przekwalifikowywania kwalifikacji w całej Europie. Europejskie przedsiębiorstwa zgłaszają, że brak umiejętności wstrzymuje ich inwestycje. Wszyscy potencjalni partnerzy, niezależnie od tego, czy reprezentują sektor publiczny, prywatny, krajowy czy regionalny, powinni przyłączyć się do inicjatywy podnoszenia i przekwalifikowywania. Kilka sektorów przechodzi bezprecedensowe zmiany, ponieważ wiele zawodów i procesów ulega przedefiniowaniu, a znaczenie niektórych umiejętności słabnie. W tych trudnych czasach Pakt na rzecz umiejętności przyczynia się do skutecznego łączenia odpowiednich zainteresowanych stron i toruje drogę nowemu modelowi rozwoju umiejętności.

Partnerzy projektu

3.5. Potrzeba strategii zielonych umiejętności w przedsiębiorstwie

Pomimo włączenia do strategii i programów środowiskowych niektórych szkoleń w zakresie umiejętności indywidualnych oraz stopniowego rozwoju różnych programów środowiskowych w kontekście szkolenia zawodowego i szkolnictwa wyższego, nie istnieją jasne strategie krajowe mające na celu pokrycie zapotrzebowania na umiejętności zielonej gospodarki. We wszystkich państwach członkowskich spotyka się publiczne dokumenty strategiczne dotyczące identyfikacji potrzeby większej liczby szkoleń, ale nie wydaje się, aby istniała nadrzędna kompleksowa strategia w zakresie szkolenia umiejętności, która identyfikowałaby zapotrzebowanie na umiejętności w danych zawodach.

Z biegiem czasu istniejące lub przyszłe struktury edukacyjne zostaną poproszone o włączenie do swoich programów nauczania przedmiotów zapewniających niezbędne zasoby dla „pracownika zielonego kołnierzyka”. W przyszłości wszystkie miejsca pracy będą ekologiczne. Zrozumienie wpływu zawodu na środowisko musi zostać włączone do systemów edukacji i szkolenia zawodowego. Należy położyć większy nacisk na kształcenie nauczycieli. Nie ma wystarczającej liczby nauczycieli posiadających wiedzę na temat zagadnień środowiskowych i umiejętności nauczania nowych technik. Niedobory są szczególnie dotkliwe w sektorach rolnictwa i budownictwa.

Aby zapewnić skuteczne zaangażowanie, zainteresowane strony muszą zrozumieć cel i zadania inicjatywy. Znaczenie zapewnienia silnego powiązania między strategiami i podmiotami w terenie, przekonującego i angażującego wszystkie zainteresowane strony. Ogólny zakres umiejętności, jakich dziś wymaga od swoich pracowników rynek zielonego biznesu, można zdefiniować w następujący sposób:

- Projektowanie ekologiczne i świadczenie eksperckiego doradztwa środowiskowego
- Certyfikacja standardów środowiskowych
- Ocena oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko
- Znajomość materiałów przyjaznych środowisku i ocena cyklu życia produktu
- Znajomość Europejskiego Systemu Handlu Emisjami CO₂
- Obliczanie efektywności energetycznej budynków
- Wiedza i umiejętność stosowania mechanicznych, chemicznych i biologicznych metod rekultywacji środowiska.
- Zwiększone umiejętności w zawodach fizycznych, takich jak rolnictwo, leśnictwo i rybołówstwo.

Partnerzy projektu

Zielony wzrost ma na celu ustanowienie ścieżek zrównoważonego rozwoju poprzez połączenie innowacji i zaangażowania sektora prywatnego we wspierającym kontekście polityki krajowej i międzynarodowej. Ma na celu jednocześnie stawienie czoła trzem wyzwaniom: wspieranie rozwoju i ograniczanie ubóstwa, tworzenie nowych, bardziej dynamicznych gospodarek opartych na czystych technologiach oraz zapewnianie coraz bardziej ekologicznego świata. Prognozowanie zapotrzebowania na umiejętności ekologiczne jest zwykle przeprowadzane ad hoc, głównie przez agencje regionalne i przemysł, zwykle na małą skalę i w odniesieniu do określonego zawodu. Tam, gdzie rozwój umiejętności odbywa się w ramach formalnego systemu edukacji, koncentruje się on na postępie w realizacji nowych programów w szkolnictwie wyższym i szkoleniu zawodowym. Tam, gdzie systemy edukacyjne nie są w stanie zapewnić wymaganego szkolenia, zaobserwowano połączenie środków planowanych i doraźnych, angażujących władze lokalne, przedstawicieli sektora i firmy.

Potrzeba ulepszenia istniejących systemów edukacji i szkoleń w celu zaspokojenia zapotrzebowania na umiejętności przyjazne dla środowiska jest szeroko udokumentowana. Nacisk na poprawę zwykle kładzie się na wstępne kształcenie i szkolenie zawodowe, a nie na kształcenie ustawiczne dorosłych lub szkolnictwo wyższe. Studia przypadków zawarte w sprawozdaniach krajowych dostarczają mocnych dowodów na postęp w zapewnianiu tych ulepszeń i mogą służyć jako dobre przykłady.

Partnerzy projektu

4. Nauczanie zielonej przedsiębiorczości

Kwestie środowiskowe, zmiany klimatyczne i zrównoważony rozwój to jedne z najpilniejszych problemów naszych czasów. Edukacja na temat zielonej przedsiębiorczości nie powinna być prowadzona w oparciu o tradycyjne podejście procesowe, ale podejście oparte na praktyce, z wykorzystaniem wybranych praktyk, które obejmują zabawę, empatię, tworzenie i eksperymentowanie. Skuteczne przekazywanie uczniom zasad zielonej przedsiębiorczości wymaga przemyślanego podejścia, łączącego innowacyjne metody nauczania i odpowiednie zasoby. Jako pedagodzy musimy rozpoznać wyjątkowe wyzwania i możliwości związane z włączeniem zrównoważonego rozwoju do nauczania przedsiębiorczości. W tej części przedstawiono wgląd w skuteczne metody nauczania i zasoby, które mogą pomóc uczniom w kompleksowym zrozumieniu zielonej przedsiębiorczości.

Innowacyjne metody nauczania:

- Nauka oparta na projektach: Angażuj uczniów w praktyczne doświadczenia edukacyjne oparte na projektach, które pozwalają im opracowywać i wdrażać zrównoważone pomysły biznesowe. Przydzielaj zadania, które będą dla nich wyzwaniem do krytycznego myślenia o wpływie swoich przedsięwzięć przedsiębiorczych na środowisko i społeczeństwo.
- Gościnni prelegenci i wizyty terenowe: Zaproś odnoszących sukcesy ekologicznych przedsiębiorców i ekspertów w dziedzinie zrównoważonego rozwoju, aby podzielili się swoimi doświadczeniami ze studentami. Organizuj wizyty terenowe w zrównoważonych firmach, obiektach przyjaznych środowisku lub organizacjom zajmującym się ochroną środowiska, aby zapewnić wgląd w rzeczywisty świat.

Zasoby interaktywne:

- przypadków : Wykorzystaj studia przypadków, które podkreślają udane przedsięwzięcia z zakresu zielonej przedsiębiorczości. Te przykłady z życia wzięte mogą dostarczyć praktycznych lekcji na temat pokonywania wyzwań, pomiaru wpływu na środowisko i tworzenia zrównoważonego modelu biznesowego.
- Platformy internetowe: Wykorzystaj platformy internetowe, które zapewniają zasoby na temat zielonej przedsiębiorczości, praktyk zrównoważonego rozwoju i przyjaznych środowisku modeli

Partnerzy projektu

biznesowych. Włącz interaktywne symulacje lub gry, które pozwalają uczniom badać konsekwencje ich decyzji biznesowych dla środowiska.

Integracja zrównoważonego rozwoju:

- Integracja programu nauczania: Wprowadź zasady zrównoważonego rozwoju do istniejącego programu nauczania przedsiębiorczości. Podkreśl znaczenie potrójnego myślenia oddolnego, w którym uczniowie biorą pod uwagę nie tylko zysk, ale także środowiskowe i społeczne konsekwencje swoich decyzji biznesowych.
- międzydyscyplinarne : współpracuj z innymi obszarami przedmiotowymi, aby stworzyć interdyscyplinarne doświadczenie edukacyjne. Zbadaj powiązania między nauką, ekonomią i etyką, aby podkreślić powiązany charakter zielonej przedsiębiorczości.

Praktyczne zastosowanie:

- Inkubatory przedsiębiorczości: Utworzenie inkubatorów przedsiębiorczości w środowisku szkolnym, w których uczniowie mogą przeprowadzać burzę mózgów, rozwijać i wprowadzać w życie swoje ekologiczne pomysły biznesowe. Zapewnij mentoring i zasoby, które pomogą im sprostać wyzwaniom zrównoważonej przedsiębiorczości.
- Projekty angażujące społeczność: Zachęcaj uczniów do inicjowania projektów, które dotyczą lokalnych problemów środowiskowych. To praktyczne doświadczenie pozwala im zastosować wiedzę teoretyczną do problemów w świecie rzeczywistym, wzmacniając poczucie odpowiedzialności społecznej.

Strategie oceny:

- Ocena projektu: Oceniaj uczniów na podstawie wpływu ich projektów przedsiębiorczych na środowisko i społeczeństwo. Weź pod uwagę zrównoważony rozwój swoich modeli biznesowych, skuteczność rozwiązań i zdolność do komunikowania społeczności szerszych korzyści.
- Refleksja i raportowanie: Włącz praktyki refleksyjne do ocen, zachęcając uczniów do krytycznej oceny aspektów zrównoważonego rozwoju swoich przedsięwzięć. Wymagaj od nich

Partnerzy projektu

przygotowania raportów przedstawiających kwestie ekologiczne i społeczne uwzględnione w ich biznesplanach.

Podsumowując, nauczanie zielonej przedsiębiorczości wymaga dynamicznego połączenia innowacyjnych metod nauczania, wybranych zasobów i kompleksowej integracji zasad zrównoważonego rozwoju. Zapewniając uczniom bogate doświadczenie edukacyjne, które łączy teorię z praktycznymi zastosowaniami, nauczyciele mogą wzmocnić pozycję następnego pokolenia, aby było świadomymi ekologicznie i odpowiedzialnymi społecznie przedsiębiorcami.

5. Zielone modele biznesowe

5.1. Odkrywanie możliwości zielonego biznesu

Wyruszenie w podróż polegającą na odkrywaniu możliwości zielonego biznesu może być dla studentów transformacyjnym i wpływowym doświadczeniem, wyposażającym ich w wiedzę i sposób myślenia, dzięki którym przyczynią się do zrównoważonej przyszłości. Poniższe sugestie mogą być dla uczniów przewodnikiem w odkrywaniu możliwości ekologicznego biznesu zarówno teraz, jak i w późniejszym dorosłym życiu:

Świadomość ekologiczna:

Zacznij już dziś: Zacznij od zbudowania solidnego fundamentu świadomości ekologicznej. Bądź na bieżąco z aktualnymi problemami środowiskowymi, zmianami klimatycznymi i pojawiającymi się trendami w zakresie zrównoważonego rozwoju. Śledź renomowane źródła wiadomości, filmy dokumentalne i organizacje ekologiczne, aby zrozumieć wyzwania stojące przed naszą planetą.

Zajęcia pozalekcyjne:

Dołącz do klubów ekologicznych: Weź udział lub zainicjuj kluby ekologiczne w swojej szkole lub społeczności. Platformy te oferują możliwości nawiązania kontaktu z osobami o podobnych poglądach, dzielenia się pomysłami i współpracy przy projektach dbających o środowisko.

Badania i innowacje:

Poznaj zielone technologie: Zanurz się w badaniach nad ekologicznymi technologiami i innowacjami. Bądź ciekawy postępów w dziedzinie energii odnawialnej, zrównoważonego rolnictwa, redukcji

Partnerzy projektu

odpadów i materiałów przyjaznych dla środowiska. Zrozumienie najnowszych osiągnięć otworzy Ci oczy na potencjalne możliwości biznesowe.

Sieć:

Nawiąż kontakt z zielonymi przedsiębiorcami: Weź udział w warsztatach, seminariach lub wydarzeniach sieciowych, które koncentrują się na zrównoważonym rozwoju i zielonej przedsiębiorczości. Nawiąż kontakt z przedsiębiorcami w branży, ucz się na ich doświadczeniach i szukaj mentora, który poprowadzi Twoją podróż.

Staże i wolontariat:

Wybierz możliwości zorientowane na zrównoważony rozwój: szukaj staży lub możliwości wolontariatu w organizacjach, dla których zrównoważony rozwój jest priorytetem. To praktyczne doświadczenie zapewni wgląd w codzienną działalność przedsiębiorstw zaangażowanych w odpowiedzialność środowiskową.

Przedsiębiorczy sposób myślenia:

Myśl nie tylko o zysku: rozwijaj przedsiębiorczy sposób myślenia, który wykracza poza zysk. Weź pod uwagę potrójny wynik – ludzi, planetę i zysk. Przeglądaj pomysły biznesowe, które pozytywnie wpływają na środowisko i społeczeństwo, zapewniając jednocześnie rentowność finansową.

Podejście do rozwiązywania problemów:

Zidentyfikuj lokalne wyzwania: Rozpoznaj wyzwania środowiskowe specyficzne dla Twojej społeczności lokalnej. Niezależnie od tego, czy chodzi o gospodarkę odpadami, efektywność energetyczną czy ochronę różnorodności biologicznej, identyfikacja lokalnych problemów może prowadzić do skutecznych i zorientowanych na społeczność ekologicznych rozwiązań biznesowych.

Współpraca i partnerstwo:

Zbuduj sieć: wspieraj współpracę ze współpracownikami, profesorami i profesjonalistami, którzy dzielą zainteresowanie zrównoważonym rozwojem. Wspólne wysiłki mogą prowadzić do

Partnerzy projektu

opracowania innowacyjnych modeli biznesowych, które pozwolą sprostać złożonym wyzwaniom środowiskowym.

Zachowaj wiedzę techniczną:

Poznaj zielone technologie: zapoznaj się z ekologicznymi technologiami i sposobami ich zintegrowania z modelami biznesowymi. Technologie takie jak rozwiązania w zakresie energii odnawialnej, aplikacje dla zrównoważonego rolnictwa i przyjazne dla środowiska innowacje produktowe stwarzają ekscytujące możliwości.

Kontynuacja nauczania:

Bądź na bieżąco: krajobraz zielonego biznesu stale się rozwija. Bądź na bieżąco z trendami rynkowymi, zmianami polityki i pojawiającymi się technologiami. Ciągłe uczenie się umożliwi Ci dostosowywanie się i wprowadzanie innowacji w stale zmieniającym się świecie zrównoważonej przedsiębiorczości.

Kursy i programy w zakresie przedsiębiorczości:

Zapisz się na odpowiednie kursy: Skorzystaj z kursów i programów, które skupiają się szczególnie na zrównoważonych praktykach biznesowych. Wiele platform i instytucji internetowych oferuje certyfikaty lub stopnie naukowe w zakresie zielonej przedsiębiorczości.

Wykonując te kroki, studenci mogą położyć podwaliny pod odkrywanie możliwości ekologicznego biznesu w trakcie swojej ścieżki akademickiej i poza nią. Niezależnie od tego, czy inicjują projekty w szkole, realizują zrównoważone kierunki studiów, czy angażują się w zajęcia pozalekcyjne świadome ekologicznie, uczniowie mogą aktywnie przyczyniać się do budowania bardziej ekologicznej i zrównoważonej przyszłości.

5.2. Studia przypadków odnoszących sukcesy zielonych przedsiębiorców

Elon Musk – Tesla, Inc.: Elon Musk to wybitny przedsiębiorca znany ze swojego zaangażowania w zrównoważony transport. Tesla, Inc., założona przez Muska, stała się światowym liderem w dziedzinie pojazdów elektrycznych (EV) i rozwiązań w zakresie energii odnawialnej. Samochody elektryczne, produkty solarne i rozwiązania w zakresie magazynowania energii Tesli mają na celu zmniejszenie zależności od paliw kopalnych. Wizja Muska wykracza poza zysk i koncentruje się na tworzeniu zrównoważonej przyszłości transportu i energii.

Partnerzy projektu

Wang Shi - Vanke: Wang Shi, założyciel China Vanke Co., jest pionierem w zakresie zielonego budownictwa i zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich. Vanke jest jednym z największych deweloperów w Chinach. Vanke priorytetowo traktuje architekturę przyjazną dla środowiska, budynki energooszczędne i zielone planowanie urbanistyczne. Przywództwo Wang Shi kładzie nacisk na włączenie zrównoważonego rozwoju do istoty działalności deweloperskiej.

Denise Coates — Tesla Solar Roof: Denise Coates, dyrektor generalny Tesla Solar Roof, odegrała kluczową rolę w zrewolucjonizowaniu branży energii słonecznej. Tesla Solar Roof oferuje estetyczne rozwiązania solarne dla budynków mieszkalnych i komercyjnych. Coates był liderem w opracowywaniu dachówek solarnych, które płynnie łączą się z tradycyjnymi materiałami dachowymi. Ta innowacja sprawia, że energia odnawialna jest bardziej dostępna i atrakcyjna wizualnie, zachęcając do jej powszechnego stosowania.

Dale Vince - Ecotricity : Dale Vince, założyciel Ecotricity , jest ekologicznym przedsiębiorcą zaangażowanym w energię odnawialną. Ecotricity to firma zajmująca się ekologiczną energią dostarczającą czystą energię elektryczną klientom w Wielkiej Brytanii. Firma Vince'a koncentruje się na wytwarzaniu energii wiatrowej i słonecznej. Ekologia odegrała znaczącą rolę w promowaniu wykorzystania czystych źródeł energii i ograniczaniu zależności od opcji nieodnawialnych.

Tomek Szaky – TerraCycle : Tom Szaky , założyciel TerraCycle , to wizjonerski przedsiębiorca skupiający się na redukcji i recyklingu odpadów. TerraCycle jest znane ze swojego innowacyjnego podejścia do ponownego wykorzystania materiałów trudnych do recyklingu. Firma Szaky's angażuje się w upcykling, tworząc nowe produkty z materiałów tradycyjnie uznawanych za odpady. Sukces TerraCycle uwydatnia potencjał gospodarki o obiegu zamkniętym w minimalizowaniu wpływu na środowisko.

Safia Minney - People Tree: Safia Minney, założycielka People Tree, jest pionierką zrównoważonej mody. People Tree to marka modowa działająca w oparciu o sprawiedliwy handel i zrównoważony rozwój, która kładzie nacisk na etyczne praktyki w branży modowej. Zaangażowanie Minney w zasady sprawiedliwego handlu wpłynęło na branżę modową, promując przejrzystość, etyczne pozyskiwanie i wzmacnianie pozycji rzemieślników. People Tree pokazuje, że zrównoważone praktyki mogą prosperować na konkurencyjnym rynku mody.

Te studia przypadków pokazują różnorodne podejścia odnoszących sukcesy zielonych przedsiębiorców. Od pojazdów elektrycznych po zrównoważoną modę i energię odnawialną – ci przedsiębiorcy

Partnerzy projektu

udowodnili, że przedsiębiorstwa dbające o środowisko mogą prowadzić zarówno do rentowności, jak i pozytywnego wpływu społecznego.

Partnerzy projektu

6. Praktyczne działania w zakresie zielonej przedsiębiorczości

6.1. Ćwiczenia praktyczne i projekty dla studentów

Poniższe szczegółowe instrukcje zawierają szczegółowy przewodnik po każdym ćwiczeniu, zapewniający uczniom aktywne zaangażowanie w koncepcje zielonej przedsiębiorczości, jednocześnie rozwijając praktyczne umiejętności i wiedzę.

Opracowanie zielonego planu biznesowego:

Zaangażuj uczniów w wciągającą naukę, prosząc ich o opracowanie ekologicznych planów biznesowych. Rozpocznij od dyskusji w klasie na temat odnoszących sukcesy zielonych przedsiębiorstw, podkreślając zasady zrównoważonego rozwoju, etycznego zaopatrzenia i wpływu na społeczność. Utwórz małe grupy i przydziel każdej grupie zadanie zbadania i opracowania unikalnego, przyjaznego dla środowiska produktu lub usługi. Studenci powinni uwzględniać prognozy finansowe, zapewniając równowagę między rentownością a zrównoważonym rozwojem. Zachęć ich do rozważenia potencjalnych wyzwań i możliwości na rynku przyjaznym dla środowiska. Ostatnie zadanie obejmuje prezentację, podczas której grupy prezentują swoje ekologiczne plany biznesowe, podkreślając korzyści dla środowiska i potencjalny wpływ na społeczność.

Warsztaty ekoinnowacji:

Rozwijaj kreatywność i umiejętności rozwiązywania problemów wśród uczniów poprzez warsztaty dotyczące ekoinnowacji. Zaczynaj od przedstawienia różnych wyzwań środowiskowych i poinstruuuj uczniów, aby wybrali konkretny problem, na którym się skupią. Przeprowadź sesję burzy mózgów, aby wygenerować kreatywne rozwiązania, kładąc nacisk na innowacyjność i nieszablonowe myślenie. Następnie uczniowie przechodzą do etapu prototypowania, tworząc fizyczne lub cyfrowe prototypy swoich ekologicznych produktów lub usług. Zwieńczeniem jest prezentacja, podczas której każdy uczeń lub grupa wyjaśnia korzyści ekologiczne i potencjalny wpływ swojego innowacyjnego rozwiązania.

Audyt zrównoważonego rozwoju:

Zapewnij studentom praktyczne doświadczenie w stosowaniu zasad zrównoważonego rozwoju w lokalnym kontekście biznesowym dzięki audytowi zrównoważonego rozwoju. Rozpocznij od pomocy uczniom w wyborze lokalnej firmy chcącej wziąć udział w audycie. Studenci przeprowadzają wszechstronną analizę, badając zużycie energii w firmie, praktyki gospodarowania odpadami i

Partnerzy projektu

zrównoważony rozwój łańcucha dostaw. Na podstawie swoich ustaleń uczniowie proponują właścicielom firm praktyczne zalecenia dotyczące poprawy praktyk środowiskowych. Ostatnim zadaniem jest prezentacja, podczas której uczniowie przedstawiają właścicielom firm wyniki audytu zrównoważonego rozwoju i zalecenia, co sprzyja współpracy.

Ekologiczna kampania marketingowa:

Rozwijaj wiedzę uczniów na temat zasad ekologicznego marketingu poprzez ekologiczną kampanię marketingową. Rozpocznij od dyskusji w klasie na temat udanych ekologicznych kampanii marketingowych, podkreślając ich wpływ na zachowania konsumentów i przekazy środowiskowe. Utwórz małe grupy i przydziel każdej grupie zadanie opracowania kompleksowej strategii marketingowej, która podkreśla zrównoważony rozwój, etyczne pozyskiwanie i korzyści dla środowiska. Następnie uczniowie tworzą angażujące treści, w tym materiały wizualne, wiadomości i posty w mediach społecznościowych, zgodne z wartościami ekologicznymi. Kampania jest realizowana, a uczniowie rozpowszechniają swoje treści różnymi kanałami, takimi jak media społecznościowe, plakaty czy wydarzenia. Ostateczna ocena obejmuje ocenę skuteczności kampanii poprzez analizę reakcji konsumentów i potencjalnego wpływu na środowisko.

Wyzwanie upcyklingowe:

Zachęcaj uczniów do kreatywności i zaradności, realizując wyzwanie upcyklingowe. Rozpocznij od zapewnienia różnorodnej gamy materiałów nadających się do recyklingu, zachęcając uczniów do myślenia poza tradycyjnymi przedmiotami. Na etapie projektowania uczniowie szkicują pomysły na projekty upcyklingowe, biorąc pod uwagę dostępne materiały. Przejdź do fazy tworzenia, podczas której uczniowie budują prototypy lub w pełni funkcjonalne produkty pochodzące z recyklingu, kładąc nacisk na ponowne wykorzystanie i kreatywne przekształcanie wyrzuconych przedmiotów. Ostatnim zadaniem jest prezentacja, podczas której uczniowie prezentują swoje przetworzone dzieła szkole lub społeczności lokalnej, wyjaśniając znaczenie każdego projektu dla środowiska. Rozważ zorganizowanie wystawy lub stworzenie dedykowanej ekspozycji w szkole, aby zaprezentować produkty pochodzące z recyklingu i zwiększyć świadomość na temat redukcji odpadów.

Wyzwanie dotyczące ekoinnowacji:

Rzuć wyzwanie uczniom, aby opracowali innowacyjne rozwiązania palących problemów środowiskowych w ramach wyzwania ekoinnowacji. Zidentyfikuj konkretne problemy związane ze

Partnerzy projektu

zrównoważonym rozwojem, takie jak ograniczenie ilości odpadów z tworzyw sztucznych, oszczędzanie wody lub promowanie energii odnawialnej. W małych zespołach uczniowie przeprowadzają burzę mózgów, projektują i prototypują swoje przyjazne dla środowiska innowacje. Podkreśl znaczenie uwzględnienia cyklu życia produktu, od pozyskania surowców po utylizację. Uczniowie prezentują swoje prototypy, szczegółowo opisując korzyści dla środowiska i potencjalne wyzwania. Ćwiczenie to rozwija kreatywność, umiejętności rozwiązywania problemów i zrozumienie roli innowacji w zrównoważonych praktykach biznesowych.

Zrównoważona oferta produktów:

Postaw uczniów w roli świadomych ekologicznie przedsiębiorców, przydzielając im projekt prezentacji produktu zrównoważonego. Każdy uczeń lub grupa wybiera produkt i przeprojektowuje go tak, aby był bardziej przyjazny dla środowiska. Może to obejmować wykorzystanie materiałów pochodzących z recyklingu, zmniejszenie zużycia energii lub wprowadzenie zrównoważonych opakowań. Studenci tworzą kompleksową ofertę obejmującą korzyści dla środowiska, popyt rynkowy i potencjalne wyzwania. Aby wzbogacić to doświadczenie, zorganizuj „Zbiornik rekinów na rzecz zrównoważonego rozwoju”, podczas którego uczniowie prezentują swoje propozycje panelowi nauczycieli, właścicielom lokalnych firm lub ekspertom ds. ochrony środowiska, którzy przekazują opinie i oceniają wykonalność każdego produktu. To ćwiczenie łączy w sobie kreatywność, przedsiębiorczość i skupienie się na zrównoważonych praktykach biznesowych.

Projekt wspólnotowej zielonej inicjatywy:

Zachęcaj uczniów, aby wywarli wymierny wpływ na swoją lokalną społeczność dzięki projektowi Społecznej Inicjatywy Zielonej. Rozpocznij od zidentyfikowania problemu środowiskowego w szkole lub okolicy, takiego jak gospodarka odpadami lub tereny zielone. Studenci współpracują nad opracowaniem i wdrożeniem projektu rozwiązującego zidentyfikowany problem. Może to obejmować zorganizowanie sprzątania społeczności, ustanowienie programu recyklingu lub utworzenie zielonej przestrzeni. Przez cały czas trwania projektu uczniowie dokumentują swoje postępy, stojące przed nimi wyzwania i ogólny wpływ na społeczność. Ocena końcowa obejmuje prezentację podsumowującą wyniki projektu, wyciągnięte wnioski i przyszłe cele społeczności w zakresie zrównoważonego rozwoju.

Seria wywiadów o zielonym biznesie:

Partnerzy projektu

Wzmacniaj kontakty między studentami a odnoszącymi sukcesy ekologicznymi przedsiębiorcami poprzez serię wywiadów dotyczących zielonego biznesu. Poproś uczniów o zbadanie i identyfikację lokalnych lub globalnych ekologicznych przedsiębiorców, którzy wnieśli znaczący wkład w zrównoważony rozwój. Zaproś tych przedsiębiorców do wzięcia udziału w serii wywiadów, podczas których uczniowie mogą zapytać o swoją podróż, stojące przed nimi wyzwania oraz wpływ ich firm na środowisko i społeczeństwo. To ćwiczenie nie tylko dostarcza cennych spostrzeżeń, ale także pozwala uczniom na nawiązanie kontaktu z praktykami w świecie rzeczywistym. Uczniowie mogą dokumentować wywiady za pomocą artykułów, podcastów lub prezentacji wideo, tworząc źródło inspiracji dla swoich rówieśników do rozważenia kariery w zielonej przedsiębiorczości.

6.2. Wizyty terenowe lub wirtualne wycieczki po zielonych firmach

Udział w wciągających wizytach terenowych i wirtualnych wycieczkach po zielonych firmach jest kluczowym aspektem wzbogacania wiedzy uczniów na temat zrównoważonego rozwoju środowiskowego i zielonej przedsiębiorczości. Doświadczenia te nie tylko ożywiają koncepcje teoretyczne, ale także dostarczają namacalnego wglądu w praktyczne zastosowania praktyk przyjaznych środowisku. Badając różnorodne aspekty zielonych inicjatyw, uczniowie zyskują wszechstronną perspektywę na to, w jaki sposób przedsiębiorstwa mogą przyczynić się do bardziej zrównoważonej i świadomej ekologicznie przyszłości. Poniższe sugestie obejmują szereg możliwości wizyt w terenie i wirtualnych wycieczek, z których każda ma na celu umożliwienie studentom cennego kontaktu z rzeczywistymi przykładami ekologicznych praktyk biznesowych.

Wizyta w lokalnym zakładzie recyklingu:

Zorganizuj wizytę terenową w lokalnym zakładzie recyklingu, gdzie uczniowie będą mogli na własne oczy zobaczyć proces sortowania i recyklingu różnych materiałów. Ta wycieczka zapewni wgląd w gospodarkę odpadami, zasady gospodarki o obiegu zamkniętym i znaczenie recyklingu w ograniczaniu wpływu na środowisko.

Wirtualna wycieczka po zrównoważonym gospodarstwie:

Zorganizuj wirtualną wycieczkę po zrównoważonym gospodarstwie, aby poznać przyjazne dla środowiska praktyki rolnicze. Studenci mogą dowiedzieć się o rolnictwie ekologicznym, płodozmianie i

Partnerzy projektu

wykorzystaniu energii odnawialnej w rolnictwie. Dyskusje z rolnikami mogą uwypatnić wyzwania i korzyści płynące ze zrównoważonego rolnictwa.

Wizyta w zakładzie zielonej energii:

Zaplanuj wizytę w obiekcie wytwarzającym energię odnawialną, takim jak farma fotowoltaiczna lub wiatrowa. Studenci mogą zrozumieć mechanikę wytwarzania czystej energii, poznać technologię źródeł odnawialnych i uzyskać wgląd w potencjał zrównoważonej energii w rozwiązywaniu problemów środowiskowych.

Prezentacja lokalnych zielonych firm:

Współpracuj z lokalnymi firmami zajmującymi się ekologią w celu zorganizowania wydarzenia prezentacyjnego w szkole. Zaproś przedstawicieli do rozstawienia stoisk, podzielenia się swoimi ekologicznymi produktami lub usługami oraz nawiązania kontaktu ze studentami. To interaktywne wydarzenie zapewnia studentom kontakt z różnymi zrównoważonymi modelami biznesowymi.

Zwiedzanie oczyszczalni ścieków:

Zorganizuj wizytę w oczyszczalni ścieków, aby edukować uczniów na temat procesów oszczędzania i oczyszczania wody. Zrozumienie, w jaki sposób ścieki są oczyszczane i poddawane recyklingowi, zwiększa ich świadomość w zakresie zrównoważonego rozwoju wody i zarządzania środowiskiem.

Wirtualna wycieczka po architekturze przyjaznej środowisku:

Wybierz się na wirtualną wycieczkę po zielonych budynkach lub projektach architektury zrównoważonej. Studenci mogą być świadkami tego, jak wybory projektowe, materiały i metody konstrukcyjne przyczyniają się do efektywności energetycznej i zmniejszenia wpływu praktyk architektonicznych na środowisko.

Eksploatacja rezerwatu przyrody:

Zaplanuj wizytę w lokalnym rezerwacie przyrody lub parku, aby podkreślić znaczenie różnorodności biologicznej i ochrony ekosystemu. Wycieczka z przewodnikiem może pomóc uczniom docenić wzajemne powiązania natury i rolę ochrony przyrody w zachowaniu równowagi ekologicznej.

Partnerzy projektu

Prezentacja zielonej technologii:

Nawiąż współpracę z firmami specjalizującymi się w zielonych technologiach podczas wydarzenia prezentacyjnego. Mogłoby to obejmować demonstracje energooszczędnych urządzeń, pojazdów elektrycznych i innych innowacji przyczyniających się do bardziej zrównoważonej przyszłości.

Wizyta na lokalnym targu rolnym:

Zabierz uczniów na lokalny targ rolniczy, aby nawiązać kontakt z producentami praktykującymi zrównoważone rolnictwo. Weź udział w rozmowach z rolnikami, poznaj metody rolnictwa ekologicznego i odkryj korzyści płynące ze wspierania lokalnych, zrównoważonych źródeł żywności.

Zwiedzanie ekologicznego zakładu produkcyjnego:

Zorganizuj wycieczkę po zakładzie produkcyjnym stosującym zrównoważone praktyki produkcyjne. Studenci mogą obserwować, jak firmy włączają środki przyjazne dla środowiska do swoich procesów produkcyjnych, ograniczając ilość odpadów i minimalizując wpływ na środowisko.

Przedsiębiorczość społeczna

1. Przegląd

Moduł „Przedsiębiorczość społeczna” w ramach programu szkolenia nauczycieli oferuje wszechstronną eksplorację dziedziny przedsiębiorczości społecznej, zapewniając nauczycielom głębokie zrozumienie jej podstawowych zasad i istotnej roli w stawianiu czoła palącym wyzwaniom społecznym. Moduł ten ma na celu wyposażenie nauczycieli w wiedzę i narzędzia potrzebne do skutecznego nauczania przedsiębiorczości społecznej, inspirować uczniów do zostania agentami zmiany społecznej. Rozpoczyna się wprowadzeniem do przedsiębiorczości społecznej, wyjaśniając jej definicję i podstawowe zasady, podkreślając jednocześnie jej istotną rolę w rozwiązywaniu problemów społecznych. W tym przypadku nauczyciele zrozumieją znaczenie włączania etycznych praktyk biznesowych i innowacji społecznych do swoich nauczania.

Moduł skupia się głównie na zrozumieniu zasad pomiaru wpływu społecznego, dzięki czemu nauczyciele mogą pomóc uczniom w dokonaniu wymiernych zmian w świecie. Moduł szkoleniowy

Partnerzy projektu

omawia strategie pedagogiczne, kładąc nacisk na skuteczne podejścia do angażowania uczniów w edukację w zakresie przedsiębiorczości społecznej. Dodatkowo bada włączenie etyki i odpowiedzialności społecznej do programu nauczania. W ramach szkolenia nauczyciele będą przyglądać się udanym przedsięwzięciom z zakresu przedsiębiorczości społecznej, czerpiąc inspirację z przykładów z życia codziennego. Ponadto moduł zachęca nauczycieli do motywowania uczniów w identyfikowaniu palących problemów społecznych i opracowywaniu innowacyjnych rozwiązań. Kładąc nacisk na projekty praktyczne i współpracę z organizacjami społecznymi lub organizacjami pozarządowymi (NGO), nauczyciele umożliwią uczniom aktywne uczestnictwo w tworzeniu pozytywnego wpływu społecznego.

Wyniki nauki

- ✓ Zdefiniuj i wyjaśnij podstawowe zasady przedsiębiorczości społecznej.
- ✓ Uznają kluczową rolę przedsiębiorczości społecznej w stawianiu czoła wyzwaniom społecznym.
- ✓ Zrozumienie koncepcji pomiaru wpływu społecznego i etycznych praktyk biznesowych.
- ✓ Rozumieć znaczenie innowacji społecznych i rozwiązywania problemów w kontekście przedsiębiorczości społecznej.
- ✓ Wdrożyć skuteczne podejścia pedagogiczne do nauczania przedsiębiorczości społecznej.
- ✓ Włączenie etyki i odpowiedzialności społecznej do programu nauczania.
- ✓ Poznaj udane przedsięwzięcia z zakresu przedsiębiorczości społecznej, które mogą zainspirować praktyki nauczania.
- ✓ Zachęcaj uczniów do identyfikowania palących problemów społecznych i proponowania innowacyjnych rozwiązań.
- ✓ Twórz praktyczne projekty, które umożliwiają uczniom wprowadzanie pozytywnych zmian społecznych i zarządzaj nimi.
- ✓ Wspieranie współpracy z organizacjami społecznymi i pozarządowymi w celu zwiększenia wpływu projektów z zakresu przedsiębiorczości społecznej.

2. Wprowadzenie do przedsiębiorczości społecznej

Rosnące luki społeczne w procesie globalizacji spowodowały istotne zmiany w polityce, gospodarce, społeczeństwie i kulturze. Dało to początek filozofii współpracy i pierwszym formom spółdzielczości, których celem była lepsza dystrybucja dochodów w celu poprawy jakości życia pracowników.

Partnerzy projektu

Opracowywane są różne modele oparte na zasadach sprawiedliwości i równości, aby poprawić jakość życia członków. Modele te są znane jako gospodarka społeczna, gospodarka solidarnościowa, gospodarka społeczna i solidarna (SSE), gospodarka popularna, gospodarka dobrego życia lub gospodarka trzeciego sektora (González, 2019). Opierają się na różnych stanowiskach teoretycznych i kontekstach społecznych i stanowią ramy, które nie są zdominowane przez podmioty prywatne ani publiczne (Haugh, 2005).

2.1. Ekonomia społeczna

W czasie kryzysu gospodarczego gospodarka społeczna radziła sobie lepiej niż inne sektory. Odgrywa kluczową rolę w przemianach społecznych, ponieważ różni się od tradycyjnego modelu gospodarczego, który w centrum systemu gospodarczego stawia ludzi, ich potrzeby, umiejętności i możliwości zatrudnienia, skupiając się jednocześnie na dobrobycie społecznym oraz poprawie standardu życia i postępu osoby (González, 2019).

Definicji ekonomii społecznej i ekonomii solidarności jest mnóstwo. Najbardziej dominującą definicją jest ta podana przez OECD (2018), gdzie termin „gospodarka społeczna” obejmuje szereg podmiotów, takich jak stowarzyszenia, spółdzielnie, organizacje wzajemne, fundacje, a od niedawna przedsiębiorstwa społeczne. Podmioty te charakteryzują się przywiązaniem do zasad solidarności, przedkładaniem ludzi nad kapitałem oraz przestrzeganiem demokratycznego i partycypacyjnego zarządzania. Organizacje ekonomii społecznej wyróżniają się na dwa główne sposoby: po pierwsze, swoim podstawowym celem, który polega na zaspokajaniu potrzeb społecznych i aktywnym dążeniu do celów społecznych; po drugie, podejście operacyjne, charakteryzujące się przyjęciem odrębnych modeli biznesowych opartych na współpracy, często na poziomie społeczności lub lokalnym (OECD, 2022).

Koncepcja Gospodarki Solidarności ma na celu promowanie transformacji gospodarek i społeczeństw poprzez przyjęcie zasad solidarności i włączenia społecznego. Interpretacja tego terminu różni się w zależności od kontekstu regionalnego, w którym jest ono stosowane. Na przykład w Ameryce Południowej oznacza głównie gospodarkę nieformalną i samodzielnie zarządzane przedsięwzięcia gospodarcze, zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich. W Kanadzie jest ono ściśle powiązane z rozwojem gospodarczym społeczności, który obejmuje lokalne oddolne wysiłki mające na celu stworzenie możliwości gospodarczych poprawiających warunki społeczne, szczególnie dla najbardziej upośledzonych członków społeczeństwa. W Europie koncepcja ta obejmuje także inicjatywy

Partnerzy projektu

solidarnościowe, przede wszystkim, choć nie wyłącznie, w ramach usług świadczonych na poziomie społeczności lokalnych, takich jak usługi opieki nad osobami starszymi lub dziećmi (OECD, 2022).

Czasami wyrażenie „solidarność” łączy się z terminem „ekonomia społeczna”, aby objąć szeroki wachlarz podejść, obejmujący całe spektrum stowarzyszeń, spółdzielni, organizacji wzajemnych, fundacji i przedsiębiorstw społecznych. Dotyczy to również inicjatyw społecznych, oddolnych, a nawet zaimprovizowanych, których celem jest odkrywanie nowych dróg rozwoju gospodarczego (OECD, 2022). Na przykład Labrador Machín i in. (2017) twierdzą, że gospodarka społeczna i solidarna promuje współpracę między przedsiębiorstwami i organizacjami współpracującymi, których celem jest tworzenie, udostępnianie i wykorzystywanie produktów i usług w celach non-profit w sposób wspierający.

Gospodarka społeczna i solidarna obejmuje cztery odrębne kategorie organizacji charakteryzujących się wspólnymi zasadami i metodami działania. Kategorie te obejmują stowarzyszenia, spółdzielnie, fundacje i towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych. Niedawno do tych kategorii włączono koncepcję przedsiębiorstwa społecznego, aby wyróżnić inicjatywy przedsiębiorcze i zorientowane na rynek, których celem jest uzyskanie pozytywnych wyników zarówno dla szerszego społeczeństwa, jak i dla poszczególnych grup szczególnie wrażliwych (OECD, 2022). Uzasadnienie tych czterech typów organizacji jest następujące:

- Stowarzyszenie lub organizacja wolontariacka reprezentuje niezależną, samorządną grupę osób, które chętnie zjednoczyły się, aby podjąć działania na rzecz poprawy swojej społeczności. Ich głównym celem nie jest zysk finansowy (OECD, 2003).
- Spółdzielnia to niezależne zgromadzenie osób fizycznych i/lub podmiotów prawnych, które dobrowolnie zjednoczyły się, aby zaspokoić swoje wspólne potrzeby i aspiracje gospodarcze, społeczne i kulturalne poprzez przedsiębiorstwo będące wspólną własnością i zarządzane w sposób demokratyczny (International Cooperative Alliance, 1995).
- Fundacje to instytucje filantropijne, których struktura opiera się głównie na trwałych zbiorach funduszy kapitałowych, których zyski są wykorzystywane na długoterminową korzyść określonych społeczności geograficznych lub na działalność sektora non-profit. Fundacje działają jako organizacje grantodawcze oraz dostawcy usług społecznych, zdrowotnych i kulturalnych (Noya & Clarence, 2007).

Partnerzy projektu

- Towarzystwo ubezpieczeń wzajemnych to podmiot będący własnością swoich członków i przez nich zarządzany, którego celem jest służenie ich zbiorowym interesom. Towarzystwa wzajemne mogą objawiać się jako grupy samopomocy, stowarzyszenia przyjazne i spółdzielnie. Organizacje te wykluczają udział akcjonariuszy i zamiast tego zrzeszają członków, których celem jest świadczenie wspólnych usług, z których wszyscy czerpią korzyści (Noya & Clarence, 2007).
- Przedsiębiorstwo społeczne to prywatna firma, która działa na rzecz szerszej społeczności lub określonych grup bezbronnych. Podstawowym celem nie jest maksymalizacja zysków dla korzyści osobistych, ale ich ponowne inwestowanie w celu utrzymania celów społecznych i społecznych. Może zapewnić nowe rozwiązania problemów społecznych, takich jak wykluczenie społeczne i bezrobocie (OECD, 1999). Różni się od większości innych organizacji non-profit sposobem działania, realizowanymi celami społecznymi i praktykami biznesowymi (Haugh, 2005).

2.2. Przedsiębiorczość społeczna

Po wyjaśnieniu pojęć związanych z gospodarką społeczną i solidarną, pozostała część modułu skupi się na przedsiębiorczości społecznej i społeczeństwach społecznych. Przedsiębiorczość społeczna oznacza przekonujące wezwanie do zainicjowania transformacji społecznej. Tym, co wyróżnia tę dziedzinę i jej oddanych praktyków, jest obietnica, jaką kryje w sobie, oferująca trwałe i dalekosiężne korzyści społeczne. To zaangażowanie w wywieranie pozytywnego wpływu i ułatwianie trwałych zmian odróżnia przedsiębiorczość społeczną od innych dziedzin. Charakteryzuje się niezachwianą koncentracją na tworzeniu istotnej, transformacyjnej wartości dla społeczeństwa, przy jednoczesnym zajęciu się krytycznymi kwestiami społecznymi. Przedsiębiorcami społecznymi kieruje chęć wprowadzenia znaczących i trwałych zmian, redefinicji sposobu, w jaki podchodzimy do złożonych problemów i pozostawienia głębokiego i trwałego śladu w świecie. Zatem przedsiębiorczość społeczna reprezentuje odrębne podejście do rozwiązywania problemów społecznych i wspierania pozytywnych zmian w społecznościach i społeczeństwach.

Istnieje wiele terminów i opisów używanych przez ekspertów i decydentów do opisu struktury przedsiębiorstw społecznych. Należą do nich kilka popularnych słów kluczowych, takich jak „prywatna firma działająca na rzecz społeczeństwa” (OECD 1999:10), „społeczne przedsiębiorstwa nastawione na zysk” (Dees i Anderson 2003) oraz „przedsiębiorstwa o celach społecznych” (Wallace 1999).). Jednakże

Partnerzy projektu

przedsiębiorstwa społeczne korzystają z różnych form prawnych i przestrzegają różnych struktur prawnych, obowiązków fiskalnych i obowiązków w poszczególnych krajach (Haugh, 2005).

W literaturze panuje jednak zgoda co do roli przedsiębiorczości społecznej w stawianiu czoła wyzwaniom społecznym poprzez stymulowanie innowacji i postępu gospodarczego. Dokładniej, w oparciu o najnowszy przegląd literatury opracowany przez Abirami i in. (2023) łączy pomysły biznesowe z istotnym celem społecznym, tworząc nowe odpowiedzi, które przynoszą korzyści zarówno gospodarce, jak i społeczeństwu. Przedsiębiorcy społeczni wdrażają różne podejścia do generowania innowacji w kilku sektorach gospodarki. Obejmują one współpracę z zainteresowanymi stronami, korzystanie z technologii i platform cyfrowych, promowanie dzielenia się wiedzą, budowanie umiejętności i angażowanie się w inwestowanie mające wpływ na społeczeństwo. Ponadto przedsiębiorczość społeczna znacząco wpływa na wzrost gospodarczy, ponieważ tworzy miejsca pracy poprzez zakładanie nowych przedsiębiorstw i rozwój istniejących. Rozwiązując problemy takie jak ubóstwo i nierówność, przedsiębiorczość społeczna promuje szerszy postęp społeczno-gospodarczy na obszarach lokalnych i regionach. Ponadto promuje zrównoważone i włączające metody innowacji, traktując priorytetowo zrównoważony rozwój społeczny i środowiskowy w swoich modelach biznesowych, co skutkuje rozwojem innowacyjnych rozwiązań pozwalających rozwiązać istotne problemy społeczne i środowiskowe.

Przedsiębiorczość społeczna łączy cele społeczne i gospodarcze, tworząc zrównoważone modele biznesowe, które generują przychody i poprawiają społeczeństwo. Dzięki wyjątkowej mocy łączenia firm nastawionych na zysk z celami społecznymi przedsiębiorczość społeczna umożliwia jednostkom budowanie lepszego świata. Dzięki temu hybrydowemu podejściu przyciąga szerokie grono przedsiębiorców, w tym tych, którzy chcą dokonać pozytywnych zmian. W związku z tym przedsiębiorczość społeczna odgrywa kluczową rolę we wspieraniu wzrostu gospodarczego sprzyjającego włączeniu społecznemu, spełniając wymagania społeczności zmarginalizowanych i znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, naświetlając takie kwestie, jak ubóstwo, opieka zdrowotna, edukacja i dostęp do niezbędnych usług. Wprowadzając kreatywne rozwiązania, przedsiębiorcy społeczni nadają impuls i wyposażają te społeczności, zmniejszają dysproporcje i torują drogę do udziału gospodarczego i postępu.

Partnerzy projektu

3. Kluczowe pojęcia przedsiębiorczości społecznej

W miarę zagłębiania się w świat przedsiębiorczości społecznej natrafiamy na kluczowe koncepcje, które wspierają praktyki tej przełomowej dziedziny. W tej części omawiamy trzy krytyczne wymiary etycznych praktyk biznesowych, pomiar wpływu społecznego oraz sztukę innowacji społecznych i rozwiązywania problemów. W tym artykule zbadamy te wymiary i zbadamy ich wzajemne oddziaływanie, które ma na celu napędzanie transformacyjnej siły przedsiębiorczości społecznej. Te trzy filary stanowią kręgosłup krajobrazu przedsiębiorczości społecznej: kultywowanie etycznego postępowania, ocena skuteczności inicjatyw społecznych i promowanie innowacyjnych rozwiązań w celu sprostania wyzwaniom społecznym.

3.1. Etyczne praktyki biznesowe

Kontynuując krytyczne podejście, rozwojowi badań nad przedsiębiorczością społeczną nie towarzyszyła dogłębna analiza z etycznego punktu widzenia (Cornelius i in., 2008). Istnieje pogląd, że bycie skupionym na społeczeństwie oznacza, że intencje są prawdopodobnie moralnie poprawne; opierają się na zasadach, moralnie uzasadnionych i ważnych (Chell i in., 2016).

Słowo „etyka” pochodzi od greckiego słowa „ethos”, które oznacza „zwyczaj” lub „uczucie” (Toffler, 1986). Chociaż trudno jest dokładnie zdefiniować, czym jest etyka, mówi się, że są to zasady określające, co jest moralnie poprawne i mogące wpływać na zachowanie, wybory i działania jednostki (Bartlett & Preston, 2000). Etyka koncentruje się na określaniu, „co jest dobre”, a „co jest złe” (Morris i in., 2002). Wykracza poza minimalny wymóg przestrzegania zasad, a zamiast tego rozumie ich uzasadnienie.

Kwestie etyczne są często omawiane w różnych dziedzinach, w tym w organizacjach i przedsiębiorstwach (Cremer & Vandekerckhove, 2017). W środowisku biznesowym etyka odgrywa ważną rolę (Ferrell & Fraedrich, 2015), gdyż każde naruszenie standardów etycznych może zaszkodzić reputacji organizacji i jej biznesu. Istnieje kilka przypadków, w których nieetyczne działania firm doprowadziły do ich upadku. Dlatego obecnie powszechną praktyką wielu liderów biznesu jest umieszczanie kodeksów etycznego postępowania w swoich reklamach i programach działań w celu wykazania obecności dobrych zachowań w organizacji (Bull i in., 2008).

Partnerzy projektu

Podobnie jak inni przedsiębiorcy, przedsiębiorcy społeczni stosują taktykę biznesową i nowatorskie rozwiązania w celu zwiększenia zysków, ale ich celem jest realizowanie misji społecznej organizacji, a nie osobiste wzbogacenie. Przedsiębiorcy społeczni różnią się od swoich konwencjonalnych odpowiedników siłą napędową i celem przedsiębiorczości. W związku z tym przedsiębiorcy społeczni są często postrzegani jako godne podziwu osoby, które charakteryzują się solidną etyką, motywacją, pasją i zaangażowaniem w rozwiązywanie rozpoznanych problemów społecznych za pomocą swojej pomysłowej koncepcji biznesowej (Bacq & Janssen, 2011; Drayton, 2002). W literaturze określa się go także jako osobę, która samolubnie decyduje się na triumf przedsiębiorstwa społecznego (Zahra i in., 2009). Uważa się jednak, że przedsiębiorcy społeczni mogą stanąć przed trudnymi wyborami, które mogą utrudniać ich przestrzeganie zasad etycznych ze względu na wymagające i zmienne warunki gospodarcze, w jakich działają (Zahra i in., 2009).

Istnieją trzy poziomy – mikro, średni i makro – etyki biznesu. Perspektywa poszczególnych osób w organizacji jest badana na poziomie mikro. Na poziomie mezo w centrum uwagi znajduje się sama organizacja, w tym jej struktura i kultura. Poziom makro dotyczy instytucji, rynku, rządu, kultury narodowej i tradycji (Spence, 1999). Według Svenssona i Wooda (2008) etyka biznesu w organizacji zależy od trzech czynników: oczekiwań społeczeństwa, postrzegania przez niego wartości organizacji oraz oceny jej wyników. Społeczeństwo oczekuje poszanowania norm i praw, a także wkładu organizacji w rozwój społeczny w trakcie swojej działalności biznesowej. Organizacja jest zaangażowana w społeczność, współpracując z różnymi interesariuszami. Pomaga to społeczeństwu zrozumieć rolę organizacji i relacje z jej interesariuszami. Celem ewaluacji jest określenie, w jakim stopniu organizacja jest odpowiedzialna za społeczeństwo, w którym działa.

Oprócz tego przedsiębiorcy społeczni, jak każdy inny przedsiębiorca, stoją przed wyzwaniami etycznymi. Szczególnie w przypadku formy przedsiębiorstwa społecznego przedsiębiorcy społeczni mogą doświadczyć dylematów etycznych w sześciu kluczowych obszarach: definiowanie struktury prawnej, zarządzanie zasobami ludzkimi, zapewnianie stabilności finansowej, przejrzystość i odpowiedzialność, zarządzanie partnerstwami oraz odwracanie misji (Paswan, 2018). Złożoność rozważań etycznych w dziedzinie przedsiębiorczości społecznej odzwierciedla zawity charakter ich przedsięwzięć, co wymaga głębokiej introspekcji i podejmowania decyzji na podstawie zasad. Co więcej, moralne podstawy przedsiębiorczości społecznej wykraczają poza samą organizację, obejmując oczekiwania i percepcję społeczną. Społeczeństwo oczekuje od tych twórców zmian nie tylko tworzenia innowacyjnych rozwiązań, ale także ucieleśniania standardów etycznych odzwierciedlających aspiracje

Partnerzy projektu

i wartości coraz bardziej świadomej społeczności globalnej. Jest zatem oczywiste, że w miarę rozwoju przedsiębiorczości społecznej znaczenie i złożoność etycznych praktyk biznesowych w tej dziedzinie osiągnęły punkt zwrotny, wymagający wzmożonej uwagi i podejścia opartego na zasadach.

3.2. Wpływ społeczny

Jednym ze sposobów przezwyciężenia tych trudności jest pomiar wpływu społecznego, który jest szczególnie ważnym aspektem przedsiębiorczości społecznej. Pomiar wpływu społecznego ocenia wartość społeczną i wpływ działań organizacji nastawionych na zysk lub non-profit. Chociaż każda firma może tworzyć wartość społeczną, przedsiębiorstwa społeczne zostały zaprojektowane specjalnie z myślą o stawianiu czoła wyzwaniom społecznym i wywieraniu wpływu społecznego. Ocena badań akademickich oraz obowiązujących przepisów i polityk ujawnia ważne cechy przedsiębiorstw społecznych. Wywieranie pozytywnego wpływu na społeczeństwo to tylko jeden z niezbędnych i być może najważniejszych wymogów, jakie musi spełnić podmiot, aby zyskać uznanie jako przedsiębiorstwo społeczne (Hadad & Găucă, 2014). Co więcej, pomiar wpływu społecznego może pomóc przedsiębiorstwom społecznym w ustalaniu praktycznych celów, monitorowaniu i doskonaleniu wyników oraz ustalaniu priorytetów decyzji. Może także zwiększyć ich konkurencyjność w dostępie do rynków kapitałowych (Nicholls, 2007).

Pojęcie wpływu społecznego jest zwykle ujmowane w czterech podstawowych elementach (Clifford, 2014). Składniki te obejmują wartość wygenerowaną w wyniku działań jednostki (Emerson i in., 2000), wartość postrzeganą przez beneficjentów i wszelkie inne strony, na które te działania wpływają (Kołodinsky i in., 2006), wszechstronną ewaluację, która uwzględnia zarówno korzystne, jak i niekorzystne skutki (Wainwright, 2002), oraz ocenę wpływu w porównaniu z okolicznościami, jakie miałyby miejsce, gdyby proponowane działanie nie miało miejsca.

Ocena wpływu społecznego obejmuje dokładną ocenę różnych ważnych czynników w celu ustalenia, jak skuteczne i znaczące są wysiłki w zakresie przedsiębiorczości społecznej. Według Rawhousera i in. (2019) czynniki te obejmują „Co”, które skupia się na konkretnych rezultatach, do jakich dąży projekt i które faktycznie osiąga. Obejmuje „Kto”, który identyfikuje konkretne osoby lub grupy, które korzystają z tych wyników. Obejmuje także pomiar zakresu, czasu trwania i wielkości wpływu projektu. Nazywa się to „ile”. Badamy także aspekt „Wkładu”, który ma kluczowe znaczenie przy ustalaniu, czy zaobserwowane różnice są bezpośrednim wynikiem projektu, czy konsekwencją zewnętrznych, niezależnych sił. Na koniec analizujemy wymiar „ryzyka”, oceniając wszelkie możliwe niekorzystne

Partnerzy projektu

skutki powiązane z wcześniej wymienionymi kryteriami. Te pięć komponentów tworzy kompletną strukturę do oceny i zrozumienia złożonych skutków dla społeczeństwa, umożliwiając przedsiębiorcom społecznym ulepszenie swoich projektów i zwiększanie ich konstruktywnego wpływu na społeczeństwo.

3.3. Innowacje społeczne

Pomiar wpływu społecznego w przedsiębiorczości społecznej jest ściśle powiązany z podstawowymi celami rozwiązywania problemów społecznych i innowacji społecznych. Przedsiębiorcy społeczni rozpoczynają swoje projekty, mając za główny cel dokonanie pozytywnych zmian w społeczeństwie przy jednoczesnym rozwiązaniu palących problemów. Proces pomiaru wpływu społecznego pełni rolę przewodnika, który kieruje przedsiębiorców na ich drodze. Pomaga im w ocenie wpływu ich innowacyjnych rozwiązań i metod rozwiązywania problemów. Oceniając rzeczywiste wyniki i konsekwencje swoich inicjatyw, przedsiębiorcy społeczni mogą udoskonalać swoje techniki, podejmować decyzje w oparciu o dane i efektywniej udoskonalać swoje rozwiązania. Mogą wykorzystać tę technikę, aby pozostać w zgodzie ze swoim głównym celem i wprowadzić pozytywne i trwałe zmiany w społecznościach i sektorach, w których pracują. Zatem pomiar wpływu społecznego wypełnia lukę między aspiracjami w zakresie innowacji społecznych a praktycznymi wynikami rozwiązywania problemów. W ten sposób zapewnia przedsiębiorcom społecznym możliwość uwolnienia rzeczywistego potencjału przedsiębiorczości społecznej.

Innowacje społeczne są kluczowym elementem przedsiębiorczości społecznej. Innowacja społeczna obejmuje cztery kluczowe elementy – spełnienie wymagania, opracowanie innowacyjnych rozwiązań, modyfikację struktur społecznych i stowarzyszeń oraz wzmocnienie zdolności społeczeństwa do podejmowania działań (Portales, 2019). Zaspokajanie potrzeb jest głównym celem innowacji społecznych. Jego celem jest zaspokojenie potrzeby, która nie została jeszcze zaspokojona, lub zaspokojenie potrzeby, która jest niepotrzebna, niesprawiedliwa lub pozbawiona znaczenia. Określa to powód powstania innowacji, powód jej pojawienia się oraz jaki produkt lub wartość ma zapewnić społeczeństwu. Innowacja rozwiązań dotyczy zaspokajania potrzeb w inny sposób niż konwencjonalny. Kolejność zaspokajania potrzeby powinna być uporządkowana. Ta innowacja może nastąpić poprzez stworzenie czegoś nowego lub dodanie nowych funkcji w celu zaspokojenia potrzeb. Od tego aspektu zależy, na ile rozwiązanie będzie innowacyjne i w jaki sposób zostanie zrealizowane. Komponent zmiany struktury i relacji społecznych oznacza, że innowacja społeczna przekształca społeczeństwo, zmieniając

Partnerzy projektu

jego strukturę. Innowacje społeczne mają na celu nawiązanie nowych powiązań pomiędzy członkami społeczeństwa, umożliwiając napływ nowych uczestników do społeczności. Czynniki te koncentruje się na postępie osiągniętym dzięki innowacjom społecznym, gdy wymagania są zaspokojone i uczestniczy w nich więcej podmiotów. Idea zwiększania zdolności społeczeństwa do podejmowania działań i zdobywania niezbędnych zasobów w celu sprostania wymaganiom oznacza, że innowacja społeczna musi wspierać wzmocnienie pozycji różnorodnych uczestników, zwłaszcza tych marginalizowanych. To wzmocnienie pomaga zbudować solidniejszą społeczność, która może skutecznie zaspokoić swoje potrzeby. Wymaga współpracy różnych osób i grup, ponieważ jedna osoba nie jest w stanie wywołać długotrwałej zmiany społecznej.

Idea innowacji społecznych sprawiła, że każdemu łatwiej jest znaleźć rozwiązania odpowiadające konkretnym potrzebom społecznym lub radzące sobie z konkretnym problemem. Jeśli chodzi o innowacje społeczne, od każdego oczekuje się pomocy w rozwiązywaniu problemów społecznych i tworzeniu własnych planów innowacji społecznych. Nie chodzi tylko o nich, ale także o wszystkie zainteresowane strony, które chcą zbudować bardziej sprawiedliwe i równe społeczeństwo. Takie podejście do włączania podważa tradycyjny pogląd, że rozwiązywanie problemów społecznych leży wyłącznie w gestii rządu lub organizacji non-profit. Zachęca do holistycznego spojrzenia na społeczeństwo i umożliwia każdej jednostce wzięcie udziału w zmianach społecznych, a nie tylko obserwowanie z boku. W ten sposób innowacje społeczne są wykorzystywane do sprostania rosnącym wyzwaniom społecznym, środowiskowym i demograficznym. Zaangażowanych jest w to wielu aktorów i bez ich udziału nie byłoby możliwe rozwiązanie tych problemów. Innowacje społeczne nie polegają tylko na uczestnictwie wielu podmiotów, ale wymagają także aktorów ze wszystkich sektorów społeczeństwa, ponieważ problemy, których dotyczą, są złożone, obejmują wiele dyscyplin i występują na wielu poziomach.

Partnerzy projektu

4. Nauczanie przedsiębiorczości społecznej

Ciekawe i dynamiczne tematy, takie jak przedsiębiorczość społeczna, mogą wydawać się uczniom suche i nadmiernie skonceptualizowane, gdy są nauczane przy użyciu konwencjonalnych metod pedagogicznych. Naszym celem jest wprowadzenie świeżej perspektywy poprzez zaangażowanie uczniów w te przedmioty poprzez podejście oparte na doświadczeniu i praktycznym podejściu do nauki. Techniki te pozwalają ożywić materiał dydaktyczny i zapewnić satysfakcjonujące doświadczenie zarówno uczniom, jak i nauczycielom.

Ta szczególna dziedzina łączy zasady biznesowe z poważnym zaangażowaniem w rozwiązywanie ważnych problemów społecznych. Dzięki temu idealnie nadaje się do nauki i integracji ze środowiskami edukacyjnymi. Wprowadzając uczniów w tematykę przedsiębiorczości społecznej, dajemy im wiedzę, umiejętności i struktury moralne niezbędne do tego, aby stać się wpływowymi liderami w swoich dzielnicach i poza nimi. Poniżej przeanalizujemy metody nauczania i wskazówki dla nauczycieli, aby skutecznie kształcić uczniów w zakresie przedsiębiorczości społecznej w klasie, kultywując nową falę świadomych społecznie i pomysłowych myślicieli. Dlatego poniżej czytelnik może znaleźć przydatne przykłady metodologii nauczania przedsiębiorczości społecznej w klasie. Bardziej szczegółowo:

- **Nauka oparta na projektach:** zachęcaj uczniów do rozwijania swoich przedsięwzięć w zakresie przedsiębiorczości społecznej poprzez praktyczne uczenie się oparte na projektach. Poproś ich na przykład o stworzenie biznesplanu dla zrównoważonego projektu, takiego jak ogród społecznościowy, który ma rozwiązać problem lokalnego braku bezpieczeństwa żywnościowego. Zapewnij wskazówki dotyczące badań rynku, pozyskiwania funduszy i modeli zrównoważonego rozwoju.
- **Studia przypadków:** Wykorzystaj rzeczywiste studia przypadków odnoszących sukcesy przedsiębiorstw społecznych, takich jak TOMS Shoes lub Grameen Bank. Analiza tych przykładów pomaga uczniom zrozumieć praktyczne wyzwania i innowacyjne rozwiązania w przedsiębiorczości społecznej.
- **Goście zaproszeni:** Zaproś przedsiębiorców społecznych lub ekspertów w tej dziedzinie, aby zabrali głos w swojej klasie. Na przykład lokalny przedsiębiorca społeczny, który rozpoczął program mentoringu dla młodzieży, może dostarczyć cennych informacji na temat ich doświadczeń i wyzwań.

Partnerzy projektu

- **Gry symulacyjne:** korzystaj z gier symulacyjnych, takich jak „Wyzwanie przedsiębiorczości społecznej”. Ta gra pozwala uczniom odgrywać role przedsiębiorców społecznych, podejmować decyzje dotyczące swoich przedsiębiorstw, finansowania i alokacji zasobów.
- **Zaangażowanie społeczne:** Zachęcaj uczniów do angażowania się w społeczność lokalną. Mogą na przykład pracować nad projektami z lokalną organizacją non-profit, identyfikując potrzeby społeczności i opracowując rozwiązania, takie jak organizowanie inicjatywy sprzątania lub tworzenie programu recyklingu.
- **Nauczanie przez rówieśników:** Przydziel uczniom zadanie nauczania rówieśników na temat różnych aspektów przedsiębiorczości społecznej. Na przykład każda grupa może zbadać różne modele biznesowe, takie jak model „Kup jeden, daj jeden” stosowany przez firmy takie jak Warby Parker lub modele franczyzy społecznej, takie jak Grameen Danone.
- **Uczenie się interdyscyplinarne:** integruj przedsiębiorczość społeczną z innymi przedmiotami, takimi jak etyka, nauki o środowisku lub ekonomia. Na przykład na zajęciach z nauk o środowisku uczniowie mogą zbadać, w jaki sposób przedsiębiorstwa społeczne rozwiązują problemy ekologiczne poprzez produkty przyjazne dla środowiska i zrównoważone praktyki.
- **Programy mentorskie:** Ustanów programy mentorskie, w ramach których studenci współpracują z lokalnymi przedsiębiorcami społecznymi. Mogą śledzić przedsiębiorcę, uzyskać wgląd w jego pracę i otrzymać wskazówki dotyczące uruchamiania własnych przedsięwzięć społecznych.
- **Wskaźniki wpływu społecznego:** Naucz uczniów mierzyć wpływ społeczny swoich inicjatyw. Zapewnij wskazówki dotyczące korzystania z narzędzi takich jak ramy społecznego zwrotu z inwestycji (SROI) i angażowania członków społeczności w ocenę wyników ich projektów.
- **Konkursy prezentacji:** Organizuj konkursy prezentacji przedsiębiorczości społecznej, podczas których uczniowie prezentują swoje pomysły na projekty panelowi sędziowskiemu, symulując scenariusz ze świata rzeczywistego. Wydarzenia te mogą pomóc w rozwijaniu umiejętności komunikacji i prezentacji uczniów.
- **Dzienniki refleksyjne:** Zachęć uczniów do prowadzenia dzienników refleksyjnych, w których zapisują swoje doświadczenia, wyzwania i wnioski wyciągnięte w trakcie kursu. Czasopisma te mogą pomóc uczniom śledzić ich rozwój osobisty jako przedsiębiorców społecznych.
- **Perspektywa globalna:** Poznaj przedsiębiorczość społeczną w skali globalnej, studiując organizacje takie jak Kiva czy BRAC, które działają na arenie międzynarodowej. Niech uczniowie

Partnerzy projektu

przeanalizują, w jaki sposób te organizacje dostosowują swoje modele do różnorodnych kontekstów kulturowych i ekonomicznych.

- **Analiza bieżących wydarzeń:** omawiaj najnowsze wiadomości i wydarzenia związane z przedsiębiorczością społeczną, umożliwiając uczniom połączenie nauki w klasie z wydarzeniami i przykładami ze świata rzeczywistego.

Włączając te podejścia pedagogiczne, nauczyciele mogą stworzyć angażujące i dynamiczne środowisko do nauczania przedsiębiorczości społecznej, wspierając innowacje i empatię wśród uczniów, przygotowując ich jednocześnie do zajęcia się palącymi problemami społecznymi.

W następnej podsekcji przedstawiono bardziej szczegółową metodologię w kontekście uczenia się przez doświadczenie, aby pomóc nauczycielom włączyć nauczanie przedsiębiorczości społecznej do swojego programu nauczania.

4.1. Praktyczna edukacja w zakresie zachowań organizacyjnych (PROBE)

PROBE został stworzony przez Nirenberga w 1994 roku jako metoda nauczania, która angażuje studentów z pierwszej ręki w proces uczenia się na małej prywatnej uczelni. Nirenberg zaprojektował to podejście do uczenia się przez doświadczenie, aby odpowiedzieć na skargi, że programy szkół biznesu są zbyt teoretyczne i że praktyczne uczenie się przez doświadczenie lepiej przygotowuje uczniów do przyszłej kariery zawodowej. Mówiąc bardziej szczegółowo, PROBE łączy podejście praktyczne z metodą skoncentrowaną na studencie, umożliwiając ludziom ze wszystkich kultur i środowisk rozwijanie teorii na podstawie własnego doświadczenia (Nirenberg, 1994). PROBE zapewnia studentom możliwość zorganizowania, wdrożenia i oceny prawdziwego projektu biznesowego w ciągu kilku miesięcy. Nauczyciel pełni przede wszystkim rolę facylitatora. Obserwuje organizacje studenckie i służy im wsparciem, gdy napotykają poważne trudności. Nauczyciel powinien zachęcać grupy uczniów do oceny strategii, decyzji i interakcji międzyludzkich, które przyczyniły się do ich osiągnięć i niepowodzeń.

Istnieje kilka ważnych wskazówek dotyczących wdrażania podejścia PROBE (Nirenberg, 1994; Shaw i in., 1999; Shaw, 2004). Po pierwsze, projekt może zająć pełne sześć miesięcy lub krócej. Grupy studenckie mogą liczyć od 5 do 7 uczniów. W pierwszym tygodniu uczniowie przygotowują i przesyłają CV do nauczyciela, który je ocenia i „zatrudnia” prezesów. Następnie dyrektorzy generalni pobierają pozostałe CV i wybierają członków swojej firmy.

Partnerzy projektu

W kolejnym etapie każda firma musi wymyślić pomysł na produkt lub usługę, którą ma zaproponować w trakcie semestru, opracować biznesplan i ostatecznie go wdrożyć. Tutaj zaczynamy od omówienia sposobu przeprowadzenia burzy mózgów, a następnie przechodzimy do ćwiczenia, podczas którego uczniowie wymieniają wszystkie, jakie przychodzą im do głowy, kwestie społeczne i środowiskowe mające wpływ na szkołę i okolicę. Na koniec zespoły decydują, jaki problem społeczny spróbują rozwiązać za pośrednictwem swojej firmy.

Według Gundlach i Zivnuska (2010) metoda ta jest pomocna, ponieważ uczniowie poznają ważne techniki podejmowania decyzji. Zachęca się ich także, aby odeszli od skupiania się na rzeczywistych projektach i zamiast tego mówili o problemach społecznych lub środowiskowych, co do których są głęboko przekonani. Kwestie te mogą również zapewnić możliwości biznesowe. W rezultacie studenci zapoznają się z ważnymi procesami myślenia strategicznego i podejmowania decyzji, które są niezbędne do udanego przedsięwzięcia. Gdy uczniowie zgodzą się na projekt, mogą rozpocząć pisanie biznesplanów. Zakres i treść tych planów będzie się różnił w zależności od celów nauczyciela i możliwości uczniów. Biznesplany mogą zawierać założenia i zdefiniowane cele dla każdego z trzech potrójnych wyników końcowych, a także analizy SWOT (mocne strony, słabe strony, szanse, zagrożenia), budżety, oceny kosztów i korzyści, przyszłe prognozy i wszelkie inne wymagania związane z celami kursu.

Ten schemat biznesplanu społecznego może być fantastycznym zadaniem dla modułu przedsiębiorstwa społecznego. Stworzenie realnego biznesplanu dla przedsiębiorstwa społecznego ma kluczowe znaczenie dla powodzenia przedsięwzięcia. Biznesplan przedsiębiorstwa społecznego może przyjąć formę organizacji non-profit, nastawionej na zysk lub organizacji hybrydowej. Uczniowie muszą przedstawić podsumowanie kluczowych elementów planu w następujący sposób:

- Podstawowa idea biznesu i okno możliwości, które doprowadziło do jego powstania.
- Ich pomysły na zmiany i pożądane rezultaty społeczne.
- Określ, kto odniesie korzyści z inicjatywy i w jaki sposób zyskają na wartości.
- Omów mocne i słabe strony zespołu zarządzającego.
- Opracuj jasny plan infrastruktury spełniający potrzeby beneficjentów/klientów.
- Wdrożyć zrównoważoną strategię finansową, aby zapewnić co najmniej rentowność na poziomie progu rentowności.

Partnerzy projektu

- Przedstaw prognozy dotyczące przychodów, dochodu netto i zapotrzebowania na finansowanie na pierwsze trzy lata.
- Ustanowienie skutecznego modelu wykorzystania zasobów społeczności.
- Oszacuj wpływ społeczny w wymiernych kategoriach.

Podczas PROBE (Nirenberg, 1994; Shaw i in., 1999; Shaw, 2004) wykłady prowadzone są w stylu just-in-time. W ciągu pierwszych kilku tygodni będziemy omawiać takie tematy, jak budowanie zespołu, zachęcanie do kreatywności i podejmowanie decyzji grupowych. W połowie kursu zajmiemy się przywództwem, motywacją i radzeniem sobie z konfliktem, patrząc na zmiany organizacyjne pod koniec. Co tydzień w trakcie semestru studenci będą skupiać się na wykładach i studiach przypadków opartych na wykładach, a także na wykonywaniu ćwiczeń i dyskusji na temat działań i procesów firmy. Nauczyciel spotyka się indywidualnie z każdą firmą dwa lub trzy razy w semestrze (np. w 3., 7. i 9. tygodniu 13-tygodniowego semestru). Dodatkowo odbywają się specjalne spotkania nauczyciela z dyrektorami generalnymi. Podczas zajęć dydaktycznych w kluczowych momentach semestru wykorzystuje się ćwiczenia grupowe, aby usprawnić dyskusję i analizę w grupie. Nauczyciel pełni rolę moderatora, zachęcając do otwartej dyskusji na temat problemów w celu ich rozwiązania. W ważnych sprawach sugeruje się, aby firma kontynuowała dyskusję na następnym spotkaniu zespołu.

Gundlach i Zivnуска (2010) zaproponowali kilka interesujących modyfikacji oryginalnego modelu PROBE. Ważna modyfikacja polega na efektywnym funkcjonowaniu grup studenckich jako przedsiębiorców społecznych, czyli tworzących ekonomicznie opłacalne rozwiązania problemów społecznych. Ta adaptacja leży u podstaw misji każdej organizacji studenckiej. Ponadto ważne jest uwzględnienie wymogu, aby studenci podczas adaptacji projektu PROBE ustalili cele w zakresie zysku w swoich biznesplanach. Gwarantuje to, że aspekt projektu nastawiony na zysk pozostanie widoczny, nawet podczas fazy burzy mózgów, kiedy niektóre grupy mogą początkowo skupiać się wyłącznie na korzyściach społecznych i środowiskowych. Należy podkreślić, że „zrównoważoną zmianę społeczną można osiągnąć jedynie poprzez działania przynoszące zysk” (Tracey i Phillips, 2007). Nacisk ten odzwierciedla przedsięwzięcia biznesowe w świecie rzeczywistym, dodając dodatkową warstwę wyzwań. Kiedy studenci są zmuszeni wziąć pod uwagę rentowność, zwykle wykraczają poza małe, jednorazowe projekty, takie jak sprzątanie parków lub zbiórki pieniędzy na cele charytatywne. Kolejną ważną modyfikacją jest obowiązek wyznaczenia przez studentów celów społecznych i środowiskowych dla swojego projektu. Podkreślamy uczniom, że nie wystarczy osiągnąć zysk, ale muszą także dążyć do poprawy warunków społecznych i środowiskowych. Połączenie wszystkich trzech celów w ramach

Partnerzy projektu

pomysłu na projekt jest niewątpliwie najtrudniejszym aspektem projektu, ale jest także najważniejszym warunkiem osiągnięcia jakości i zadowalających wyników.

Kolejnym ważnym aspektem jest część ewaluacyjna modelu uczenia się PROBE, która składa się z kilku komponentów (Nirenberg, 1994). Po pierwsze, kurs obejmuje oceny grupowe, podczas których zespoły analizują materiał kursu i łączą go ze swoimi organizacjami. Motywuje to studentów do zgłębiania takich kwestii, jak przywództwo, delegowanie pracy, komunikacja w pracy zespołowej, programy pozyskiwania funduszy, nadzór nad budżetem, reklama i ocena wyników, a wszystkie one są ściśle powiązane z treścią kursu. Kiedy uczniowie są odpowiedzialni za powiązanie materiału z ich praktycznymi doświadczeniami i trudnościami, nauczyciel tworzy kurs zakorzeniony w potrzebach uczniów. To w konsekwencji inspirowanie uczniów do analizowania i rozwiązywania problemów. Ponadto istnieją dwa sposoby oceniania poszczególnych osób: quizy i dzienniki osobistej nauki. Quizy są tworzone przy użyciu przypisanych materiałów do zajęć, aby motywować uczniów do zdobywania wiedzy na temat treści kursu, umożliwiając im skuteczniejsze zastosowanie ich w swoich rolach w organizacji. Quizy mogą mieć różny format, z możliwością wyboru opcji czasowych lub nieograniczonych oraz różnych typów pytań, w tym pytań typu prawda/fałsz, dopasowywania, wielokrotnego wyboru lub krótkich esejów. Co więcej, uczniowie muszą kompilować i zapisywać raporty z dziennika uczenia się na temat znaczących wydarzeń, które napotkają. Sprawozdania te należy zachować w poufności pomiędzy nauczycielem a uczniami i zapewnić uczniom platformę do oceny i interpretacji pamiętnych wydarzeń lub godnych uwagi tematów. Zadanie to promuje również zastosowanie koncepcji i teorii kursu poprzez refleksję nad przeszłymi doświadczeniami.

4.2. Pomiar wpływu społecznego

Nauczanie przedsiębiorczości społecznej polega nie tylko na motywowaniu zmian, ale także na zapewnieniu ich wystąpienia. Pomiar wpływu społecznego ma kluczowe znaczenie w tym procesie. Poniżej znajduje się kilka kroków, jak mierzyć skuteczność inicjatyw w zakresie przedsiębiorstw społecznych podejmowanych przez uczniów.

1. **Zdefiniuj jasne cele:** Przed rozpoczęciem projektów z zakresu przedsiębiorczości społecznej pomóż swoim uczniom zdefiniować jasne i konkretne cele społeczne. Cele te powinny być zgodne z misją i wartościami projektu oraz powinny być mierzalne. Zachęć ich, aby zastanowili się, jaką zmianę chcą wprowadzić.

Partnerzy projektu

2. **Wybór odpowiednich wskaźników:** Pracując nad projektami społecznymi, pomóż swoim uczniom zidentyfikować najbardziej odpowiednie wskaźniki lub kluczowe wskaźniki wydajności (KPI), które bezpośrednio odnoszą się do ich celów społecznych. Wskaźniki te mogą się różnić w zależności od zakresu projektu, niezależnie od tego, czy jest to redukcja ubóstwa, zrównoważenie środowiskowe czy dostęp do opieki zdrowotnej.
3. **Gromadzenie i analiza danych:** Naucz uczniów, jak ważne jest gromadzenie danych na temat wybranych wskaźników. Może to obejmować ankiety, wywiady, obserwacje lub dane z różnych źródeł. Pokaż im, jak analizować dane, aby dokładnie ocenić wpływ projektu.
4. **Pomiar bazowy:** Aby pomóc uczniom skutecznie ocenić ich wpływ, poinstruuuj ich w ustaleniu pomiaru bazowego przed wdrożeniem inicjatyw społecznych. Ten poziom bazowy służy jako punkt odniesienia w celu zrozumienia zmian generowanych przez ich działania.
5. **Dane ilościowe i jakościowe:** Wyjaśnij uczniom znaczenie uwzględniania zarówno danych ilościowych, jak i jakościowych. Dane ilościowe zapewniają spostrzeżenia liczbowe, natomiast dane jakościowe umożliwiają głębsze zrozumienie doświadczeń i spostrzeżeń beneficjentów.
6. **Zaangażowanie interesariuszy:** Zaangażuj swoich uczniów w proces angażowania interesariuszy. Zachęć ich, aby zebrali uwagi od beneficjentów i innych interesariuszy. Ich perspektywy mogą dostarczyć cennych informacji na temat skuteczności programów i inicjatyw społecznych.
7. **Analiza porównawcza:** Pomóż uczniom zrozumieć koncepcję analizy porównawczej, która polega na porównaniu wyników ich inicjatywy społecznej z tym, co by się stało, gdyby program nie był realizowany. Ta analiza kontrfaktyczna pomaga określić prawdziwy wpływ.
8. **Regularne monitorowanie i raportowanie:** Podkreśl znaczenie regularnego monitorowania i raportowania. Pomiar wpływu społecznego jest procesem ciągłym. Zachęcaj uczniów do regularnego raportowania swoich postępów, co buduje zaufanie i pozwala na wprowadzanie korekt w razie potrzeby.
9. **Weryfikacja przez stronę trzecią:** Wyjaśnij, że w niektórych przypadkach przedsiębiorcy społeczni decydują się na weryfikację przez stronę trzecią w celu potwierdzenia swoich ocen skutków. Omów, w jaki sposób niezależna weryfikacja może zwiększyć wiarygodność raportowanego wpływu.
10. **Uczenie się i adaptacja:** Upewnij się, że uczniowie rozumieją, że pomiar wpływu społecznego nie polega jedynie na ilościowym określeniu wyników; to także narzędzie do nauki i adaptacji.

Partnerzy projektu

Powinni wykorzystać wiedzę uzyskaną z pomiarów do udoskonalenia swoich strategii i poprawy ich wpływu.

11. **Względy etyczne:** Na koniec zaszczepij swoim uczniom względy etyczne, które są niezbędne przy mierzeniu wpływu społecznego. Upewnij się, że szanują prywatność i godność beneficjentów oraz prowadzą proces pomiaru w sposób uczciwy.

4.3. Względy etyczne

Zadawanie pytań skłaniających do myślenia może pomóc uczniom zastanowić się nad względami etycznymi związanymi z ich inicjatywami w zakresie przedsiębiorczości społecznej. Oto kilka pytań, które nauczyciele mogą zadać swoim uczniom:

- **Opieka społeczna beneficjentów:** W jaki sposób w ramach Państwa inicjatywy priorytetowo traktuje się dobro i godność beneficjentów, którym ma pomóc? Czy brane są pod uwagę ich potrzeby i preferencje?
- **Przejrzystość i odpowiedzialność:** Jak przejrzyste są działania i finanse projektu dla interesariuszy, w tym darczyńców, partnerów i beneficjentów? Jak zapewniasz odpowiedzialność za powierzone Ci zasoby?
- **Wpływ społeczny i środowiskowy:** Czy oceniłeś potencjalny pozytywny i negatywny wpływ Twojej inicjatywy na społeczeństwo i środowisko? Jak zamierzasz zmaksymalizować pozytywne wyniki i zminimalizować szkody?
- **Sprawiedliwy handel i etyczne zaopatrzenie:** Jeśli Twoja inicjatywa obejmuje rozwój produktów lub handel, w jaki sposób możesz zapewnić uczciwe płace, warunki pracy i etyczne praktyki zaopatrzenia w swoim łańcuchu dostaw?
- **Prywatność i świadoma zgoda:** Jak chronisz prywatność i prawa osób zaangażowanych w Twój projekt? Czy uzyskałeś świadomą zgodę od osób, z którymi masz kontakt, zwłaszcza w obszarach wrażliwych, takich jak gromadzenie danych?
- **Wrażliwość kulturowa:** Czy jesteś wrażliwy na różnice kulturowe i normy w społecznościach, w których działasz? Jak zapewnić, że Twój projekt respektuje i ceni lokalne zwyczaje?
- **Alokacja zasobów:** w jaki sposób decydujesz, w jaki sposób otrzymywane zasoby, w tym fundusze i czas wolontariatu, zostaną przydzielone różnym aspektom projektu? Czy ten przydział jest sprawiedliwy i zgodny z Twoją misją?

Partnerzy projektu

- **Wpływ długoterminowy:** Jakie kroki podjąłeś, aby zapewnić trwałość korzyści projektu i nie powodować zależności? Jak zaplanować długoterminowy wpływ swoich inicjatyw?
- **Unikanie szkód:** Jak złagodzić potencjalne szkody lub niezamierzone konsekwencje, które mogą wynikać z Twojego projektu? Czy istnieją zabezpieczenia umożliwiające rozwiązanie dylematów etycznych w miarę ich pojawiania się?
- **Zaangażowanie interesariuszy:** w jaki sposób angażujecie interesariuszy, w tym beneficjentów, w proces decyzyjny i współpracujecie z nimi? Czy słuchasz ich opinii i odpowiednio dostosowujesz swoje inicjatywy?
- **Uczciwa reprezentacja:** Czy sposób, w jaki reprezentujesz swój projekt społeczeństwu i darczyńcom, jest uczciwy i przejrzysty? Czy unikasz przesad i wprowadzających w błąd twierdzeń na temat swojego wpływu?
- **Odpowiedzialność za środowisko:** Czy Twoja inicjatywa obejmuje praktyki odpowiedzialne za środowisko? Czy w swojej działalności minimalizujesz ilość odpadów i wpływ na środowisko?
- **Zgodność z prawem:** Czy znasz i przestrzegasz wszystkich odpowiednich przepisów i regulacji obowiązujących w obszarach, w których prowadzisz działalność? Jak radzisz sobie z sytuacjami, w których wymagania prawne mogą kolidować z zasadami etycznymi?
- **Uczciwe płace i wynagrodzenie:** Jak ustalić sprawiedliwe wynagrodzenie dla pracowników, wolontariuszy i partnerów zaangażowanych w Twoją inicjatywę? Czy zwracacie uwagę na jakieś dysproporcje?
- **Włączenie:** w jakim stopniu włączająca jest Twoja inicjatywa pod względem rasy, płci, zdolności i innych czynników różnorodności? Czy aktywnie pracujesz nad przezwyciężeniem uprzedzeń i promowaniem różnorodności i włączenia społecznego?

Pytania te mogą służyć jako punkt wyjścia do stymulowania dyskusji i rozważań etycznych wśród uczniów zaangażowanych w inicjatywy z zakresu przedsiębiorczości społecznej. Nauczyciele mogą je dostosowywać i rozszerzać, aby wspierać głębsze krytyczne myślenie i świadomość etyczną w swoich klasach.

Partnerzy projektu

5. Inspirowanie zmian społecznych

5.1. Udane przedsięwzięcia z zakresu przedsiębiorczości społecznej

W ostatnich latach przedsiębiorczość społeczna poczyniła znaczne postępy, a ważne inicjatywy są widoczne zarówno na poziomie globalnym, jak i lokalnym. Poniższe przykłady udanych przedsięwzięć z zakresu przedsiębiorczości społecznej są prawdopodobnie najbardziej znanymi i przedstawiają szeroką gamę inicjatyw, które odpowiadają różnym wyzwaniom społecznym. Wykorzystują różne modele i podejścia biznesowe, ale łączy ich wspólne zaangażowanie w wywieranie pozytywnego wpływu społecznego.

Buty TOMS : Założona w 2006 roku przez Blake'a Mycoskie firma TOMS jest doskonałą ilustracją przedsiębiorczości społecznej. Przy każdym zakupie butów para jest przekazywana potrzebującemu dziecku – to podejście biznesowe „Jeden za jednego” łączy zysk z korzyściami społecznymi, ustanawiając TOMS jako renomowaną globalną markę w sektorze przedsiębiorstw społecznych. Firma TOMS rozszerzyła swoją działalność poza obuwie na inne branże, ale nadal działa w oparciu o model biznesowy „Jeden za jednego”. Jest to organizacja nastawiona na zysk z elementem charytatywnym. Firma poszukuje osób, które podzielają jej wartości i pomysły, i oferuje im dotacje. Poszerza swój zasięg, zagłębiając się w różne kategorie, takie jak odzież, akcesoria i technologie, w tym rozszerzając się na różne regiony. Aby utrzymać zrównoważony model biznesowy, konieczne jest dalsze tworzenie i rozwijanie nowych produktów, które przyciągają klientów na całym świecie. Firma TOMS powinna także czujnie dopilnować, aby jej działania były zgodne ze zobowiązaniem One for One. Triumf firmy TOMS w zakresie wykorzystania mediów społecznościowych do rozpowszechniania swojej narracji i przyciągania ogromnej publiczności może być równie niepewny dla jej reputacji i ogólnej struktury biznesowej, jeśli pojawią się obawy dotyczące zgodności i moralności, a także nieodpowiednie zarządzanie mediami społecznościowymi (Naeini i in., 2015).

Grameen Bank: Założony przez laureata Pokojowej Nagrody Nobla Mohameda Yunusa w Bangladeszu, bank ten udziela mikropożyczek uboższym osobom, zwłaszcza kobietom, pomagając w tworzeniu małych przedsiębiorstw. Dzięki mikrokredytom bank pomógł milionom ludzi wyjść z ubóstwa od chwili swojego powstania w 1976 r., pokazując wpływ włączenia finansowego na przedsiębiorstwa społeczne. Mikrokredyt, znany również jako mikrobankowość lub mikrofinansowanie, to sposób udzielania kredytu, często w formie niewielkich pożyczek bez konieczności zabezpieczenia, pożyczkobiorcom, którzy nie pasują do tradycyjnych profili kredytowych. Dotyczy to osób zamieszkujących obszary

Partnerzy projektu

wiejskie lub słabo rozwinięte, które mogą nie mieć dostępu do usług finansowych. Grameen stał się niezależnym bankiem w 1983 roku. Jego siedziba mieści się w Dhace w Bangladeszu i posiada ponad 2200 oddziałów w całym kraju. Podejście Grameena okazało się skutecznym sposobem pomocy biednym. Dając im możliwość pomocy sobie, Grameen stała się symbolem skutecznego sposobu pomagania biednym. Warto zauważyć, że ponad 97% beneficjentów programu pożyczkowego Grameen to kobiety (Britannica, n.d.).

Fair Trade USA: Założona w 1998 roku przez Paula Rice'a firma Fair Trade USA weryfikuje produkty, które są zgodne z moralnymi normami produkcyjnymi. Organizacja gwarantuje, że dostawcy, zwłaszcza z krajów rozwijających się, otrzymają godziwe wynagrodzenie za swoje produkty. Działanie to przekształciło moralny konsumpcjonizm i miało pozytywny wpływ na dobrobyt wielu pracowników. Od chwili założenia ta organizacja non-profit zwiększyła udział kawy z certyfikatem Fair Trade Certified™ z zera do pięciu procent przemysłu kawowego w Wielkiej Brytanii. Kawa Fair Trade staje się coraz bardziej popularna wśród największych sieci kawiarni, takich jak Starbucks i Dunkin' Donuts. Jedną z największych mocnych stron Fair Trade USA jest misja wzmacniania pozycji społeczności lokalnych poprzez oferowanie możliwości i korzyści osobom znajdującym się w niekorzystnej sytuacji. Firma posiada doświadczenie w świadczeniu usług certyfikacyjnych, a także audytowych, doradczych i szkoleniowych. Pozytywna reputacja firmy na rynku sprawiła, że rolnicy otrzymywali wyższe marże zysku ze sprzedaży swoich produktów firmie. Doprowadziło to do zmniejszenia ubóstwa zarówno rolników, jak i pracowników. Takie praktyki ugruntowały pozycję firmy jako godnej zaufania i solidnej. Obecnie na całym świecie w Fairtrade uczestniczy ponad 2 miliony rolników i pracowników. System Fairtrade obejmuje ponad 100 krajów, a Znak Fairtrade można znaleźć na ponad 37 000 produktach (www.fairtradeamerica.org, n.d.; www.thecasesolutions.com, n.d.).

The Big Issue: Założona w 1991 roku przez Johna Birda i Gordona Roddicka, The Big Issue to gazeta sprzedawana przez bezdomnych w celu zarabiania pieniędzy. Tym samym Big Issue jest biznesem społecznym, który podnosi świadomość na temat bezdomności. Sprzedaż gazet może również dać pracę bezdomnym, którzy zarabiają na sprzedaży czasopism i reklamach. Fundacja Big Issue jest charytatywnym ramieniem organizacji Big Issue Company Ltd. Jej celem jest wspieranie wysiłków firmy na rzecz zwalczania pierwotnych przyczyn bezdomności. Publikacja wydawana w całej Wielkiej Brytanii i innych krajach stanowi wiodący przykład przedsiębiorstwa społecznego zajmującego się istotnym problemem społecznym. Ponadto od 2005 roku zainwestowali 400 milionów funtów w ponad 500 przedsiębiorstw społecznych (www.bigissue.com, n.d.).

Partnerzy projektu

Nauczaj dla wszystkich: W oparciu o model Teach For America stworzony przez Wendy Kopp, Teach For All to ogólnosiwiatowa grupa organizacji, których celem jest zapewnianie doskonałej edukacji ubogim obszarom. Wybierając i kształcąc wyjątkowych absolwentów, którzy będą uczyć w szkołach znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, projekt ten ma na celu zmniejszenie różnic edukacyjnych w wielu krajach. Zatrudniają różnorodnych i utalentowanych liderów ze swoich krajów, aby przez co najmniej dwa lata nauczali w obszarach znajdujących się w niekorzystnej sytuacji. Wspierają i szkolą tych liderów, aby współpracowali z rodzinami i członkami społeczności, aby osiągnąć wspólne cele i odnieść sukces uczniów. Liderzy ci w dalszym ciągu współpracują z innymi nauczycielami, sojusznikami i społecznościami, aby poprawić jakość edukacji uczniów i wprowadzić niezbędne zmiany systemowe, aby wszystkie dzieci odniosły sukces. Światowa sieć pracowników, nauczycieli, byłych studentów i osób wspierających wymienia pomysły, aby przyspieszyć wzajemny rozwój i wzmocnić swój zbiorowy wpływ (teachforall.org, n.d.).

Patagonia: Ta firma zajmująca się odzieżą outdoorową, założona przez Yvona Chouinarda, jest liderem w zakresie zrównoważonych praktyk biznesowych. Patagonia przekazuje część swoich zysków na cele ekologiczne, wykorzystuje ponownie użyte materiały i zachęca konsumentów do mniejszych zakupów. Ich zdecydowane zaangażowanie w ochronę środowiska i etykę zapewniło im wierną bazę klientów. Mówiąc dokładniej, Patagonia zobowiązała się do przekazania 1% swoich przychodów ze sprzedaży na wsparcie grup ekologicznych od 1985 r. za pośrednictwem One Percent for the Planet, grupy, którą pomógł założyć Yvon Chouinard. Aby zwiększyć świadomość na temat wpływu mody na środowisko, firma uruchomiła kampanie marketingowe. Ponadto świadczy usługi naprawy starych przedmiotów oraz ułatwia programy recyklingu lub wymiany. W 2015 roku firma założyła także Common Threads Partnership, internetową platformę aukcyjną umożliwiającą bezpośrednią sprzedaż używanej odzieży Patagonia (en.wikipedia.org, n.d.).

Powyższe przedsięwzięcia podkreślają znaczenie zrównoważonych modeli biznesowych z prawdziwym zaangażowaniem w pozytywny wpływ na społeczeństwo i środowisko, ponieważ wnoszą unikalne podejście do czołówki krajobrazu przedsiębiorczości społecznej. Stanowią inspirujące paradygmaty dla przyszłych pokoleń przedsiębiorców społecznych, podkreślając różnorodne sposoby, w jakie przedsiębiorstwa mogą wprowadzać zmiany społeczne, osiągając jednocześnie wielki sukces finansowy.

Partnerzy projektu

5.2. Identyfikacja rzeczywistych problemów społecznych i rozwiązań

Ale w jaki sposób uczniowie mogą zidentyfikować rzeczywiste problemy społeczne, które mogłyby pomóc w ich rozwiązaniu?

Zachęcanie uczniów do rozpoznawania wymiernych problemów społecznych i udziału w ich rozwiązywaniu jest kluczowym elementem edukacji w zakresie przedsiębiorczości społecznej. Aby pomóc uczniom w tym przedsięwzięciu, poniżej przedstawiono pewne wytyczne.

- **Obserwacja i empatia:** Zachęć uczniów, aby uważnie obserwowali swoje otoczenie, społeczności i szerszy świat. Wzbudzaj współczucie, namawiając je, aby wyobrażały sobie siebie w sytuacji innych osób, biorąc pod uwagę trudności, wymagania i obawy, jakie żywią inni.
- **Badania i zrozumienie:** Studenci powinni rozpocząć od zbadania i uzyskania wszechstronnego zrozumienia tematów, które są dla nich ważne. Mogą korzystać z zasobów internetowych, książek, artykułów i filmów dokumentalnych, aby uzyskać dobrą wiedzę na temat różnych kwestii społecznych.
- **Zaangażowanie społeczności lokalnej:** Nawiązanie kontaktu ze społecznością lokalną to dla uczniów doskonała okazja do rozpoznania znaczących wyzwań. Studenci mogą pomagać organizacjom społecznym jako wolontariusze, rozmawiać z mieszkańcami i na własne oczy widzieć stojące przed nimi wyzwania.
- **Burza mózgów i tworzenie pomysłów:** Aby pomóc im w generowaniu kreatywnych rozwiązań tych problemów, zachęcaj do ćwiczeń w formie burzy mózgów. Istotne jest stworzenie atmosfery sprzyjającej innowacyjnemu myśleniu w tym zakresie, promującej podejście niekonwencjonalne ponad typowe.
- **Zaangażowanie interesariuszy:** Gościnni prelegenci i wizyty w odpowiednich dziedzinach to także świetne narzędzia do rozważenia. Zaproś prelegentów, którzy aktywnie poruszają kwestie społeczne. Odwiedź organizacje non-profit, przedsiębiorstwa społeczne i inicjatywy społeczne, aby uzyskać praktyczne spostrzeżenia i inspiracje.
- **Ocena potrzeb:** Uczniowie mogą przeprowadzić ocenę potrzeb, aby zrozumieć konkretne potrzeby społeczności lub grupy dotkniętej danym problemem. Wiąże się to z bezpośrednią komunikacją z docelowymi odbiorcami w celu określenia ich najpilniejszych potrzeb.

Partnerzy projektu

- **Współpraca:** Współpraca ma kluczowe znaczenie w rozwiązywaniu złożonych problemów społecznych. Uczniowie powinni połączyć siły z pobliskimi grupami, instytucjami edukacyjnymi lub lokalnymi liderami, którzy już pracują nad problemem.
- **Rozwiązania prototypowe i testowe:** Prawdziwe zaangażowanie umożliwi im przetestowanie praktyczności i skuteczności swoich rozwiązań w rzeczywistych sytuacjach. Aby przetestować swoje koncepcje, uczniowie mogą budować prototypy lub przeprowadzać projekty próbne.
- **Ocena wpływu społecznego:** Kształć uczniów, jak oceniać pozytywny wpływ ich planów, w tym konstruktywne wyniki, jakie dostarczają społeczności.
- **Informacje zwrotne i dostosowanie:** Podkreśl znaczenie uzyskania informacji zwrotnej od sąsiedztwa i bycia przygotowanym na wprowadzenie zmian. Udoskonalanie ich inicjatyw w oparciu o opinie jest istotnym aspektem tego procesu.
- **Skalowanie w górę:** Jeśli uczniom uda się pomyślnie rozpocząć swoje projekty na małą skalę, powinni rozważyć metody ich rozszerzenia, aby osiągnąć bardziej znaczący wynik. Rozszerzanie projektów może wiązać się z poszukiwaniem większej liczby zasobów lub współpracą z innymi organizacjami.
- **Zrównoważony rozwój:** Należy również wziąć pod uwagę zrównoważony rozwój, co skłoniłoby ich do zastanowienia się nad długoterminową rentownością projektu. W jaki sposób mogą upewnić się, że ich wysiłki przyniosą trwały pozytywny skutek, nawet jeśli nie są bezpośrednio zaangażowani?
- **Rzecznictwo i zmiana zasad:** Czasami uczniowie mogą zidentyfikować problemy wymagające zmian w zasadach lub przepisach prawnych. Mogą zdobyć wiedzę na temat rzecznictwa i sposobów interakcji z decydentami, aby wprowadzić zmiany w systemie.

Prowadząc uczniów przez te praktyki i zachęcając ich, aby samodzielnie rozwiązywali autentyczne problemy społeczne, będziesz kultywować rozwój przyszłych przedsiębiorców społecznych, którzy zobowiązują się do wspierania pozytywnych zmian w swoich dzielnicach i poza nimi.

Partnerzy projektu

6. Angażowanie uczniów w projekty z zakresu przedsiębiorczości społecznej

6.1. Praktyczne przykładowe projekty

Poniższe praktyczne projekty mogą umożliwić uczniom wywarcie pozytywnego wpływu społecznego poprzez zajęcie się różnymi problemami lokalnymi i globalnymi, od zaangażowania społeczności po edukację i zdrowie. Dzięki tym projektom uczniowie mogą się uczyć, jednocześnie dokonując znaczących zmian.

- **Ogród Społeczności Szkolnej**

Wybór odpowiedniego miejsca na terenie szkoły i zarezerwowanie miejsca na uprawę różnorodnych owoców, warzyw i ziół to pierwszy krok do założenia szkolnego ogrodu społecznościowego. Uczniowie mogą współpracować przy planowaniu, sadzeniu i pielęgnacji ogrodu przez cały rok. Ucząc zrównoważonych praktyk ogrodniczych, kompostowania i oszczędzania wody, projekt ten promuje odpowiedzialność za środowisko. Promuje także pracę zespołową, podczas której uczniowie wspólnie pracują nad utrzymaniem ogrodu, monitorowaniem wzrostu roślin i podejmowaniem decyzji o tym, co uprawiać. Zebrane produkty można sprzedać w szkole lub na lokalnym targu rolniczym, a dochód można wykorzystać na wsparcie lokalnych banków żywności, schronisk dla bezdomnych lub innych inicjatyw na rzecz zrównoważonego rozwoju. Oprócz dostarczania społeczności świeżej, lokalnie uprawianej żywności, projekt ten daje uczniom poczucie dumy i spełnienia, gdy widzą pozytywny wpływ ich wysiłków zarówno na środowisko, jak i na osoby potrzebujące.

- **Program mentorski dla młodych**

Zainicjowanie programu mentoringu dla młodzieży umożliwia uczniom zajęcie się krytycznymi kwestiami związanymi z dysproporcjami w edukacji i brakiem poradnictwa dla młodzieży z grup ryzyka. Studenci, którzy podejmują się tego projektu, sami stają się mentorami i opracowują kompleksowy program nauczania, który koncentruje się na takich tematach, jak wsparcie akademickie, poradnictwo zawodowe i rozwój osobisty. Organizują wydarzenia i warsztaty w obrębie szkoły lub społeczności lokalnej i zapraszają do udziału młodszych uczniów. Dzięki tym interakcjom mentorzy pomagają swoim podopiecznym stawić czoła wyzwaniom szkoły i życia, zapewniając cenne wskazówki, wsparcie i motywację. Projekt ten nie tylko przynosi korzyści młodym ludziom objętym mentoringiem, ale także wyposaża studentów-mentorów w umiejętności przywódcze i interpersonalne. Podkreśla znaczenie pozytywnych wzorców do

Partnerzy projektu

naśladowania i potencjału uczniów, którzy mogą zmienić życie swoich rówieśników. Przyczynia się do tworzenia bardziej włączającego i pielęgnującego środowiska uczenia się, promując kulturę mentoringu i wsparcia.

- **Inicjatywa na rzecz wsparcia technicznego seniorów**

Wielu seniorów stoi przed wyzwaniami związanymi z wykorzystaniem technologii do łączenia się z bliskimi i uzyskiwania dostępu do podstawowych usług. Studenci mogą oferować warsztaty z zakresu umiejętności cyfrowych seniorom w swojej społeczności. Uczniowie mogą opracować inicjatywę wsparcia technologicznego, aby wypełnić lukę pokoleniową. Mogą zapewnić indywidualne szkolenia na temat korzystania ze smartfonów, mediów społecznościowych i usług online w celu promowania włączenia cyfrowego i zmniejszania izolacji społecznej wśród seniorów. Opłaty zebrane w ramach tych warsztatów mogą zostać przeznaczone na inicjatywy poprawiające jakość życia seniorów, takie jak ulepszanie placówek opiekuńczych lub zapewnianie programów rekreacyjnych. Projekt ten promuje włączenie cyfrowe, więzi międzypokoleniowe i wsparcie społeczne.

- **Społeczny Rynek Rolniczy**

Uczniowie mogą organizować tętniący życiem lokalny targ rolniczy na terenie swojej szkoły, tworząc miejsce spotkań lokalnych rolników, rzemieślników i szerszej społeczności. Lokalni producenci mogą sprzedawać świeże produkty, rękodzieło i wyroby rzemieślnicze, wzmacniając więzi między konsumentami a lokalnymi przedsiębiorstwami. Projekty społeczne, takie jak budowa placów zabaw, wspieranie lokalnych schronisk czy finansowanie inicjatyw edukacyjnych, mogą otrzymać część wpływów ze sprzedaży sprzedawców. Projekt ten promuje przedsiębiorczość poprzez wzmacnianie pozycji lokalnych rolników i rzemieślników, zachęcanie do udziału społeczności i pomaganie w zapewnieniu zrównoważonego charakteru lokalnych przedsiębiorstw.

- **Lokalny transport i dystrybucja żywności**

Uczniowie mogą podjąć inicjatywę w celu zorganizowania lokalnej zbiórki żywności w celu zebrania niepsujących się artykułów spożywczych od społeczności szkolnej. Mogą rozwiązać problem braku bezpieczeństwa żywnościowego w społeczności lokalnej, dystrybuując zebrane produkty wśród potrzebujących rodzin. Współpracując z lokalnymi bankami żywności i organizacjami społecznymi, uczniowie dbają o to, aby przekazane produkty trafiły do

Partnerzy projektu

najbardziej potrzebujących. Projekt ten promuje empatię, zaangażowanie społeczności i znaczenie zaspokajania bezpośrednich potrzeb społeczności.

- **Budowa Biblioteki Dziecięcej**

Uczniowie potrafią zidentyfikować obszar w swojej społeczności o zaniedbanym dostępie, zwłaszcza taki, w którym brakuje biblioteki, zwłaszcza dla dzieci. Aby zaradzić tej luce edukacyjnej, uczniowie mogą planować i zbierać fundusze na budowę biblioteki dla dzieci. Biblioteka będzie promować umiejętność czytania i pisanie oraz rozwój edukacji w społeczności, zapewniając dzieciom dostęp do książek i materiałów edukacyjnych. Projekt ten podkreśla siłę edukacji, zaangażowania społecznego i uczenia się przez całe życie.

- **Tworzenie książeczek dla dzieci**

W ramach tego projektu uczniowie uwalniają swoją kreatywność, aby pisać i ilustrować książki dla dzieci w określonym celu. Każda książka skupia się na ważnych kwestiach społecznych, takich jak różnorodność, empatia czy ochrona środowiska. Studenci stają się nie tylko gawędziarzami, ale także zwolennikami zmian społecznych. Te pięknie wykonane książeczki z baśniami nie powinny zamykać się w murach szkoły. Uczniowie mogą organizować sesje czytelnicze lub przekazywać książki innym szkołom, bibliotekom lub domom kultury. Dzieląc się tymi historiami, chcą zaszczepić ważne wartości i zainspirować kolejne pokolenie twórców zmian.

- **Warsztaty o zdrowiu i dobrym samopoczuciu**

Starając się promować zdrowszy styl życia, uczniowie mogą zaprojektować i przeprowadzić serię warsztatów na temat zdrowia i dobrego samopoczucia. Podczas warsztatów można poruszyć takie tematy, jak odżywianie, zdrowie psychiczne i sprawność fizyczna. Uczniowie mogą kierować swoje działania do różnych grup wiekowych i podkreślać znaczenie dokonywania świadomych wyborów dotyczących dobrego samopoczucia osobistego. Celem tego projektu jest wyposażenie poszczególnych osób w wiedzę i umiejętności potrzebne do priorytetowego traktowania swojego zdrowia i promowania zdrowszej i lepiej poinformowanej społeczności.

- **Pokaz sztuki społecznie świadomej**

Aby podnieść świadomość na temat ważnych kwestii społecznych, uczniowie mogą być kuratorami i gospodarzami społecznie świadomej wystawy sztuki. Na wystawie mogą zostać zaprezentowane prace studentów i lokalnych artystów, które skupiają się na kwestiach

Partnerzy projektu

związanych z ubóstwem, zdrowiem psychicznym, ochroną środowiska i innymi palącymi problemami. Pieniądze zebrane ze sprzedaży dzieł sztuki i ze wstępu na wystawę można przekazać lokalnym organizacjom charytatywnym lub wykorzystać do finansowania inicjatyw szkolnych mających na celu rozwiązanie tych problemów. Projekt ten podkreśla siłę sztuki jako środka wyrażania i przekazywania ważnych wiadomości, podnoszenia świadomości społecznej i gromadzenia wsparcia społeczności dla ważnych celów.

- **Marka odzieżowa odpowiedzialna społecznie**

Projekt ten zabiera uczniów w podróż mającą na celu stworzenie społecznie odpowiedzialnej marki odzieżowej bezpośrednio w szkole. Inicjatywa ta opiera się na zrównoważonym rozwoju, etyce i odpowiedzialności społecznej. Studenci są zaangażowani na każdym etapie procesu, od projektowania odzieży przyjaznej dla środowiska po pozyskiwanie materiałów zgodnych z zasadami sprawiedliwego handlu. Projekt obejmuje również takie aspekty, jak przejrzyste łańcuchy dostaw, etyczna produkcja i uwzględnienie wpływu na środowisko. Oprócz promowania świadomego konsumpcjonizmu i zrównoważonej mody, projekt ma element filantropijny. Część zysków ze sprzedaży odzieży można przeznaczyć na wsparcie organizacji charytatywnej zgodnej z misją marki. Alternatywnie zyski te mogą służyć do finansowania projektów szkolnych dotyczących palących problemów społecznych. Dzięki tym wysiłkom uczniowie zdobywają bezcenne lekcje na temat etycznych praktyk biznesowych, zarządzania środowiskiem i znaczenia wykorzystania handlu jako siły wywołującej pozytywne zmiany. Gdy uczniowie widzą namacalny wpływ, jaki ich marka może mieć na społeczność i świat, to praktyczne doświadczenie wzmacnia głębokie poczucie odpowiedzialności społecznej.

- **Sklep charytatywny prowadzony przez młodzież**

Uczniowie mogą założyć prowadzony przez nich sklep charytatywny bezpośrednio na terenie kampusu szkolnego, tworząc w ten sposób centrum zaangażowania społeczności i datków. Sklep służy jako punkt zbiórki podarowanych przedmiotów, od odzieży i akcesoriów po książki i artykuły gospodarstwa domowego. Studenci zajmują się wszystkim, od sortowania i wyceny darowizn po merchandising wizualny i zarządzanie sklepem. Oprócz rozwijania zrozumienia odpowiedzialności społecznej, projekt zapewnia praktyczne umiejętności w zakresie zarządzania handlem detalicznym i przedsiębiorczości. Zyski ze sprzedaży nie są zatrzymywane dla siebie, ale przekazywane lokalnym organizacjom charytatywnym lub projektom społecznym, które zajmują się palącymi problemami. Dzięki temu przedsięwzięciu uczniowie

Partnerzy projektu

rozwijają głębsze poczucie empatii, uczą się, jak ważne jest zaangażowanie społeczne i rozumieją, jak małe, zbiorowe wysiłki mogą mieć znaczący pozytywny wpływ. Projekt Youth Charity Shop jest namacalnym przykładem tego, jak młodzi ludzie mogą aktywnie przyczyniać się do poprawy życia innych i całej społeczności.

- **Warsztaty edukacyjne prowadzone przez młodzież**

Studenci mogą projektować i prowadzić warsztaty edukacyjne dla młodszych uczniów lub szerszej społeczności na tematy, które ich pasjonują, takie jak ochrona środowiska, umiejętność korzystania z technologii cyfrowych lub zdrowie psychiczne. Fundusze zebrane podczas tych warsztatów mogą wspierać lokalne programy edukacyjne lub inicjatywy związane z tematyką warsztatów. Projekt ten zachęca do przywództwa, dzielenia się wiedzą i edukacji społecznej.

- **Magazyn wpływu społecznego**

Projekt ten, umożliwiający uczniom stanie się dziennikarzami śledczymi, polega na stworzeniu szkolnego magazynu ze szczególnym naciskiem na przedsiębiorczość społeczną i jej wpływ na kwestie społeczne. Studenci wcielają się w reporterów i pisarzy, badając lokalnych przedsiębiorców społecznych i ich przedsięwzięcia. Przeprowadzają wywiady z tymi przedsiębiorcami, aby dowiedzieć się z pierwszej ręki o ich podróżach, sukcesach i wyzwaniach, które pokonali. Magazyn staje się miejscem prezentacji tych niezwykłych historii i omówienia rzeczywistych problemów, z którymi borykają się ci przedsiębiorcy. Poprzez artykuły, wywiady i żywe materiały wizualne magazyn informuje, inspiruje i podkreśla potencjał przedsiębiorczości społecznej w rozwiązywaniu wyzwań społecznych.

- **Podcast poświęcony problematyce społecznej**

Studenci zanurzają się w świat opowiadania historii audio i dziennikarstwa, wyruszając w podróż, aby stworzyć serię podcastów poświęconych różnym kwestiom społecznym. Zbierają informacje, piszą scenariusze, rozwijają umiejętności prowadzenia rozmów kwalifikacyjnych i uczą się, jak współpracować z ekspertami, aktywistami i liderami społeczności. Podcasty te mogą wyrazić krytyczne kwestie, które mogą zostać przeoczone, pomagając podnosić świadomość i napędzać zmiany. Oprócz zdobywania umiejętności tworzenia multimedialnych, uczniowie poznają siłę skutecznej komunikacji i rzecznictwa za pomocą nowoczesnego i dostępnego medium.

- **Film dokumentalny o wpływie społecznym**

Partnerzy projektu

Kręcenie filmów staje się dla studentów potężnym narzędziem do podkreślania palących problemów społecznych lub niezwykłej pracy lokalnych przedsiębiorców społecznych. Uczniowie wybierają problem lub przedsiębiorcę społecznego, który chcą zaprezentować, i zaczynają tworzyć swoją narrację. Uzbrojeni w aparaty i umiejętności montażowe rejestrują wywiady, historie z życia wzięte i materiały filmowe, które oddają istotę wybranego przez nich tematu. Dokument ma na celu edukować, inspirować i zachęcać widzów do działania, pokazując, w jaki sposób kręcenie filmów może być katalizatorem zmian społecznych. To projekt łączący badania, opowiadanie historii i tworzenie filmów, którego kulminacją jest potężne medium wizualne, które opowiada się za lepszym światem.

- **Aukcja charytatywna dla młodych ludzi**

Ten dynamiczny projekt stawia studentów w roli kierowcy w zakresie planowania wydarzeń, marketingu i zbierania funduszy na szczytny cel. Organizując aukcję charytatywną, zbierają podarowane przez społeczność przedmioty, od dzieł sztuki i przedmiotów kolekcjonerskich po usługi i doświadczenia. Nie chodzi tylko o samo wydarzenie, ale o opracowanie strategii, które przyciągną uczestników, wywołają szum i wzbudzą zainteresowanie aukcją. Studenci zdobywają doświadczenie z pierwszej ręki w negocjacjach, marketingu i komunikacji. Wydarzenie aukcyjne służy jako platforma zbierania funduszy, a zebrane pieniądze są przekazywane na wsparcie lokalnych organizacji charytatywnych. To namacalny dowód wykorzystania przedsiębiorczości do wywierania pozytywnego wpływu społecznego, podczas którego uczniowie zdobywają niezbędne umiejętności w zakresie zarządzania wydarzeniami i filantropii.

6.2. Współpraca z kluczowymi interesariuszami

Zaangażowanie uczniów w przedsiębiorczość społeczną wykracza poza zajęcia szkolne i obejmuje współpracę z szeroką gamą interesariuszy. Partnerstwa te są niezbędne dla powodzenia i trwałości projektów mających wpływ na społeczeństwo. Oto sposoby współpracy z kluczowymi interesariuszami, aby zmaksymalizować pozytywny wpływ inicjatyw prowadzonych przez uczniów:

- **Zaangażowanie społeczności lokalnej:** Nawiąż kontakt ze społecznością lokalną, prosząc ją o wkład, wsparcie i uczestnictwo. Można tego dokonać organizując spotkania publiczne, przeprowadzając ankiety lub organizując wydarzenia społecznościowe. Studenci mogą mieć

Partnerzy projektu

pewność, że ich inicjatywy odpowiadają rzeczywistym potrzebom i zostaną dobrze przyjęte, angażując członków społeczności w planowanie i wdrażanie projektów.

- **Instytucje edukacyjne:** Współpracuj z innymi szkołami, uczelniami lub organizacjami edukacyjnymi w okolicy. Wpływ projektów z zakresu przedsiębiorczości społecznej można zwiększyć poprzez dzielenie się zasobami, wiedzą i najlepszymi praktykami. Uczniowie mogą uczyć się i wchodzić w interakcje z rówieśnikami z różnych instytucji, co pomaga poszerzyć ich perspektywy.
- **Organizacje non-profit:** nawiąż współpracę z lokalnymi organizacjami non-profit, które realizują cele projektu. Organizacje te mogą zapewnić cenną wiedzę, zasoby i wsparcie, a często mają doświadczenie w rozwiązywaniu konkretnych problemów społecznych. Mogą również oferować studentom możliwości mentoringu.
- **Lokalne firmy:** buduj relacje z lokalnymi firmami, które mogą być w stanie zapewnić fundusze, zasoby lub wiedzę specjalistyczną. Niektórzy mogą chcieć sponsorować projekty lub zapewniać doświadczenie zawodowe, umożliwiając studentom zdobycie praktycznego doświadczenia i uczenie się od pracujących profesjonalistów.
- **Instytucje rządowe i publiczne:** Współpracuj z urzędnikami rządowymi lub publicznymi zainteresowanymi kwestiami społecznymi, którymi poruszają się uczniowie. Interesariusze ci mogą być źródłem porad i wskazówek dotyczących wyzwań regulacyjnych i politycznych. Mogą być także źródłem dotacji lub możliwości finansowania.
- **Liderzy społeczności i osoby wpływowe:** Nawiąż kontakt z liderami społeczności, aktywistami i wpływowymi osobami, które mogą pomóc w podnoszeniu świadomości i wsparciu dla inicjatyw prowadzonych przez uczniów. Ich poparcie może zmienić zasady gry w zakresie widoczności i wpływu projektów.
- **Mentorzy i eksperci:** Poszukaj mentorów i ekspertów merytorycznych, którzy mogą zapewnić wskazówki i opiekę mentorską uczniom biorącym udział w Twoim projekcie. Osoby te mogą pomóc uczniom w opracowaniu skutecznych strategii i rozwiązań, dzieląc się swoją wiedzą i doświadczeniem.
- **Media i kanały komunikacji:** Aby zwiększyć świadomość projektów i ich wpływu, należy wykorzystać lokalne media, stacje radiowe i kanały komunikacji. Dzięki relacjom w mediach można przyciągnąć do sprawy większą liczbę zainteresowanych stron i zwolenników.

Partnerzy projektu

- **Sieci absolwentów:** Pracuj z sieciami absolwentów instytucji edukacyjnych. Absolwenci mogą oferować wskazówki, mentoring i możliwości finansowania, jeśli mają doświadczenie w przedsiębiorczości społecznej lub dziedzinach pokrewnych.
- **Lokalne fundacje i organizacje przyznające dotacje:** Przeglądaj partnerstwa z lokalnymi fundacjami i organizacjami przyznającymi dotacje, które koncentrują się na wpływie społecznym i rozwoju społeczności. Organizacje te mogą uzyskać granty i wsparcie finansowe dla projektów studenckich.

Współpraca z kluczowymi stronami zainteresowanymi nie tylko zwiększa wpływ projektów przedsiębiorstw społecznych prowadzonych przez studentów, ale także poprawia doświadczenie edukacyjne. Dzięki temu uczniowie mogą łączyć się z szerszą społecznością, uczyć się od profesjonalistów i budować sieć wsparcia, która może prowadzić do trwałych pozytywnych zmian.

Partnerzy projektu

Podejścia do nauczania przedsiębiorczości

1. Przegląd

W dzisiejszym szybko rozwijającym się świecie kultywowanie umiejętności w zakresie przedsiębiorczości ma kluczowe znaczenie dla uczniów, którzy chcą radzić sobie ze złożonością współczesnej siły roboczej. Moduł ten omawia strategie pedagogiczne, które wykraczają poza tradycyjne metody nauczania, podkreślając potrzebę uczenia się przez doświadczenie i zastosowania w świecie rzeczywistym. Nauczyciele będą badać innowacyjne podejścia do projektowania programów nauczania, zapewniając wszechstronne doświadczenie edukacyjne obejmujące wiedzę teoretyczną i praktyczne spostrzeżenia. Moduł zagłębia się także w kluczowe aspekty oceniania, zachęcając nauczycieli do przyjęcia dynamicznych metod ewaluacji, które odzwierciedlają drogę przedsiębiorczości.

Co więcej, moduł bada ekscytującą dziedzinę tworzenia interaktywnych środowisk edukacyjnych, ze szczególnym naciskiem na gamifikację – potężne narzędzie angażujące uczniów i zwiększające ich możliwości rozwiązywania problemów. Zbadano rolę nauczyciela jako koordynatora, dostarczając informacji na temat prowadzenia uczniów przez projekty z zakresu przedsiębiorczości oraz przyjmowania podejść mentorskich i coachingowych. Ponieważ wyzwania są nieodłącznym elementem krajobrazu przedsiębiorczości, moduł kończy się praktycznymi wskazówkami, które pomogą nauczycielom pokonać przeszkody i stworzyć tętniącą życiem atmosferę sprzyjającą uczeniu się. Ta wszechstronna podróż umożliwia nauczycielom rozwijanie w uczniach ducha innowacyjności i odporności, przygotowując ich na wyzwania i możliwości, jakie stwarza świat przedsiębiorczości.

Wyniki nauki

- ✓ Zrozumieć różnorodne strategie pedagogiczne odpowiednie dla nauczania przedsiębiorczości.
- ✓ Zaprojektuj kompleksowy program nauczania obejmujący tworzenie pomysłów, planowanie biznesowe i umiejętności praktyczne.
- ✓ Dostosuj elementy programu nauczania do jasnych celów nauczania, aby zapewnić spójne doświadczenie edukacyjne.
- ✓ Opanuj techniki oceniania w celu skutecznej oceny kompetencji przedsiębiorczych.
- ✓ Poznaj metody tworzenia angażujących i interaktywnych środowisk edukacyjnych, w tym grywalizacji.

Partnerzy projektu

WP2: Teachers Training Programme on Green and Social Entrepreneurship

Co-funded by
the European Union

- ✓ Naucz się strategii ułatwiania projektów przedsiębiorczych i prowadzenia uczniów przez proces tworzenia przedsięwzięcia.
- ✓ Wdrażaj podejścia mentorskie i coachingowe, aby wspierać uczniów na ich drodze do przedsiębiorczości.
- ✓ Zdobądź praktyczne wskazówki dotyczące pokonywania typowych wyzwań związanych z nauczaniem przedsiębiorczości.

Partnerzy projektu

The Green & Social StartUps Erasmus+ Project (Nr. 2022-1-PL01-KA220-SCH-000087194) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

2. Strategie pedagogiczne w nauczaniu przedsiębiorczości

Przedsiębiorczość można rozumieć na kilka sposobów. W szerokim znaczeniu jest to postawa osoby charakteryzującej się kreatywnością i zdolnością do aktywnego uczestnictwa w życiu społeczno-gospodarczym. W węższym kontekście to także zdolność i gotowość do założenia i prowadzenia własnej działalności gospodarczej, zwłaszcza opartej na świadomości i działaniach proekologicznych. Przedsiębiorczość jest kluczowym czynnikiem wpływającym na rozwój społeczno-gospodarczy różnych obszarów geograficznych (Dorocki i Rachwał, 2011).

Współczesne kierunki rozwoju cywilizacyjnego, które opierają się na budowie gospodarki opartej na wiedzy i kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego, narzucają potrzebę ciągłego unowocześniania procesu edukacyjnego na wszystkich poziomach nauczania (Borowiec i in., 2009; Ziolo 2009). Jest to konieczne, aby cele, treści, metody i oczekiwane rezultaty edukacji szkolnej były adekwatne do wyzwań związanych z przygotowaniem młodego pokolenia do życia we współczesnym świecie. Oznacza to przygotowanie studentów do znalezienia i wykonywania pracy zarówno w charakterze pracowników etatowych, jak i osób prowadzących działalność na własny rachunek, poprzez umiejętność zaprojektowania, założenia i prowadzenia własnej działalności gospodarczej (Kurek i Rachwał 2010b; Rachwał, 2019).

Celem wszechstronnej edukacji jest wszechstronny rozwój jednostki. Aby to osiągnąć, konieczne jest stosowanie różnych metod edukacyjnych, obejmujących różne strategie, które mają całościowy wpływ na wszystkie sfery aktywności człowieka, tj. jego aktywność intelektualną, emocjonalną i praktyczną (Łazowska, 2005). Tradycyjne metody nauczania (np. wykład, praca z tekstem) powinny jedynie uzupełniać metody aktywizujące.

Strategia *skojarzeń wiedzy* i sposoby jej zasilania są przydatne przy wprowadzaniu nowych zagadnień oraz wyjaśnianiu różnych zjawisk i zależności. Wiedza przekazywana jest w formie informacji gotowych do zapamiętania i nauczania się. Wybierz tę strategię tylko wtedy, gdy masz pewność, że uczniowie nie będą w stanie samodzielnie zdobyć wiedzy, ponieważ zadanie jest dla nich zbyt trudne do osiągnięcia celu.

Strategia *problemowa* opiera się na samodzielnym zdobywaniu wiedzy przez uczniów, którzy w procesie twórczego działania poszukują właściwych rozwiązań. Strategia ta jest wskazana, gdy chcesz pobudzić

Partnerzy projektu

uczniów do działania i rozwijania ich zdolności poznawczych oraz zainteresowań. Uczniowie zadają pytania, stawiają hipotezy i rozwiązują problemy.

Strategia *emocjonalna* opiera się na metodach aktywizujących, których celem jest pobudzenie sfery emocjonalnej ucznia, co w procesie zdobywania wiedzy pozwoli na kształtowanie osobowości i własnych wartości oraz pomoże w skutecznym zapamiętywaniu przeżywanych treści. Nauczyciel wykorzystuje w tym celu muzykę, ilustracje i obrazy.

W nauczaniu przedmiotów zawodowych stosowana jest strategia *operacyjna (praktyczna)*. Uczniowie zdobywają wiedzę i kształtują nawyki poprzez działanie. W trakcie nauki wykorzystuje się ćwiczenia praktyczne, zajęcia laboratoryjne oraz wszelkie zajęcia umożliwiające przeniesienie teorii do praktyki zawodowej (Okoń, 1987).

Strategie pedagogiczne w nauczaniu przedsiębiorczości powinny opierać się na aktywnych metodach uczenia się, które kładą nacisk na zaangażowanie uczniów poprzez rozwiązywanie realnych problemów i zdobywanie doświadczenia. W programie nauczania przedsiębiorczości należy wykorzystywać jak najwięcej metod aktywnych – ciekawych, angażujących emocjonalnie, zachęcających uczniów do samodzielnego myślenia i działania.

Metody aktywizujące to sposoby działania, które pomogą uczniom:

- pogłębiać swoje zainteresowania,
- zdobyć nową wiedzę,
- pobudzać kreatywność,
- komunikować się, dyskutować i wymieniać poglądy

Nauczyciel stosujący metody aktywizujące odchodzi od dotychczasowej roli nauczyciela-eksperta i staje się doradcą, animatorem, partnerem, obserwatorem i uczestnikiem procesu nauczania.

Metoda odwróconej lekcji (odwróconej klasy): Metoda opiera się na założeniu, że uczniowie uczą się zagadnień teoretycznych w domu – przed planowaną lekcją. Twórcy metody, Bergmann i Sams (2012), postanowili zarejestrować część teoretyczną w formie filmów, które studenci mieli oglądać, robić notatki i przygotowywać pytania dotyczące zagadnienia. Lekcja ma na celu praktyczne wykorzystanie zdobytej wiedzy. Początek lekcji to czas na wyjaśnienie niezrozumiałych treści, następnie uczniowie otrzymują do wykonania zadania praktyczne, mające na celu przećwiczenie teorii w praktyce.

Partnerzy projektu

Nauczyciel wspiera uczniów w pracy, udziela dodatkowych wyjaśnień i obserwuje proces nauczania. Bergmann i Sams (2012) uważają, że dzięki takiemu sposobowi pracy uczniowie otrzymują nauczanie dostosowane do ich indywidualnych potrzeb. Możliwe jest także łączenie tej metody z innymi technikami nauczania takimi jak dyskusja, debata czy burza mózgów.

Gry edukacyjne : Gry dydaktyczne, zarówno komputerowe, jak i internetowe, cieszą się dużym uznaniem wśród uczniów jako skuteczna metoda nauczania. Dzięki nim uczniowie mogą poznawać różne dziedziny wiedzy w sposób dla nich przyjemny i zabawny. Warto zauważyć, że wiele z tych gier skutecznie wspiera rozwój postawy przedsiębiorczej, oszczędzania, podejmowania decyzji i uczy odpowiedzialności (Sławska-Murmyło i Wawryszuk , 2017).

Zgodnie z kierunkiem rozwoju edukacji, który zakłada wykorzystanie mechanizmów gier w celu ułatwienia procesu uczenia się (gamifikacja), proponuje się także wykorzystanie popularnych serwisów internetowych, takich jak Kahoot! lub Quizizz, dla zabawy edukacyjnej. Włączenie podstaw edukacji biznesowej do programu nauczania dla dzieci w wieku 8 lat i starszych może przynieść wiele korzyści. Jest to okres, w którym dzieci rozwijają swoje zdolności poznawcze i uczą się podstawowych pojęć. Wprowadzenie wiedzy z zakresu zarządzania finansami, oszczędzania, inwestowania i zrozumienia mechanizmów ekonomicznych może przygotować ich do lepszego zrozumienia aspektów finansowych i radzenia sobie z nimi w przyszłości.

Metoda symulacyjna : Jedną z metod, którą można zastosować w nauczaniu przedsiębiorczości jest symulacja prowadzenia własnej firmy poprzez wykorzystanie wirtualnych gier strategicznych. Tego typu gry umożliwiają uczniom testowanie różnych sposobów działania, zwiększają ich zaangażowanie, umożliwiają analizę wyników zajęć oraz promują aktywne i twórcze postawy. Aby skutecznie prowadzić edukację w zakresie przedsiębiorczości, należy spełnić określone kryteria. Taka forma nauczania powinna podnosić poziom zrozumienia rzeczywistości gospodarczej i uwzględniać różne aspekty przedsiębiorczości, co pozwoli na przekazywanie różnorodnych treści. Warto postulować, aby edukacja w zakresie przedsiębiorczości opierała się na rozwiązywaniu problemów jako podejściu dydaktycznym i integrowała elementy uczenia się przez działanie, co jest spójne z podejściem „uczenia się przez działanie” (San Tan i Ng, 2006). Dzięki tej metodzie uczniowie rozwijają swoją wrażliwość i uczą się produktywnego myślenia. Metodę tę można zastosować podczas realizacji następujących części materiału dydaktycznego: komunikacja interpersonalna, negocjacje, racjonalne inwestowanie i oszczędzanie (fikcyjne przekazywanie studentom określonej kwoty na inwestycje giełdowe,

Partnerzy projektu

podejmowanie decyzji o zakupie i sprzedaży papierów wartościowych oraz rejestrowanie poniesionych zysków lub strat) oraz aktywne poszukiwanie pracy (symulowana rozmowa kwalifikacyjna) (Kwiatkowski i Musiałkiewicz , 2019).

Metoda projektowa : Metoda projektowa to metoda, w której uczniowie samodzielnie realizują przedstawione zadanie. Nauczyciel określa jedynie ramy projektu. Celem tej metody jest rozwinięcie umiejętności planowania i organizowania własnej pracy, gromadzenia i selekcji informacji, rozwiązywania problemów, pracy w grupie, podejmowania decyzji, oceniania i komunikowania się. Praca tą metodą jest procesem etapowym (Brudnik i in., 2000):

- Zapoznanie uczniów z metodą i podanie tematu zadania.
- Opracuj instrukcje projektowe – cele, zadania i terminy ich realizacji, osoby odpowiedzialne.
- Realizacja projektu - zbieranie i analiza informacji.
- Realizacja zadań częściowych i przygotowanie raportu.
- Prezentacja projektu.
- Ocena projektu.

Metodę projektów w nauczaniu podstaw przedsiębiorczości można zastosować w różnych aspektach materiału dydaktycznego, takich jak zarządzanie finansami osobistymi czy prowadzenie własnej firmy. Stosując tę metodę podczas nauki zakładania firmy, w zależności od możliwości i zainteresowań uczniów, jedna grupa uczniów może przygotować projekt dotyczący konkretnego biznesu, natomiast inne grupy uczniów, bardziej utalentowane i zainteresowane tematem, mogą pracować nad projekty dotyczące spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, spółek jawnych lub spółek komandytowych (Kwiatkowski i Musiałkiewicz , 2019). Idea projektu może opierać się np. na promowaniu postaw proekologicznych. W tym celu na terenie szkoły można zorganizować kilka projektów ekologicznych, skierowanych do uczniów, rodziców i nauczycieli szkoły, aby zachęcić i przekonać do udziału w działaniach inne szkoły i przedszkola, mieszkańców miasta oraz organizacje ze środowiska lokalnego, działania i wydarzenia. Do takich działań zaliczają się akcje ekologiczne, wydarzenia ekologiczne, konkursy ekologiczne, produkcja filmów ekologicznych, przygotowywanie ulotek ekologicznych oraz wykłady dla innych studentów. Innym przykładem projektu edukacyjnego, który można zastosować, może być projekt z zakresu przedsiębiorczości społecznej, którego celem jest zaangażowanie uczniów w działania na rzecz społeczności szkolnej i lokalnej, tworzenie więzi z otoczeniem oraz wspieranie ciekawych inicjatyw uczniowskich (Gorzeńska i Radanowic , 2019).

Partnerzy projektu

Studium przypadku jest bardzo często stosowaną metodą nauczania przedsiębiorczości. Polega na samodzielnym zdobywaniu nowej wiedzy w oparciu o badania terenowe i materiały źródłowe. Ważnym elementem tej metody jest formułowanie wniosków po przestudiowaniu przypadku. Studium przypadku pozwala na tworzenie pomysłów, koncepcji, poznawanie zależności i tworzenie teorii wyjaśniających dany przypadek. Warto włączyć praktyków w edukację z zakresu przedsiębiorczości społecznej i ekologicznej. Są to nie tylko przedstawiciele organizacji pozarządowych, ale także instytucje zaangażowane w rozwój sektora ekologicznego oraz przedsiębiorcy działający w różnych branżach (od kreatywnej po produkcyjną).

Burza mózgów : aktywująca metoda nauczania, która pozwala rozwijać i ulepszać pomysły grupowe. Jego dużą zaletą jest łatwość przygotowania. Burza mózgów składa się z trzech etapów:

I. Wprowadzenie : Pierwszy etap rozpoczyna się od przedstawienia przez prezentera pytania lub problemu. Następnie nauczyciel przygotowuje grupę do rozwiązania problemu (może skorzystać z pogadanki lub wykładu) i zapoznaje grupę z zasadami uczestnictwa w burzy mózgów. Metoda ta polega na zadawaniu przez instruktora pytania lub problemu. Proszę zwrócić uwagę na następujące zasady:

- Każdy student ma prawo zgłosić dowolną liczbę pomysłów.
- Ważna jest liczba, a nie jakość pomysłów.
- Pomysły nie mogą być przez nikogo oceniane, krytykowane ani komentowane.
- Możesz wykorzystać przesłane wcześniej pomysły, zmienić je lub rozwinąć.
- Autor pomysłu nie jest odnotowany.
- Pomysły mogą być najbardziej śmiałe i absurdalne.
- Przewodniczący sesji udziela głosu.
- Pomysły należy zapisywać na tablicy, ewentualnie w zeszycie (wybieramy sekretarza). W innym wariantcie, aby zapewnić pełną anonimowość, pomysły zgłaszane są na osobnych kartkach papieru. Sekretarz (uczeń) grupuje kartki według koncepcji rozwiązań.

II. Zbieranie pomysłów : Uczniowie wymyślają pomysły na rozwiązanie tego problemu. Sesja trwa 5-15 minut. Jej koniec wyznacza znaczny spadek liczby zgłaszanych pomysłów lub decyzja nauczyciela, że zebrany materiał wystarczy, aby kontynuować lekcję i rozwiązać problem.

Partnerzy projektu

III. Analiza pomysłu : Rozwiązania są oceniane dopiero po złożeniu wszystkich propozycji. Każde rozwiązanie podlega dyskusji i jego ocenie. Uczniowie wspólnie z nauczycielem wybierają najważniejsze rozwiązania postawionego przez nauczyciela problemu i uzasadniają swoje stanowisko. Najlepsze rozwiązanie jest wdrażane i sprawdzane pod kątem skuteczności (Gorzeńska i Radanowic , 2019).

Debaty , których zadaniem jest omówienie konkretnej tezy. W debacie zabrania się obrażania lub ośmieszania przeciwników. Debata przebiega w następujący sposób:

Tezą debaty jest stwierdzenie stanowiące podstawę dyskusji. Definicja tego stwierdzenia zostanie ustalona przez pierwszego mówcę debaty.

- istnieją dwa zespoły, z których jeden popiera dane stwierdzenie, a drugi zajmuje przeciwne stanowisko;
- zespół popierający oświadczenie musi je wyjaśnić;
- debatę prowadzi marszałek debaty;
- debatę kończą przemówienia końcowe obu stron podsumowujące ich punkt widzenia.

Debaty rozwijają takie umiejętności jak: zrozumiałe mówienie, umiejętność przekonywania i komunikacji, a także umiejętność logicznego i przejrzystego wypowiadania się. Kluczowa staje się także umiejętność współpracy z innymi, umiejętność współpracy w zespole (Gorzeńska i Radanowic , 2019).

Metoda SWOT : Metoda jest narzędziem, za pomocą którego można analizować i rozpoznawać własne mocne i słabe strony (Strengths – Weaknesses), a także istniejące i potencjalne szanse oraz zagrożenia (Opportunities – Threats) płynące z zewnątrz.

Proszę odpowiedzieć na następujące pytania:

- Mocne strony – Jakie są Twoje mocne strony? Co zespół projektowy robi najlepiej?
- Słabe strony – Co zespół projektowy może ulepszyć? Co inni uznają za słaby punkt zespołu? Dlaczego ludzie mogą nie być zainteresowani projektem?
- Mocne strony – szanse: Czy możesz liczyć na wsparcie i promocję w społeczności lokalnej? Czy możesz wykorzystać ICT do rozpoczęcia przedsięwzięcia?
- Zagrożenia – jakie problemy mogą się pojawić? Czy na start potrzebny jest wkład finansowy?

Partnerzy projektu

Filmy edukacyjne : Metoda edukacyjna, której podstawowym zadaniem jest przekazanie wiedzy lub wprowadzenie w temat. Można je stosować w postaci:

- krótkie filmy wprowadzające w temat, które mają stać się pretekstem do dyskusji;
- spotkania filmowe;
- rodzaj wydarzenia, które jest także pretekstem do dyskusji, warsztatów i dalszych działań (Korzeńska i Radanowicz, 2019).

Partnerzy projektu

3. Projektowanie programu nauczania przedsiębiorczości

3.1. Tworzenie kompleksowego programu nauczania przedsiębiorczości

Tworzenie kompleksowego programu nauczania przedsiębiorczości wymaga starannego planowania i integracji różnych elementów w celu zapewnienia holistycznego doświadczenia edukacyjnego. Poniżej znajduje się lista przydatnych praktyk, które nauczyciele mogą rozważyć:

- **Ocena potrzeb** : Rozpocznij od przeprowadzenia oceny potrzeb, aby zrozumieć konkretne wymagania i zainteresowania uczniów. Identyfikacja ich luk w wiedzy, umiejętności i zainteresowań związanych z przedsiębiorczością.
- **Moduły nauczania sekwencyjnego** : Zaprojektuj program nauczania w sposób sekwencyjny, wprowadzając podstawowe pojęcia przed przejściem do bardziej zaawansowanych tematów. Zacznij od podstawowych zasad przedsiębiorczości i stopniowo zagłębiaj się w takie obszary, jak planowanie biznesowe, marketing, finanse i przedsiębiorczość społeczną.
- **Mapowanie programu nauczania** : Zaplanuj program nauczania, aby zapewnić zrównoważone uwzględnienie podstawowych tematów z zakresu przedsiębiorczości. Może to obejmować generowanie pomysłów, planowanie biznesowe, wiedzę finansową, marketing, etykę i przedsiębiorczość społeczną.
- **Nauka oparta na projektach** : uwzględnij doświadczenia edukacyjne oparte na projektach, podczas których uczniowie mogą zastosować koncepcje przedsiębiorczości w rzeczywistych scenariuszach. Może to obejmować opracowywanie biznesplanów, tworzenie prototypów i angażowanie się w symulowane działania biznesowe.
- **Integracja międzydyscyplinarna**: integruj koncepcje przedsiębiorczości z różnych przedmiotów, takich jak matematyka, nauki ścisłe i nauki społeczne. To interdyscyplinarne podejście pomaga uczniom dostrzec wzajemne powiązania przedsiębiorczości z innymi dziedzinami i poprawia ich całościowe zrozumienie.
- **Prelegenci gościnni i wizyty branżowe** : Zaproś zaproszonych prelegentów z różnych środowisk przedsiębiorczych, aby podzielili się swoimi doświadczeniami. Zaplanuj wizyty branżowe w lokalnych firmach lub zorganizuj wirtualne wycieczki, aby zapewnić uczniom praktyczny wgląd w przedsiębiorczość.

Partnerzy projektu

- **Interaktywne warsztaty i seminaria** : Prowadź interaktywne warsztaty i seminaria, które koncentrują się na konkretnych aspektach przedsiębiorczości. Mogą one obejmować strategie marketingowe, planowanie finansowe i względy prawne.
- **Uwzględnij technologię**: Wykorzystaj technologię, aby usprawnić naukę. Korzystaj z zasobów internetowych, aplikacji związanych z przedsiębiorczością i narzędzi wirtualnych, aby uczynić program nauczania dynamicznym i dostosowanym do ery cyfrowej.
- **Wyzwania i konkursy w zakresie przedsiębiorczości** : Organizuj wyzwania lub konkursy w zakresie przedsiębiorczości, podczas których uczniowie mogą zaprezentować swoje innowacyjne pomysły i umiejętności rozwiązywania problemów. Sprzyja to duchowi zdrowej rywalizacji i zachęca do kreatywności.
- **Aspekty etyki i odpowiedzialności społecznej** : Podkreśl znaczenie etycznego postępowania w przedsiębiorczości. Omów studia przypadków, które podkreślają dylematy etyczne i proces podejmowania decyzji, przygotowując uczniów do radzenia sobie z wyzwaniami etycznymi, jakie mogą napotkać.
- **Ocena i informacja zwrotna** : Opracuj kompleksową strategię oceniania, która obejmuje zarówno ocenę kształtującą, jak i sumatywną. Przekazuj konstruktywne informacje zwrotne, aby pomóc uczniom w doskonaleniu umiejętności w zakresie przedsiębiorczości.
- **Elastyczne ścieżki uczenia się** : Należy pamiętać, że uczniowie mają różnorodne style i preferencje uczenia się. Oferuj elastyczne ścieżki uczenia się, umożliwiające im odkrywanie obszarów zainteresowań w zakresie przedsiębiorczości.
- **Ciągły rozwój zawodowy** : zachęcaj nauczycieli do angażowania się w ciągły rozwój zawodowy, aby być na bieżąco z aktualnymi trendami i praktykami w zakresie przedsiębiorczości. Dzięki temu program nauczania pozostaje aktualny i dynamiczny.
- **Zaangażowanie społeczne** : zachęcaj uczniów, aby wykorzystywali swoje umiejętności w zakresie przedsiębiorczości na rzecz poprawy społeczności. Inicjatywy takie jak projekty społeczne, zbiórki pieniędzy lub partnerstwa z lokalnymi przedsiębiorstwami mogą zapewnić praktyczne doświadczenia i zaszczepić poczucie odpowiedzialności społecznej.

Podsumowując, opracowanie kompleksowego programu nauczania przedsiębiorczości dla nauczycieli obejmuje wieloaspektowe podejście, które wykracza poza tradycyjne nauczanie w klasie. Przyjmując moduły uczenia się sekwencyjnego, integrując przykłady ze świata rzeczywistego i włączając zajęcia interaktywne, nauczyciele mogą pielęgnować całościowe zrozumienie przedsiębiorczości wśród

Partnerzy projektu

uczniów. Integracja interdyscyplinarna, zaproszeni prelegenci i wizyty branżowe wzbogacają doświadczenie edukacyjne, łącząc wiedzę teoretyczną z praktycznymi zastosowaniami. Wykorzystanie technologii i różnorodnych strategii oceniania zapewnia dynamikę programu nauczania i dostosowanie go do zmieniających się wymagań ery cyfrowej. Względy etyczne, ciągłe doskonalenie i zaangażowanie społeczności jeszcze bardziej zwiększają wpływ programu nauczania, wspierając nie tylko umiejętności w zakresie przedsiębiorczości, ale także poczucie odpowiedzialności społecznej. W miarę jak nauczyciele poruszają się po środowisku edukacyjnym, to kompleksowe podejście gwarantuje, że uczniowie ukończą szkołę z solidnymi podstawami, gotowymi do poruszania się po zawiłościach przedsiębiorczości dzięki innowacjom, uczciwości etycznej i zaangażowaniu w pozytywny wpływ na społeczeństwo.

3.2. Dopasowanie programu nauczania do celów nauczania

Tworząc kompleksowy program nauczania przedsiębiorczości, nauczyciele wyruszają w dynamiczną podróż mającą na celu kształtowanie kolejnego pokolenia innowacyjnych myślicieli, osób rozwiązujących problemy i liderów biznesu. Proces ten to coś więcej niż tylko organizowanie lekcji; chodzi o stworzenie doświadczenia edukacyjnego, które wyposaży uczniów w wiedzę, umiejętności i sposób myślenia niezbędne do poruszania się po zawiłościach przedsiębiorczości. W miarę jak nauczyciele zagłębiają się w to przedsięwzięcie, kładą podwaliny pod wspieranie kreatywności, odporności i głębokiego zrozumienia koncepcji biznesowych wśród swoich uczniów. Tworzenie zintegrowanego programu nauczania przedsiębiorczości obejmuje przemyślane planowanie, dostosowanie do celów uczenia się i dbałość o zdolność adaptacji, co gwarantuje, że uczniowie nie tylko rozumieją koncepcje teoretyczne, ale także będą rozwijać wiedzę praktyczną niezbędną do prosperowania w środowisku przedsiębiorczości. Poniższe praktyki zagłębiają się w sztukę i naukę tworzenia programu nauczania przedsiębiorczości wykraczającego poza podręczniki, a jego celem jest rozbudzenie pasji do innowacji i rozwiązywania problemów w umysłach aspirujących przedsiębiorców.

- **Zdefiniuj jasne cele nauczania** : Jasno określ, czego mają się uczyć uczniowie. Cele nauczania powinny być konkretne, mierzalne, osiągalne, istotne i określone w czasie (SMART). Na przykład, jeśli celem jest zrozumienie zarządzania finansami, określ, czy obejmuje ono budżetowanie, sprawozdawczość finansową czy analizę inwestycji.

Partnerzy projektu

- **Przypisz cele do komponentów programu nauczania** : Podziel program nauczania na komponenty, takie jak lekcje, moduły lub jednostki. Przypisz każdy komponent do odpowiednich celów nauczania. Dzięki temu każdy aspekt programu nauczania przyczynia się do osiągnięcia pożądanych efektów uczenia się.
- **Zajęcia sekwencyjne** : Organizuj zajęcia edukacyjne w logicznej kolejności, która jest zgodna z postępowaniem umiejętności i wiedzy. Zaczynaj od podstawowych koncepcji, zanim przejdiesz do bardziej złożonych tematów. Na przykład, jeśli celem jest opracowanie biznesplanu, uczniowie powinni najpierw zrozumieć analizę rynku, planowanie finansowe i względy operacyjne.
- **Wybierz odpowiednie metody nauczania** : Wybierz metody nauczania, które są zgodne z celami uczenia się. Jeśli celem jest wzmocnienie krytycznego myślenia, włącz zajęcia, takie jak studia przypadków, debaty lub ćwiczenia dotyczące rozwiązywania problemów. Dostosuj swoje metody nauczania, aby dostosować je do różnych stylów uczenia się.
- **Włącz oceny** : Opracuj oceny, które bezpośrednio mierzą osiągnięcie celów uczenia się. Oceny te mogą obejmować quizy, projekty, prezentacje lub egzaminy. Upewnij się, że kryteria oceny są przejrzyste i zgodne z konkretnymi celami określonymi w celach nauczania.
- **Zapewnij jasne wskazówki** : Jasno przełącz uczniom cele nauczania. Wyjaśnij znaczenie każdego celu i jego wpływ na ogólne zrozumienie i rozwój umiejętności. Ta przejrzystość pomaga uczniom zrozumieć cel każdej lekcji i sprzyja zaangażowaniu.
- **Oferuj strategię różnicowania** : rozpoznaj różnorodność zdolności uczniów i stylów uczenia się. Zapewnij zróżnicowane instrukcje lub zajęcia, aby uwzględnić różne potrzeby edukacyjne. Może to obejmować oferowanie dodatkowych zasobów, zapewnianie alternatywnych zadań lub zachęcanie do wspólnego uczenia się.
- **Regularnie przeglądaj i poprawiaj** : Stale oceniaj skuteczność programu nauczania w osiąganiu celów edukacyjnych. Zbierz informacje zwrotne od uczniów i zastanów się nad wynikami ocen. Jeśli określone cele stale stanowią dla uczniów wyzwanie, rozważ dostosowanie programu nauczania lub metod nauczania, aby lepiej uwzględnić te obszary.
- **Integruj aplikacje ze świata rzeczywistego** : Połącz cele nauczania z aplikacjami ze świata rzeczywistego. Pokaż uczniom, jak wiedza i umiejętności, które zdobywają w klasie, mają zastosowanie w sytuacjach praktycznych. Goście zaproszeni, wizyty branżowe lub studia przypadków mogą wzmocnić to połączenie.

Partnerzy projektu

- **Dostosuj do standardów i ram :** Upewnij się, że program nauczania jest zgodny ze standardami i ramami edukacyjnymi. Dzięki temu uczniowie realizują szersze cele edukacyjne, a jednocześnie przygotowują się do standardowych ocen.

Wykonując te kroki, nauczyciele mogą stworzyć program nauczania, który nie tylko będzie obejmował istotne treści, ale także aktywnie przyczyni się do osiągnięcia znaczących celów nauczania.

4. Ocena i ocena

Ocena odgrywa kluczową rolę w nauczaniu przedsiębiorczości, służąc jako kompas, który prowadzi zarówno nauczycieli, jak i uczniów na drodze do zdobywania umiejętności i stosowania wiedzy. W dynamicznym krajobrazie przedsiębiorczości, gdzie najważniejsza jest zdolność adaptacji, kreatywność i rozwiązywanie problemów, skuteczne metody oceniania wykraczają poza tradycyjne egzaminy. Stają się one środkiem oceny nie tylko teoretycznego zrozumienia podstawowych koncepcji, ale także praktycznego zastosowania tych zasad w scenariuszach ze świata rzeczywistego. Dzięki różnym technikom oceniania nauczyciele mogą ocenić umiejętności w zakresie przedsiębiorczości, sposób myślenia i gotowość uczniów do poruszania się po zawiłościach świata biznesu. Co więcej, oceny służą jako potężne narzędzia wzmacniania samoświadomości, zachęcania do ciągłego doskonalenia i kształtowania przedsiębiorczego sposobu myślenia poprzez podkreślanie odporności, krytycznego myślenia i skutecznej komunikacji. Zasadniczo strategiczne wykorzystanie ocen jest zgodne z całościowymi celami nauczania przedsiębiorczości, wyposażając uczniów w kompetencje niezbędne do osiągnięcia sukcesu w ich przyszłych przedsięwzięciach związanych z przedsiębiorczością.

Poniżej wymieniono kilka przydatnych sposobów i technik oceny postępów uczniów:

Oceny kształtujące:

- **Obserwacje w klasie:** Regularnie obserwuj uczniów podczas wspólnych działań, dyskusji lub pracy nad projektami, aby ocenić ich umiejętności pracy zespołowej, komunikacji i rozwiązywania problemów. Zwróć uwagę na przykłady przywództwa, skutecznej komunikacji i wkładu w dynamikę grupy.
- **Recenzje rówieśnicze:** Wdrażaj oceny wzajemne, w ramach których uczniowie dostarczają konstruktywnych informacji zwrotnych na temat wkładu swoich rówieśników. To nie tylko

Partnerzy projektu

sprzyja samoświadomości, ale także zachęca do odpowiedzialności za wyniki indywidualne i grupowe.

- **Dzienniki refleksji:** Zachęcaj uczniów do prowadzenia dzienników zawierających refleksje na temat ich podróży w przedsiębiorczości. Oceń ich zdolność do krytycznej analizy wyzwań, proponowania kreatywnych rozwiązań i łączenia doświadczeń z koncepcjami teoretycznymi.

Oceny podsumowujące:

- **Biznesplany:** Oceń zrozumienie przez uczniów koncepcji przedsiębiorczości poprzez opracowanie i prezentację kompleksowych biznesplanów. Oceń ich zdolność do sformułowania realnego pomysłu na biznes, wykazania zrozumienia rynku i stworzenia planu strategicznego.
- **Prezentacje:** Oceń umiejętności komunikacji i perswazji, prosząc uczniów o przedstawienie panelowi swoich pomysłów biznesowych. Oceń ich zdolność do przekazywania propozycji wartości, odpowiadania na pytania oraz okazywania pewności siebie i pasji.
- **Egzaminy :** Korzystaj z tradycyjnych egzaminów, koncentrując się na teorii, zapewniając studentom zrozumienie podstawowych zasad przedsiębiorczości. Oceń ich wiedzę na temat kluczowych pojęć, ram i teorii.

Zadania wykonawcze:

- **Ćwiczenia z odgrywaniem ról:** Opracuj scenariusze, w których uczniowie przyjmują różne role przedsiębiorcze (np. założyciela, inwestora, klienta). Oceń ich zdolność adaptacji, umiejętności negocjacyjne i zdolności podejmowania decyzji w dynamicznych i realistycznych sytuacjach.
- **Symulacje:** Przedstaw symulacje biznesowe lub studia przypadków, które odtwarzają rzeczywiste wyzwania związane z przedsiębiorczością. Oceniaj studentów pod kątem umiejętności zastosowania wiedzy teoretycznej do rozwiązywania problemów praktycznych.

Oceny oparte na projektach:

- **Projekty Venture :** przydzielaj projekty obejmujące tworzenie małego przedsięwzięcia i zarządzanie nim. Oceniaj uczniów pod kątem ich zdolności do realizacji koncepcji przedsiębiorczości, podejmowania strategicznych decyzji i radzenia sobie z wyzwaniami.
- **Zadania w zakresie badań rynku :** Oceń umiejętności analityczne i badawcze, przypisując projekty, które wymagają od studentów przeprowadzenia badań rynkowych, analizy danych i zaproponowania wykonalnych strategii biznesowych w oparciu o ich ustalenia.

Partnerzy projektu

Rubryki i listy kontrolne:

- **Rubryki umiejętności** : Opracuj rubryki opisujące konkretne umiejętności w zakresie przedsiębiorczości (np. kreatywność, krytyczne myślenie, podejmowanie ryzyka). Zapewnij szczegółowe ramy oceniania zarówno w przypadku ewaluacji formatywnej, jak i sumatywnej, zapewniając uczniom przejrzystość kryteriów.
- **Listy kontrolne** : Twórz listy kontrolne dla określonych zadań lub kryteriów w ramach projektów. Zapewnia to systematyczny sposób oceny postępów uczniów i zapewnia, że spełniają oni wcześniej określone kryteria.

Portfolio:

- **Portfolio przedsiębiorcze** : poproś uczniów o sporządzenie portfolio przedstawiającego ich podróż w zakresie przedsiębiorczości. Dołącz artefakty, takie jak biznesplany, przemyślenia i dowody rozwoju umiejętności. Oceń głębokość i zakres ich doświadczeń w zakresie przedsiębiorczości.
- **Portfolio cyfrowe** : Wykorzystaj platformy internetowe, aby studenci mogli prezentować multimedialne reprezentacje swoich projektów. Oceń ich zdolność do skutecznego komunikowania się za pośrednictwem różnych mediów i podkreśl kluczowe aspekty ich przedsiębiorczości.

Wywiady i prezentacje:

- **Wywiady końcowe** : Przeprowadź rozmowy końcowe, podczas których uczniowie zastanawiają się nad swoim ogólnym doświadczeniem edukacyjnym. Oceń ich zdolność do wyrażenia wpływu programu nauczania przedsiębiorczości na ich umiejętności, sposób myślenia i przyszłe aspiracje.
- **Konkursy pitchingowe** : Organizuj konkursy pitchingowe w ramach oceny podsumowującej. Oceniaj uczniów na podstawie ich umiejętności wyrażania pomysłów, odpowiadania na pytania i wykazania wszechstronnego zrozumienia koncepcji biznesowych.

Ciągła informacja zwrotna:

Partnerzy projektu

- **Regularne sesje informacyjne** : Zaplanuj sesje indywidualne lub grupowe, aby zapewnić bieżące wskazówki. Oceń reakcję uczniów na opinie, umiejętność uwzględniania sugestii i zaangażowanie w ciągłe doskonalenie.
- **Ocena 360 stopni** : Zbierz opinie od rówieśników, instruktorów i samoocenę, aby zaoferować całościowy obraz umiejętności i atrybutów w zakresie przedsiębiorczości uczniów. Skorzystaj z tej kompleksowej informacji zwrotnej, aby poprowadzić dalszy rozwój i wyznaczanie celów.

Partnerzy projektu

5. Tworzenie interaktywnych środowisk edukacyjnych

Tworząc interaktywne środowisko edukacyjne do nauczania przedsiębiorczości, instruktorzy mogą wykorzystywać różne metodologie. Włączenie elementów multimedialnych, takich jak filmy, podcasty i interaktywne prezentacje, zwiększa zaangażowanie i uwzględnia różnorodne style uczenia się. Dyskusje grupowe i działania związane z rozwiązywaniem problemów symulują scenariusze ze świata rzeczywistego, zachęcając uczniów do współpracy, burzy mózgów i wspólnego pokonywania wyzwań. Dynamiczne konfiguracje klas, w których uczniowie aktywnie uczestniczą w projektowaniu i realizacji projektów, wzmacniają aspekt uczenia się przez doświadczenie, wzmacniając praktyczne zastosowanie zasad przedsiębiorczości.

Integracja technologii i zasobów internetowych otwiera bramę do bogactwa informacji i możliwości uczenia się. Platformy e-learningowe i wirtualne klasy ułatwiają elastyczne harmonogramy nauki, uwzględniając różnorodne potrzeby uczniów. Seminaria internetowe prowadzone przez ekspertów branżowych przedstawiają studentom aktualną dynamikę rynku i pojawiające się trendy. Dostęp do internetowych baz danych i narzędzi badawczych umożliwia studentom przeprowadzanie dogłębnych analiz, promując sposób myślenia zorientowany na badania. Ponadto korzystanie z mediów społecznościowych i stron internetowych poświęconych przedsiębiorczości tworzy wirtualną społeczność, umożliwiając uczniom dzielenie się pomysłami, spostrzeżeniami i zasobami z rówieśnikami na całym świecie.

Tworzenie klubów i zajęć pozalekcyjnych poświęconych przedsiębiorczości ma kluczowe znaczenie w kultywowaniu holistycznego ekosystemu przedsiębiorczości. Kluby te zapewniają studentom przestrzeń do aktywnego udziału w warsztatach, wykładach gościnnych i projektach praktycznych, wzmacniając wiedzę teoretyczną praktycznymi zastosowaniami. Konkursy o tematyce przedsiębiorczości, hackatony i wyzwania dla start-upów napędzają przyjazną konkurencję i innowacje. Programy mentorskie, w ramach których doświadczeni przedsiębiorcy pomagają uczniom w opracowywaniu pomysłów biznesowych, oferują bezcenne spostrzeżenia i możliwości nawiązywania kontaktów. Aktywnie angażując uczniów w planowanie i organizowanie tych działań, szkoły mogą zaszczepiać umiejętności przywódcze i poczucie odpowiedzialności, przyczyniając się do ogólnego ducha przedsiębiorczości.

Partnerzy projektu

5.1. Grywalizacja

Grywalizacja, jeśli zostanie strategicznie zastosowana, przekształca edukację w wciągające i dynamiczne doświadczenie. Nie tylko poprawia zrozumienie przedmiotu, ale także kształtuje kluczowe umiejętności życiowe, dzięki czemu nauka staje się przyjemną podróżą. Włączając elementy ze świata gier, nauczyciele mogą uwolnić pełny potencjał swoich uczniów, wspierając pozytywne nastawienie do nauki i rozwiązywania problemów.

Grywalizacja to wykorzystanie strategii i mechanizmów znanych z gier do celów innych niż rozrywka (Kozłowska, 2016). Jest to metoda wykorzystująca typowe elementy gry, takie jak rywalizacja, współpraca i szybki feedback, do angażowania użytkowników i rozwiązywania różnorodnych problemów. Grywalizacja polega na wykorzystaniu technik motywacyjnych związanych z analizą danych (Strużyna i Kania K, 2016).

Gra jest centralną koncepcją w kontekście grywalizacji. Gra stanowi symulację środowiska gospodarczego i społecznego, w którym uczestnicy podejmują decyzje, które wpływają na modyfikację warunków w otoczeniu i kształtują przyszłe wybory uczestników (Bombiak i Cisek, 2019). Elementami budującymi mechanizm gry są punkty, odznaki, poziomy, wyzwania, nagrody (Bombiak i Cisek, 2019).

Instytucje naukowo-badawcze, podobnie jak przedsiębiorstwa, dostosowują się do szybko zmieniających się warunków rynkowych, stosując zaawansowane strategie marketingowe, w tym grywalizację, które pomagają utrzymać i rozwijać swoją reputację w oparciu o bliskie interakcje z klientami. Za pomocą grywalizacji przenosimy mechanizmy i rozwiązania z gier do codziennego życia klientów w taki sposób, aby bardziej zaangażować grupę docelową i zmotywować ją do podjęcia konkretnych działań, co ostatecznie przełoży się na przywiązanie do reklamowanej marki (Wrona K., 2012). Trzy filary mogą zagwarantować sukces grywalizacji (Starzyński, 2012):

- Zabawa – przyjemność, satysfakcja,
- Przyjaciele – możliwość zabawy w gronie społeczności, nawiązania kontaktów, współpracy, rywalizacji,
- Feedback – otrzymywanie szybkiej informacji zwrotnej na temat działań podjętych przez gracza.

Najważniejsze elementy grywalizacji:

Partnerzy projektu

- Po osiągnięciu celu należy przyznawać nagrody, takie jak punkty lub oceny szkolne.
- Warto pamiętać, że nagroda nie powinna być końcem.
- System nagród powinien być sprawiedliwy i obejmować wszystkich uczniów, a nie tylko tych, którzy wykazują inicjatywę i kreatywność.
- Nagrody powinny być przyznawane wieloetapowo; warto wprowadzić do systemu nagród poziomy lub odznaki za ukończenie kolejnych wyzwań lub osiągnięć osiąganych przez gracza.
- Wszelkie punkty, odznaki czy nagrody zdobyte za kolejne etapy wyzwania powinny motywować ucznia i zachęcać go do jeszcze większego wysiłku w rywalizacji z innymi użytkownikami.
- Warto zadbać o to, aby rywalizacja, jaka powstaje pomiędzy uczniami, utrzymywała się na zdrowym poziomie, a w zadania jak najmniej angażowali się rodzice – aby prace czy projekty przygotowywały głównie dzieci, a nie rodzice.

Mechanika znana z gier może być bardzo skutecznym narzędziem stymulującym motywację i zaangażowanie, które są kluczowe w procesie osiągania sukcesu edukacyjnego. Jest to szczególnie ważne, ponieważ wprowadzenie innowacyjnych form przekazywania wiedzy, oceniania i kreatywnych metod wzbudzania zainteresowania rozwojem i nauką otwiera nowe możliwości i perspektywy (Zakowicz i Sochacka, 2017).

Grywalizacja w edukacji nie polega na wykorzystaniu samych gier, ale na wykorzystaniu mechanizmów regulujących rozgrywkę i wpływających na zachowania graczy. Idea ta ma na celu wydobycie wewnętrznej motywacji i gotowości do podjęcia znacznych wysiłków, które często obserwuje się wśród graczy. Wprowadzenie grywalizacji w szkole na zajęciach indywidualnych (przedmiotach) nie jest łatwe, wymaga – szczególnie na początku – sporo dodatkowej pracy ze strony nauczyciela. Trzeba opracować fabułę gry, ustalić jej zasady, cele, a także zasady oceniania uczniów. Najłatwiejszym sposobem wprowadzenia grywalizacji w edukacji jest wykorzystanie gier na zajęciach.

Jeśli jednak celem gry jest wyłącznie relaks bez aspektów poznawczych, trudno mówić o prawdziwej grywalizacji. Grywalizacja zaczyna się, gdy używamy gry jako narzędzia do nauki. Czego możemy się nauczyć? Poprzez gry możemy uczyć pracy zespołowej, zarządzania czasem, konkretnych treści z matematyki, geografii, ekonomii i innych dziedzin. Ciekawym przykładem jest gra [EVE Online](#), która pozwala na tworzenie wirtualnych korporacji zatrudniających tysiące graczy. Wykładowcy zajmujący się ekonomią i zarządzaniem oraz trenerzy w firmach często wykorzystują tę grę jako praktyczne narzędzie

Partnerzy projektu

do sprawdzania zdobytej wiedzy (Sobociński , 2012). Inną popularną symulacją biznesową jest gra Farmersi.pl, która uczy, jak wykorzystać wiedzę ekonomiczną w praktyce i uczy przedsiębiorczości.

Inne sugerowane rodzaje zabaw, które można wykorzystać na lekcji:

- Gry w udawanie - imitujące prawdziwy świat.
- Gry odkrywcze – pozwalają coś odkryć i zrozumieć relacje.
- Gry ruchowe – ćwiczenia motoryki, szybkości, refleksu itp.
- Gry operacyjne – celem jest wykonanie określonego zadania.
- Gry planszowe
- Stanowiska zadaniowe
- Quizy
- Pokoje ucieczki

Przykładowe zadania:

- Studenci – po zapoznaniu się z zasadami, korzyściami i możliwymi stratami – biorą udział w grze, której celem jest „zainwestowanie” pieniędzy np. na Giełdzie Papierów Wartościowych lub w wybranych funduszach inwestycyjnych. Studenci dysponują taką samą ilością „wirtualnych” pieniędzy, które wirtualnie inwestują w wybrane źródła. Później jednak obserwują, jak ich wirtualne pieniądze pracują w wybranej przez siebie realnej inwestycji. Studenci mogą „wycofać” swoje składki i „zainwestować” je gdzie indziej. Celem gry jest osiągnięcie jak największego zysku ze swojego kapitału. Mogą także „wplacać” pieniądze na wybrane lokaty, co jest bezpieczniejszą formą.
- Inwestycję możesz poprzedzić znalezieniem potrzebnych pieniędzy, analizą firm pożyczkowych, rentowności itp.
- Na zakończenie etapu studenci rozliczają „swoje” zeznania podatkowe.

Innym pomysłem na wykorzystanie grywalizacji w przedsiębiorczości społecznej jest zadanie związane ze zbieraniem karmy dla zwierząt i innych akcesoriów potrzebnych zwierzętom w schronisku. Uczniowie wraz z nauczycielem ustalają, jak będą wyglądać nagrody za poszczególne zadania. Zadania obejmują nie tylko indywidualne odpowiedzi, ale także pracę zespołową, np. tworzenie kolaży lub projektów na zadany temat. Zamiast punktów dzieci zbierają kostki. Nauczyciel ocenia nie tylko wiedzę i pracę danego ucznia, ale także jego podejście do współpracy w grupie i przestrzegania zasad pracy z innymi. Na koniec

Partnerzy projektu

miesiąca (po uzgodnieniu z rodzicami i radą rodziców) każde dziecko wymienia liczbę kostek na karmę dla zwierząt lub inne akcesoria potrzebne w schronisku. Aby wprowadzić dodatkowy element edukacyjny, tworzymy specjalny sklepik szkolny i cennik tego typu artykułów, w którym liczba kostek odpowiada cenie karmy lub koca. Po zakupach dzieci wraz z daną klasą lub grupą wiekową udają się, aby zanieść produkty do schroniska. Oprócz celu polegającego na nauce i zdobyciu kostek, które można wymienić na jedzenie, uczniowie i nauczyciel podczas zajęć zrealizowali także cel polegający na kształtowaniu pozytywnego nastawienia do świata, ludzi i zwierząt.

Kolejnym zastosowaniem grywalizacji w procesie edukacyjnym jest zmiana systemu oceniania z tradycyjnego na oceny na zdobywanie punktów i poziomów. W trakcie zajęć metody nauczania pozostają niezmiennione, wprowadzamy jednak pewne „mechanizmy i dynamikę gry” motywujące studentów do zdobywania doświadczenia i wewnętrzną potrzebę osiągnięcia wyższych poziomów. Warto wzbogacić lekcję o elementy zaczerpnięte z gier, takie jak: dodatkowe zadania i punkty; zadania specjalne; dodatkowe życia i możliwość ich utraty, gdy nie wykonamy określonych poleceń i zadań.

Główne elementy zadań i gier wykorzystywane w gamifikacji w edukacji:

- kolekcjonowanie – punktów, odznak, przedmiotów.
- rankingi – gdy uczeń widzi, ile punktów zebrali jego znajomi, angażuje się jeszcze bardziej, ważne jest, aby rankingi były na bieżąco aktualizowane.
- poziomy – zaliczenie lub przejście na kolejny poziom jest dla ucznia bardzo atrakcyjne i zapewnia większą informację zwrotną niż zdobywanie pojedynczych punktów, choć nic nie stoi na przeszkodzie, aby oba systemy – punkty i poziomy – współpracowały ze sobą.
- cele – uczniowie muszą wiedzieć, o co walczą i jaki jest cel gry.
- wyzwania - gra będzie znacznie atrakcyjniejsza, jeśli postawione w niej zadania nie będą zbyt łatwe, ale raczej wymagające.
- fabuła i wcielanie się w rolę – opowieści to element, który uczniowie bardzo lubią na wielu etapach edukacji, a kiedy stają się uczestnikami danej historii, wcielają się w rolę, stają się twórcami, a nie pozostają jedynie na poziomie odbiorców, to dlatego, że zadanie jest dla nich o wiele bardziej interesujące.

Partnerzy projektu

6. Rola nauczyciela jako facylitatora

Wychowywanie jednostek przedsiębiorczych jest procesem pożądanym dziś przez wszystkie społeczeństwa. Jednak proces ten jest dość trudny. Z tego powodu można postulować, aby kultury przedsiębiorczości nauczano w szkołach od dzieciństwa i kontynuowano do momentu wejścia jednostki na rynek pracy. Kiedy spojrzymy na proces z tej perspektywy, dzisiejsi i przyszli nauczyciele mają bardzo ważne obowiązki w tworzeniu tego klimatu. Cechy przedsiębiorcze nauczycieli pozwalają im nadążać za zmianami w krótkim czasie i opracowywać nowe środowiska i metody nauczania. Zgodnie z definicjami Neto i in. (2018) zdolność nauczycieli do działania jako przedsiębiorca podczas wykonywania swoich obowiązków nazywana jest przedsiębiorczością nauczycieli.

W badaniu przeprowadzonym przez Yarima i Çelika (2020) z udziałem 19 uczniów szkół średnich-wolontariuszy studiujących w centrum Erzurum zbadano opinie uczniów na temat kwalifikacji i roli współczesnych nauczycieli. Wyniki badań wykazały, że uczniowie najczęściej czerpią dostęp do informacji, z których korzystają na co dzień, za pośrednictwem Internetu (stron internetowych, blogów, wyszukiwarek, serwisów edukacyjnych itp.) oraz kont w mediach społecznościowych (Twitter, Instagram, Facebook itp.). Wyniki tych samych badań pokazują, że dzisiejsi nauczyciele na ogół stosują metody oparte na bezpośrednim wyjaśnianiu i zapamiętywaniu, a jedynie przekazują uczniom wiedzę. Prowadzą zajęcia w sposób monotony, trzymając się programu nauczania, ograniczonego jedynie do godzin zajęć i dokonując oceny w celu klasyfikacji, a nie wskazówek.

W badaniu przeprowadzonym przez Akyürka i Şahina (2013) zdaniem nauczycieli przyczyną niezadowolającego nabywania umiejętności w zakresie przedsiębiorczości jest stwierdzenie, że występują problemy takie jak obojętność rodziców, nadmierna liczba uczniów, nieadekwatność narzędzia edukacyjne, nieadekwatność ekonomiczna szkoły oraz wymagania dotyczące wychowania fizycznego i szkolenia. Ponadto stwierdzono, że nauczyciele w niewystarczającym stopniu przekazują wiedzę z zakresu przedsiębiorczości. W badaniu Bacanaka (2013) stwierdzono, że nauczyciele nie mają wystarczającej wiedzy na temat pojęcia przedsiębiorczości, w związku z czym mają różne rozumienie i praktyki w nauczaniu uczniów umiejętności z zakresu przedsiębiorczości. Z tych powodów uczniowie nie postrzegają nauczycieli jako wystarczająco wykwalifikowanych i oczekują od nich nowych ról i kwalifikacji. Role te obejmują bycie zwolennikiem, trenerem życia, wzorem do naśladowania, wyzwolicielem, terapeutą i przyjacielem. Cechy te zostały przez uczniów określone jako: uczciwość, harmonia, stosowność, otwartość na krytykę, ciągłe doskonalenie uczniów, znajomość technologii i

Partnerzy projektu

wykorzystywanie elementów technologii informatycznych na lekcjach. Zaobserwowano, że wykorzystanie technologii cyfrowych w procesie edukacyjnym zwiększa motywację uczniów, koncentrację oraz umożliwia im samodzielność w myśleniu. W ten sposób stwierdzono większą aktywność uczniów w procesie dydaktycznym. Dodatkowo ustalono, że nauczyciele posiadający kompetencje cyfrowe ułatwiają pracę, mogą łatwiej śledzić postępy ucznia i łatwiej oceniać informacje (Selimi, 2018). Dlatego wykorzystanie i rozwój kompetencji cyfrowych w procesie edukacyjnym jest bardzo ważne we wspieraniu umiejętności przedsiębiorczych uczniów. Nauczyciele powinni nie tylko przekazywać uczniom wiedzę akademicką, ale także wyposażać ich w umiejętności w zakresie przedsiębiorczości. Czynniki edukacyjny jest postrzegany jako najważniejszy czynnik pomagający młodym ludziom zrozumieć znaczenie przedsiębiorczości i zachęcający do ich przedsiębiorczych zamierów (İrmiş i Barutçu, 2012).

Cechy osobiste nauczycieli, którzy mogą pomóc w tworzeniu odnoszących sukcesy przedsiębiorców, można wyrazić następująco (Yılmaz i Sünbül, 2009):

- Umiejętności kreatywnego myślenia.
- Chęć pracy na wysokim poziomie.
- Odwaga, pasja i determinacja.
- Umiejętność nawiązywania relacji z ludźmi na wysokim poziomie.
- Umiejętność wypowiadania się w mowie i piśmie.
- Miłość do swojej pracy i motywacja do pracy.
- Bogata siła podświadomości i wyobraźni.
- Skłonność do pracy zespołowej i pracy zespołowej.
- Posiadanie osobistej wizji i misji.
- Bycie otwartym i chętnym do zmian i transformacji.
- Umiejętność działania z elastycznością i tolerancją.
- Osobowość szczerą, godną zaufania, sympatyczną i pełną humoru.
- Wysoka umiejętność przekonywania i przekonywania ludzi.
- Umiejętności zarządcze i zdolności przywódcze.
- Determinacja i entuzjazm w dążeniu do celu.

Upowszechnianie przedsiębiorczości jest bardzo ważne dla rozwoju technologicznego i społecznego, a także w dziedzinie gospodarki. Z tego powodu zwiększenie aktywności w zakresie przedsiębiorczości,

Partnerzy projektu

rozwój środowisk, w których jednostki o osobowości przedsiębiorczej mogą wyrazić siebie, oraz włączenie przedsiębiorczości do każdego procesu edukacyjnego wydaje się koniecznością.

6.1. Strategie prowadzenia uczniów przez projekty z zakresu przedsiębiorczości

Tworzenie dynamicznego i angażującego środowiska uczenia się dla projektów z zakresu przedsiębiorczości wymaga strategicznych wskazówek ze strony nauczycieli. Jedną ze skutecznych strategii jest wdrażanie uczenia się opartego na projektach (PBL), umożliwiającego studentom zastosowanie wiedzy teoretycznej w praktycznych scenariuszach i rozwijającego umiejętności rozwiązywania problemów. Na przykład podczas zajęć językowych uczniowie mogą w ramach projektu opracować kompleksowy biznesplan, włączając zasady przedsiębiorczości do różnych przedmiotów.

Programy mentorskie odgrywają kluczową rolę, łącząc studentów z lokalnymi przedsiębiorcami, dostarczając cennych spostrzeżeń branżowych i oferując wskazówki dotyczące radzenia sobie z wyzwaniami w świecie rzeczywistym. Integracja zasad przedsiębiorczości z różnymi przedmiotami promuje interdyscyplinarne uczenie się, ilustrując, w jaki sposób umiejętności z zakresu przedsiębiorczości znajdują zastosowanie w różnych dziedzinach.

Gościnni prelegenci i wycieczki terenowe to nieocenione elementy umożliwiające bezpośredni kontakt ze środowiskami przedsiębiorczości. Ta bezpośrednia interakcja pozwala studentom być świadkami procesów przedsiębiorczych, zrozumieć codzienne funkcjonowanie firmy i nawiązać kontakt z profesjonalistami w tej dziedzinie.

Wyzwania związane z innowacjami odgrywają zasadniczą rolę w zachęcaniu uczniów do kreatywnego myślenia i opracowywania nowatorskich rozwiązań. Wyzwania te symulują problemy ze świata rzeczywistego, zmuszając uczniów do stosowania przedsiębiorczego myślenia w celu znalezienia innowacyjnych rozwiązań. Jednocześnie w projektach grupowych kładzie się nacisk na współpracę zespołową, odzwierciedlając oparty na współpracy charakter przedsiębiorczości, w której różnorodne umiejętności łączą się, aby osiągnąć wspólny cel.

Symulacje alokacji zasobów zapewniają studentom praktyczne zrozumienie aspektów finansowych, pomagając im zrozumieć budżetowanie, planowanie finansowe i podejmowanie decyzji w kontekście biznesowym. Dodatkowo ćwiczenia krytycznego myślenia mają na celu udoskonalenie umiejętności analitycznych, stanowiących istotny element przedsięwzięć przedsiębiorczych.

Partnerzy projektu

Możliwości nawiązywania kontaktów, zarówno w społeczności szkolnej, jak i poza nią, ułatwiają nawiązywanie kontaktów z absolwentami i specjalistami z branży. Połączenia te mogą zapewnić cenne spostrzeżenia, opiekę mentorską i potencjalne możliwości współpracy. Zachęcanie uczniów do poszukiwania i uwzględniania informacji zwrotnych sprzyja kulturze ciągłego doskonalenia, ucząc ich uczenia się na doświadczeniach i powtarzania swoich pomysłów.

Prowadzenie uczniów przez proces kompleksowego opracowywania biznesplanu wyposaża ich w umiejętności niezbędne do podejmowania przedsięwzięć przedsiębiorczych. Wykorzystanie technologii jeszcze bardziej poprawia jakość uczenia się. Platformy internetowe i gry symulacyjne można wykorzystać do symulacji rzeczywistych scenariuszy biznesowych, umożliwiając studentom przetestowanie swoich strategii w środowisku wolnym od ryzyka przed wejściem na rzeczywisty rynek.

Strategie te wspólnie tworzą interaktywne i wspierające środowisko, pielęgnując ducha przedsiębiorczości uczniów, wspierając holistyczne rozumienie przedsiębiorczości i przygotowując ich na różnorodne wyzwania świata biznesu.

6.2. Podejścia mentorskie i coachingowe.

Skuteczne podejścia w zakresie mentoringu i coachingu dostosowane do potrzeb młodych przedsiębiorców mają kluczowe znaczenie w zapewnianiu wskazówek i wsparcia na całej ich drodze do przedsiębiorczości. Jedną ze skutecznych strategii jest tworzenie programów mentorskich, które łączą studentów z doświadczonymi przedsiębiorcami lub specjalistami w wybranej przez nich dziedzinie. Mentorzy ci oferują spersonalizowane wskazówki, dzielą się spostrzeżeniami i pomagają młodym przedsiębiorcom w radzeniu sobie z wyzwaniami charakterystycznymi dla ich przedsięwzięć. Ustrukturyzowane programy mentorskie mogą obejmować regularne spotkania, sesje ustalania celów i możliwości uzyskania przez podopiecznych porady w konkretnych kwestiach.

Inne podejście polega na włączeniu mentoringu rówieśniczego do szkoły lub społeczności. Umożliwia to młodym przedsiębiorcom wymianę doświadczeń, wymianę pomysłów i wzajemne wsparcie. Mentoring rówieśniczy sprzyja środowisku współpracy, w którym uczniowie uczą się na podstawie swoich sukcesów i wyzwań, wzmacniając swój ogólny zestaw umiejętności w zakresie

Partnerzy projektu

przedsiębiorczości. Wspólne projekty i działania grupowe mogą jeszcze bardziej wzmocnić te powiązania, zachęcając do wymiany różnorodnych perspektyw.

Interaktywne warsztaty i szkolenia prowadzone przez doświadczonych przedsiębiorców lub ekspertów branżowych dostarczają cennej wiedzy praktycznej. Sesje te mogą obejmować takie tematy, jak planowanie biznesowe, strategie marketingowe, zarządzanie finansami i umiejętności pitchingu. Warsztaty nie tylko zwiększają kompetencje przedsiębiorcze uczniów, ale także oferują możliwość nawiązania kontaktów ze specjalistami z różnych branż.

Coaching, zwłaszcza w grupie, umożliwia młodym przedsiębiorcom otrzymywanie stałego wsparcia i wskazówek. Coachowie mogą ułatwiać dyskusje, rozwiązywać typowe problemy i zapewniać strategie pokonywania przeszkód. Coaching grupowy tworzy społeczność uczniów, wzmacniając poczucie wspólnych doświadczeń i koleżeństwa wśród młodych przedsiębiorców.

Włączenie do programu nauczania studiów przypadków ze świata rzeczywistego pozwala studentom analizować ścieżki odnoszących sukcesy przedsiębiorców. Te studia przypadków służą jako cenne narzędzia dydaktyczne, oferując wgląd w procesy decyzyjne, stojące wyzwania i strategie stosowane przez doświadczonych przedsiębiorców. Analiza takich przypadków pomaga uczniom rozwinąć umiejętności krytycznego myślenia i głębsze zrozumienie krajobrazu przedsiębiorczości.

Zachęcanie uczniów do szukania mentoringu poza środowiskiem szkolnym, na przykład poprzez współpracę z lokalnymi izbami biznesowymi, sieciami przedsiębiorców lub platformami internetowymi, poszerza ich widoczność. Kontakt z różnorodną gamą mentorów zapewnia bardziej wszechstronną perspektywę i umożliwia młodym przedsiębiorcom poznanie różnorodnych spostrzeżeń i doświadczeń branżowych.

Integracja technologii może ulepszyć inicjatywy mentorskie i coachingowe. Wirtualne programy mentorskie i internetowe platformy coachingowe zapewniają elastyczność i dostępność, umożliwiając młodym przedsiębiorcom nawiązywanie kontaktu z mentorami poza ograniczeniami geograficznymi. Seminaria internetowe, fora internetowe i zasoby cyfrowe przyczyniają się do tworzenia bogatego środowiska edukacyjnego.

Ogólnie rzecz biorąc, połączenie tych podejść mentorskich i coachingowych tworzy solidny system wsparcia dla młodych przedsiębiorców. Wykorzystując wiedzę mentorów, wspierając współpracę

Partnerzy projektu

rówieśniczą, zapewniając praktyczne warsztaty i wykorzystując technologię, nauczyciele mogą pomóc uczniom w przejściu przez drogę przedsiębiorczości z pewnością i odpornością.

Partnerzy projektu

7. Pokonywanie wyzwań

7.1. Wyzwania i trudności

Przedsiębiorczość, która w ostatnich latach wyłoniła się jako obszar kompetencji, jest uwzględniana jedynie w niewielkiej części programów szkolnych. Dawne metody, w których nauczyciel był autorytetem, a wiedzę zdobywano klasycznymi środkami, stopniowo zastępowano metodami, w których uczeń jest aktywny i uczestniczy w procesie uczenia się, wykorzystując własne możliwości. Chociaż metody te wspierają umiejętności przedsiębiorcze, w procesie zdobywania umiejętności przedsiębiorczych pojawiły się również pewne trudności, a najważniejsze wyzwania i trudności są następujące (Yurtseven i Ergün, 2018):

W zakresie podstawowych elementów programu:

- Brak osiągnięć i praktyk umożliwiających aktywne uczestnictwo studentów.
- Niewystarczające konkretne przykłady (doświadczenia) z życia wzięte, w których uczniowie mogą rozwijać swoje umiejętności w zakresie przedsiębiorczości.
- Niewystarczająca ilość czasu przeznaczona na osiągnięcia.
- Abstrakcyjne osiągnięcia, przedmioty i zajęcia (szczególnie na poziomie szkoły podstawowej).
- Zagęszczenie przedmiotów nie pozwala nauczycielowi na dużą elastyczność.
- Zyski i działania nie są interesujące.
- Tematy takie jak opracowanie projektu związanego z przedsiębiorczością, projektowanie i rozwój nowego i oryginalnego produktu, przedsiębiorstwo, przedsiębiorca, przedsiębiorczość, cechy przedsiębiorców, innowacja i różnica nie są uwzględniane w programach szkoleniowych lub są bardzo ograniczone.
- Za mało czasu poświęca się na nauczanie takich pojęć, jak „pewność siebie, wykorzystywanie szans, wytrwałość, wytrwałość, podejmowanie ryzyka, rozwiązywanie problemów, przywództwo i kreatywność”.

Dla uczniów:

- Uczniowie niechętnie uczestniczą aktywnie w zajęciach.
- Uczniowie mają niewystarczające umiejętności wyrażania siebie i komunikacji.
- Niski poziom gotowości uczniów
- Nawet jeśli uczniowie marzą, nie potrafią tego wyrazić, boją się, że zostaną wyśmiani.

Partnerzy projektu

Dla nauczycieli:

- Zajęcia dla studentów związane z przedsiębiorczością nie są realizowane ze względu na konieczność kształcenia przedmiotów lub nie ma już czasu na te zajęcia.
- Brak odpowiednich wytycznych dla nauczycieli dotyczących rozwijania umiejętności w zakresie przedsiębiorczości w programach.
- Niewystarczające umiejętności przedsiębiorcze nauczycieli.

Jeśli chodzi o szkoły:

- fizyczne/ środowiskowe i sprzętowe szkoły.
- Trudności w pozyskiwaniu materiałów na wydarzenia.
- Obojętność administracji szkolnej/brak postaw i zachowań wspierających działania.
- Zatlócone zajęcia.
- Priorytetowe traktowanie „sukcesów akademickich” w szkołach i braku praktyk zachęcających do przedsiębiorczości w życiu biznesowym.

W ujęciu społeczeństwo-rodzina:

- Brak świadomości i wsparcia rodzin .
- Presja społeczna i środowiskowa, brak wsparcia ze strony społeczeństwa.
- Brak współpracy rodzina – szkoła.
- Uczniowie dorastają introwertyczni pod wpływem rodziny i społeczeństwa i nie mogą swobodnie wyrażać siebie z obawy przed brakiem akceptacji lub krytyki. Postawy te negatywnie wpływają również na zdolność uczniów do zostania przedsiębiorcami.

7.2. Wskazówki dotyczące pokonywania wyzwań

Pozytywne podejście może znacząco pomóc zmotywować Cię i przezwyciężyć pojawiające się wyzwania. Oto kilka kluczowych aspektów, które należy wziąć pod uwagę:

- Zdefiniowanie celów: Pierwszym krokiem do pokonania wyzwania jest jasne zdefiniowanie celów. Dzięki temu zrozumiesz, dlaczego warto dążyć do ich osiągnięcia i jakie korzyści przyniesie sukces.

Partnerzy projektu

- **Pozytywne nastawienie:** Twoje nastawienie ma ogromne znaczenie. Zamiast skupiać się na przeszkodach, skup się na możliwościach i rozwiązaniach. Zamiast mówić „nie mogę”, powiedz sobie „spróbuję” lub „znajdę sposób”.
- **Plan działania:** Zamiast patrzeć na wyzwanie jak na coś wielkiego i nieosiągalnego, podziel je na mniejsze, łatwiejsze kroki. Dzięki temu zadanie będzie bardziej wykonalne i zrozumiałe.
- **Uczenie się przez doświadczenie:** każde wyzwanie może być okazją do nauki. Nawet jeśli nie odniesiesz pełnego sukcesu, zdobędziesz nowe doświadczenie i umiejętności, które przydadzą się w przyszłości.

Cierpliwość i wytrwałość: Pokonywanie wyzwań nie zawsze jest szybkie i łatwe. Ważne jest, aby być cierpliwym i wytrwałym. Nawet jeśli napotkasz trudności, nie poddawaj się.

- **Sukces wewnętrzny:** Pamiętaj, że sukces nie zawsze musi być mierzony osiągnięciami zewnętrznymi. Często najważniejsza jest satysfakcja i pewność siebie, jakie płyną z pokonywania trudności. Spróbuj podzielić każde wyzwanie na mniejsze części, które możesz ukończyć, zamiast próbować robić wszystko na raz. Może to pomóc w śledzeniu postępów i identyfikowaniu barier w projekcie.

Poczucie porażki uczniów – porażka nie jest przeciwieństwem sukcesu, jest jego częścią. Uczy nas odporności, odwagi, rozwoju i wsparcia. Porażka jest odskocznią do osiągnięcia wszystkich naszych celów. Za każdym razem, gdy poniesiesz porażkę, istnieje 100% szansa, że czegoś się nauczysz. Ważne jest, aby wykorzystać porażkę jako narzędzie nauczania umożliwiające poprawę siebie i swoich umiejętności.

Bądź pewny swoich umiejętności i traktuj wyzwania w pracy jako szansę! Jeśli jesteś osobą, która wyznacza sobie wysokie standardy, wyzwania i porażki mogą Cię zdemotywować. Chociaż nie ma nic złego w wysokich oczekiwaniach, problem pojawia się, gdy oczekujesz, że wszystko będzie idealne za pierwszym razem. O wiele lepiej jest pracować nad ciągłym doskonaleniem, niż nad nierealistyczną doskonałością, którą sobie wyznaczyłeś. Po prostu nie da się wszystkiego zrobić dobrze za pierwszym razem. Kiedy popełnisz błąd, nie bądź dla siebie surowy. Jeśli masz naturalną skłonność do perfekcjonizmu, najprawdopodobniej jesteś osobą, która ciężko pracuje. Spróbuj zmienić sytuację na pozytywną. Wciąż dajesz z siebie wszystko, więc wkrótce osiągniesz swoje cele (Rachwał T., 2019).

Korzystanie z technologii i Internetu wiąże się z problemem bezpieczeństwa uczniów w Internecie. Bez wątpienia jest to jedno z najważniejszych i jednocześnie najtrudniejszych wyzwań edukacyjnych

Partnerzy projektu

ostatnich lat. Aby chronić je przed zagrożeniami, należy z nimi uważnie o tym rozmawiać. Warto też konsekwentnie poruszać tę kwestię w kontaktach z rodzicami (Fazlagić J., 2022).

Praca przedsiębiorczego nauczyciela jest przyjemna, przełamuje rutynę, zapobiega nudzie, fascynuje i pozwala odkryć wszystko na nowo. Czasami odczuwasz zmęczenie i niepewność. Jako rekomendacje wynikające z powyższych rozważań można zaproponować „dekalog przedsiębiorczego nauczyciela” (Śliwińska A., 2021):

- Bądź pozytywnie nastawiony.
- Stwórz okazje do zwycięstwa.
- Bądź kreatywny.
- Wyjaśnij, dlaczego uczniowie powinni wykonać przydzielone zadanie.
- Pozwól uczniom pracować w grupach.
- Pozwól im korzystać z narzędzi cyfrowych.
- Nie marnuj okazji do pochwał.
- Zapewnij warunki do eksperymentowania.
- Modeluj pożądane zachowania.
- Powiedzieć prawdę.

Wreszcie, pokonywanie wyzwań w nauczaniu wymaga wieloaspektowego podejścia. Oto dodatkowe wskazówki dla nauczycieli dotyczące skutecznego poruszania się i pokonywania przeszkód:

- **Zaakceptuj elastyczność:** nauczyciel to dynamiczny zawód i mogą pojawić się nieoczekiwane wyzwania. Zachowaj elastyczność i otwartość na dostosowywanie swoich planów, jeśli zajdzie taka potrzeba. Elastyczność pozwala dostosować się do zmieniających się okoliczności i znaleźć alternatywne podejścia do skutecznego angażowania uczniów.
- **Ciągły rozwój zawodowy:** Inwestuj czas w swój rozwój zawodowy. Weź udział w warsztatach, konferencjach lub kursach online, aby być na bieżąco z najnowszymi metodologiami i technologiami nauczania. Ciągłe uczenie się wyposaża Cię w nowe strategie radzenia sobie z wyzwaniami i zwiększa Twoją ogólną skuteczność jako nauczyciela.
- **Wspólne rozwiązywanie problemów:** Stwórz środowisko współpracy między nauczycielami, uczniami i rodzicami. Zachęcaj do otwartej komunikacji i współpracy, aby wspólnie stawić czoła

Partnerzy projektu

wyzwaniom. Wspólne rozwiązywanie problemów nie tylko dzieli ciężar, ale także zapewnia różnorodne perspektywy w celu znalezienia innowacyjnych rozwiązań

- **Korzystaj z systemów wsparcia:** Wykorzystaj dostępne systemy wsparcia, takie jak programy mentorskie, grupy wzajemnego wsparcia lub sieci zawodowe. Szukanie porad i dzielenie się doświadczeniami ze współpracownikami może dostarczyć cennych spostrzeżeń i strategii pokonywania typowych wyzwań w edukacji.
- **Zastanów się i dostosuj:** Regularnie zastanawiaj się nad swoimi praktykami nauczania i bądź gotowy na dostosowanie się. Oceń skuteczność swoich metod i bądź otwarty na dostosowywanie ich w oparciu o opinie i wyniki uczniów. Nauczanie refleksyjne pozwala na ciągłe doskonalenie i lepsze reagowanie na wyzwania.
- **Promuj nastawienie na rozwój:** Zaszczep nastawienie na rozwój zarówno u siebie, jak i u swoich uczniów. Podkreśl, że wyzwania są szansą na rozwój i naukę. Rozwijaj odporność i wytrwałość, świętując wysiłki i traktując niepowodzenia jako część ścieżki edukacyjnej.
- **Aktywnie angażuj rodziców:** Nawiąż silną współpracę z rodzicami, informując ich o procesie uczenia się i wyzwaniach. Angażuj rodziców w poszukiwanie wspólnych rozwiązań i zasięgnij ich opinii na temat strategii zwiększających zaangażowanie uczniów i ich sukcesy.
- **Podkreślaj dobre samopoczucie:** traktuj priorytetowo dobro siebie i swoich uczniów. Stawianie czoła wyzwaniom może być wyczerpujące emocjonalnie, dlatego tworzenie pozytywnego i wspierającego środowiska w klasie przyczynia się do ogólnego zdrowia psychicznego i motywacji wszystkich zaangażowanych osób.
- **Monitoruj wykorzystanie technologii:** Uznaj znaczenie technologii w edukacji, ale zachowaj czujność w kwestii bezpieczeństwa uczniów w Internecie. Regularnie komunikuj się z uczniami na temat odpowiedzialnego korzystania z Internetu i angażuj rodziców w dyskusje na temat bezpieczeństwa w Internecie. Bądź na bieżąco z narzędziami i platformami cyfrowymi, aby zapewnić bezpieczne środowisko nauki online.
- **Świętuj małe zwycięstwa:** Doceniaj i świętuj małe zwycięstwa po drodze. Doceniaj wysiłki swoje i swoich uczniów w pokonywaniu wyzwań. Świętowanie osiągnięć, niezależnie od tego, jak małych, przyczynia się do tworzenia pozytywnej i motywującej atmosfery w klasie.

Włączając te dodatkowe strategie, nauczyciele mogą budować odporność, wspierać współpracę i tworzyć pozytywne środowisko uczenia się, które skutecznie stawia czoła wyzwaniom na drodze edukacyjnej i pokonuje je.

Partnerzy projektu

WP2: Teachers Training Programme on Green and Social Entrepreneurship

Co-funded by
the European Union

Partnerzy projektu

The Green & Social StartUps Erasmus+ Project (Nr. 2022-1-PL01-KA220-SCH-000087194) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Bibliografia

- Abirami, M., Sofia, R., Anand, B., Varalaxmi, P. i Mamoria, P. (2023). Rola przedsiębiorczości społecznej w stymulowaniu innowacyjności i wzrostu gospodarczego. *Europejski Biuletyn Chemiczny*, 12 (8), 3490-3502.
- Akar, H. i Üstüner, M. (2017). Mediacyjna rola postrzegania własnej skuteczności w związku między poziomami inteligencji emocjonalnej a cechami przedsiębiorczości społecznej nauczycieli przygotowujących się do podjęcia pracy. *Journal of Education and Future*, 12, 95-115.
- Akyürek, Ç. & Sahin, Ç. (2013). Ocena umiejętności w zakresie przedsiębiorczości nauczycieli szkół podstawowych. *Ekev Akademi Journal*, 17 (57), 51-68.
- Anderson A. (1998), Uprawa ogrodu Eden: przedsiębiorcy ekologiczni.
- Bacanak, A. (2013). Opinie nauczycieli na temat wpływu zajęć przyrodniczo-technicznych na rozwój umiejętności przedsiębiorczych uczniów. *Nauk o wychowaniu w teorii i praktyce*. 13 (1), 609-629.
- Bacq, S. i Janssen, F. (2011). Wielorakie oblicza przedsiębiorczości społecznej: przegląd zagadnień definicyjnych w oparciu o kryteria geograficzne i tematyczne. *Przedsiębiorczość i rozwój regionalny*, 23 (5-6), 373–403.
- Bartlett, A. i Preston, D. (2000). Czy w biznesie rzeczywiście mogą istnieć etyczne zachowania? *Journal of Business Ethics*, 23 (2), 199-209.
- Bazkiaei, HA, Heng, LH, Khan, NU, Saufi, RBA i Kasim, RSR (2020). Czy edukacja w zakresie przedsiębiorczości i wielka piątka cech osobowości pozwalają przewidzieć zamiary przedsiębiorcze wśród studentów uniwersytetów? *Przekonujący biznes i zarządzanie*, 7 (1). <https://doi.org/10.1080/23311975.2020.1801217>
- BBC. (2023). *Kim jest Elon Musk i jaka jest jego wartość netto?* Aktualności. <https://www.bbc.com/news/business-61234231>
- Bergmann, J. i Sams, A. (2012). Odwróć swoją klasę: codziennie docieraj do każdego ucznia w każdej klasie. *Międzynarodowe Towarzystwo Technologii w Edukacji*, 120-190.
- Bergmann, J. i Sams, A. (2012). Odwróć swoją klasę: codziennie docieraj do każdego ucznia w każdej klasie. *Międzynarodowe Towarzystwo Technologii w Edukacji*, 120-190.
- Bloom, B. (1956). Taksonomia celów edukacyjnych. Księga I: Dziedzina poznawcza. Nowy Jork: David McKay.
- Bombiak, E. i Cisek, M. (2019). Grywalizacja jako innowacja w obszarze funkcji personalnej. *Współczesne wyzwania*, 29.
- Borowiec, M., Dorocki, S. i Jenner, B. (2009). Wpływ zasobów kapitału ludzkiego na kształtowanie społeczeństwa informacyjnego i innowacyjność struktur przemysłowych. W: Z. Zióło i T. Rachwał (red.) *Przemysł odgrywa rolę w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego*. „Prace Komisji Geografii Przemysłu PTG”, nr 13 (s. 95–109). Wydawnictwo Naukowe UP.

Partnerzy projektu

Brøndum i Fliess (2009), Kształcenie zawodowe i ustawiczne w perspektywie czystych technologii.

Brytyjska. (nd). *Grameen Banku*. Pobrano 25 października 2023 r. z

<https://www.britannica.com/topic/Grameen-Bank>

Brudnik , E., Moszyńska , A. i Owczarska , B. (2000). Mój uczeń i ja aktywnie pracujemy: Przewodnik po metodach aktywizujących. Zakład Wydawniczy SFE. Kielce.

Bull, M., Ridley-Duff, R., Foster, D. i Seanor, P. (2008). Spojrzenie na przedsiębiorstwo społeczne przez teoretyczną konceptualizację kapitału etycznego. *Międzynarodowa Konferencja Małych Przedsiębiorstw*. Belfast.

Carsrud, AL i Brannback, M. (2009). Zrozumienie ducha przedsiębiorczości. W *Międzynarodowych Studiach Przedsiębiorczości* . Skoczek. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-0443-0_1

CEDEFOP (2014). Terminologia europejskiej polityki edukacyjnej i szkoleniowej

Çelik, H., Gürpınar , C., Başer, N. i Erdoğan, S., (2015). Opinie nauczycieli przedmiotów ścisłych na temat umiejętności twórczego myślenia i przedsiębiorczości uczniów. *International Journal of Educational Sciences*, 2 (4), 277-307.

Chell, E., Spence, LJ, Perrini, F. i Harris, JD (2016). Przedsiębiorczość społeczna i etyka biznesu: czy społeczeństwo jest równoznaczne z etyką? *Journal of Business Ethics*, 133 , 619-625.

Cho, YH i Lee, J.-H. (2018). Orientacja przedsiębiorcza, edukacja w zakresie przedsiębiorczości i wydajność. *Asia Pacific Journal of Innovation and Entrepreneurship* , 12 (2), 124–134.
<https://doi.org/10.1108/apjie-05-2018-0028>

Clifford, J. (2014). *Ocena wpływu przeprowadzona przez przedsiębiorstwa społeczne: pomiar tego, co niemierzalne?* Sztokholm: 10. doroczne spotkanie forum OECD LEED na temat partnerstw i rozwoju lokalnego.

CNBC. (2020). *Jak 32-latek przekształcił pomysł na rocznik szkolny w biznes wart 3,2 miliarda dolarów* Zrób to. <https://www.cnn.com/2020/01/09/canva-how-melanie-perkins-built-a-3point2-billion-dollar-design-start-up.html>

Cornelius, N., Todres , M., Janjuha-Jivra , S., Woods, A. i Wallace, J. (2008). Społeczna odpowiedzialność biznesu i przedsiębiorstwo społeczne. *czasopismo Etyki Biznesu*, 81 , 355–370.

Cremer, D. i Vandekerckhove , W. (2017). Zarządzanie nieetycznymi zachowaniami w organizacjach: potrzeba behawioralnego podejścia do etyki biznesowej. *Journal of Management and Organisation*, 23 (3), 437-455.

Deveci, I., (2018). Porównanie programów kursów przedmiotów ścisłych i przyrodniczych na rok 2013 i 2018 w Turcji pod względem elementów podstawowych. *Wydział Edukacji Uniwersytetu Mersin , Dziennik* , 14 (2), 799-825.

Dorocki , S., Kilar, W. i Rachwał , T. (2011). Założenia i cele projektu „Krok w przedsiębiorczość” dla nauczycieli szkół średnich. *Przedsiębiorczość-Edukacja*, 7 , 308-320.

Partnerzy projektu

Drayton, W. (2002). Sektor obywatelski: stawanie się tak przedsiębiorczym i konkurencyjnym jak biznes. *Przegląd zarządzania Kalifornii*, 44 (3), 120–132.

Emerson, J., Wachowicz, J. i Chun, S. (San Francisco). *Społeczny zwrot z inwestycji: badanie aspektów tworzenia wartości w sektorze non-profit*. 2000: Fundacja Robertsa.

pl.wikipedia.org. (nd). Pobrano 26 października 2023 r. z https://en.wikipedia.org/wiki/Patagonia,_Inc

Komisja Europejska (2007). Kompetencje kluczowe w procesie uczenia się przez całe życie – europejskie ramy 73. Luksemburg: Urząd Oficjalnych Publikacji Wspólnot Europejskich.

Eurostat (2022). Gospodarka środowiskowa – statystyki dotyczące zatrudnienia i wzrostu.

Eurydyka (2016). Nauczanie przedsiębiorczości w szkołach w Europie. Urząd Publikacji Unii Europejskiej.

Zespół EWOR. (2022). 5 znanych kobiet-przedsiębiorców i jak osiągnęły sukces <https://ewor.io/blog/5-slawne-kobiety-przedsiębiorczynie-i-ich-sukcesy/>

Fazlagić, J. (2022). *Dobre praktyki we wspieraniu kreatywności, innowacyjności i samodzielności uczniów szkół średnich*. Centrum Rozwoju Edukacji, Warszawa.

Ferrell, OC i Fraedrich, J. (2015). *Etyka biznesu: etyczne podejmowanie decyzji i przypadki*. Toronto: Elson Edukacja.

Forbesa. (2023). Profil – Jeff Bezos. <https://www.forbes.com/profile/jeff-bezos/?sh=192c6b3d1b23>

KLEJNOT. (2018). Globalny Monitor Przedsiębiorczości 2017/18. W *Global Entrepreneurship Monitor*. <http://www.gemconsortium.org/report/50012>

KLEJNOT. (2023). *Global Entrepreneurship Monitor 2022/2023 Raport globalny: Adaptacja do „nowej normalności”*. <https://www.gemconsortium.org/reports/latest-global-report>

Gibb, A. (1988). Kultura przedsiębiorczości: zagrożenie czy szansa? *Decyzja Zarządu*, 26 (4), 5–12. <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.1108/eb001500>

González, YM (2019). Gospodarka społeczna i solidarna a cele zrównoważonego rozwoju. *Cooperativismo y Desarrollo*, 7 (3), 286-289.

Gorzeńska, O., Radanowicz, E. (2019). Zmiany, innowacje, eksperymenty. W poszukiwaniu inspiracji: Poradnik dla dyrektorów i nauczycieli szkół. Centrum Rozwoju Edukacji, Warszawa.

Gibb, A. (1988). Kultura przedsiębiorczości: zagrożenie czy szansa? *Decyzja Zarządu*, 26 (4), 5–12. <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.1108/eb001500>

Greenhaus, JH, Callanan, GA i Godshalk, VM (2019). *Zarządzanie karierą na całe życie* (wyd. 5). Routledge, Taylor i Francis. <https://doi.org/10.4324/9781315205991>

Gundlach, MJ i Zivnuska, S. (2010). Podejście polegające na uczeniu się przez doświadczenie w nauczaniu przedsiębiorczości społecznej, potrójnego wyniku i zrównoważonego rozwoju:

Partnerzy projektu

- modyfikowanie i rozszerzanie praktycznej edukacji dotyczącej zachowań organizacyjnych (PROBE). *American Journal of Business Education*, 3 (1), 19-28.
- Hadad, S. i Gäucă , O. (2014). Pomiar wpływu społecznego w organizacjach przedsiębiorców społecznych. *Zarządzanie i marketing. Wyzwania dla społeczeństwa wiedzy*, 9 (2), 119-136.
- Haugh, H. (2005). Program badawczy na rzecz przedsiębiorczości społecznej. *Dziennik przedsiębiorstwa społecznego*, 1 (1), 1-12.
- Hirsch, DR, Peters, PM i Shepherd, AD (2017). *Przedsiębiorczość* (wyd. 10). Edukacja McGraw-Hill.
- IFC (2016). „Możliwości inwestycji klimatycznych na rynkach wschodzących”, Międzynarodowa Komisja Finansów.
- Międzynarodowy Związek Spółdzielczy. (1995). *Oświadczenie o tożsamości spółdzielczej*.
- IPCC (2018). Globalne ocieplenie o 1,5°C.
- İrmiş , A. i Barutçu , E., (2012). Czynniki wpływające na postrzeganie siebie przez studentów jako osobowości przedsiębiorczej i na ich zamiary założenia firmy: badania terenowe, Uniwersytet Atatürk. *Journal of Economics and Administrative Sciences*, 2 , 1-24.
- Izaak, R. (2002). „Kształt ekopresiębiorcy”, Greener Management International.
- Koh, HC (1996). Testowanie hipotez dotyczących cech przedsiębiorczości w badaniu studentów MBA w Hongkongu. *Journal of Managerial Psychology*, 11 , 12-25.
- Kolodinsky , J., Stewart, C. i Bullard, A. (2006). Pomiar ekonomicznych i społecznych skutków członkostwa w instytucji finansowej zajmującej się rozwojem społeczności. *Journal of Family and Economic Issues*, 27(1), 27-47.
- Kozłowska, I. (2016). Grywalizacja - specyfika wykorzystania narzędzia w Polsce. *Studia Ekonomiczne . Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, 255 , 37-45.
- Kuratko, DF (2005). Pojawienie się nauczania przedsiębiorczości: rozwój, trendy i wyzwania. *Teoria i praktyka przedsiębiorczości* , 577–597.
- Kurek, S. i Rachwał, T. (2010a). Założenia i wstępne wyniki europejskiego projektu badawczego FIFOB w zakresie rozwijania kompetencji gimnazjalistów do prowadzenia działalności gospodarczej. W: Z. Ziolo i T. Rachwał (red.), *Rola przedsiębiorczości w warunkach integracji europejskiej*. „Przedsiębiorczość – Edukacja”, nr 6 (s. 472–485). Nowej Ery.
- Kurek, S. i Rachwał, T. (2010b). Rola edukacji biznesowej w rozwoju przedsiębiorczości w krajach członkowskich Unii Europejskiej. *Europa XXI*. Warszawa, 127–142.
- Kwiatkowski, G. i Musiałkiewicz, J. (2019). Program nauczania podstaw przedsiębiorczości dla szkół średnich. Wysoka jakość systemu edukacji. KRUSZEC.
- Labrador Machín , O., Alfonso Alemán, JL i Rivera Rodríguez, Kalifornia (2017). podejścia do ekonomii społecznej i solidarnej. *Cooperativismo Y Desarrollo* , 5 (2), 137–146.

Partnerzy projektu

- Łazowska, E. (2005). *Metodyka nauczania podstaw przedsiębiorczości i podstaw ekonomii*. W „Przedsiębiorczość – Edukacja nr 1. Kraków : Wydawnictwo ” MiWa .
- Liñán, F. i Chen, Y.-W. (2009). Rozwój i międzykulturowe zastosowanie konkretnego instrumentu do pomiaru zamierzeń przedsiębiorców. *Teoria i praktyka przedsiębiorczości* , 33 (3), 593–617.
- Mazzarol, T. i Reboud, S. (2020). *Przedsiębiorczość jako proces społeczno-gospodarczy* (wyd. 4). Skoczek. https://doi.org/10.1007/978-981-13-9412-6_1
- Morris, MH, Schindehutte, M., Walton, J. i Allen, J. (2002). Etyczny kontekst przedsiębiorczości: proponowanie i testowanie ram rozwojowych. *Journal of Business Ethics*, 40 (4), 331–361.
- Naeini, A., Dutt, A., Angus, J., Mardirossian, S. i Bonfanti, S. (2015, 7 czerwca). *Studium przypadku: Jak firma TOMS Shoes uczyniła sprawę centrum swoich działań*. Pobrano 25 października 2023 r. z Business Todat : <https://www.businesstoday.in/magazine/lbs-case-study/story/toms-shoes-shoes-for-free-cause-marketing-strategy-case-study-49364-2015-05-22>
- Neto, RDC A., Rodrigues, wiceprezes, Stewart, D., Xiao, A. i Snyder, J. (2018). Wpływ poczucia własnej skuteczności na zachowania przedsiębiorcze wśród nauczycieli szkół podstawowych i gimnazjów. *Nauczanie i kształcenie nauczycieli*, 72 (1), 44-53.
- Nicholls, A. (2007). *Jaka jest przyszłość przedsiębiorstw społecznych na rynkach etycznych*. Londyn: Biuro Trzeciego Sektora.
- Nirenberg, J. (1994). Wprowadzenie do sondy: Praktyczna edukacja w zakresie zachowań organizacyjnych . *Journal of Management Education*, 18 , 324-331.
- Nikolaou, I., K. Tasopoulou i K. Tsarakakis (2018). „Typologia zielonych przedsiębiorców w oparciu o poglądy instytucjonalne i oparte na zasobach”, *The Journal of Entrepreneurship*, tom. 27/1, s. 111-132.
- Noya, A. i Clarence, E. (. (2007). *Gospodarka społeczna. Budowanie gospodarek włączających*. (A. Noya i E. Clarence, red.) Paryż: OECD Publishing.
- OECD. (1999). *Przedsiębiorstwa społeczne*. Paryż: Wydawnictwo OECD.
- OECD. (2003). *Sektor non-profit w zmieniającej się gospodarce*. Paryż: Służba Publikacyjna OECD.
- OECD. (2018). *Tworzenie miejsc pracy i lokalny rozwój gospodarczy 2018: Przygotowanie na przyszłość pracy*. Paryż: Wydawnictwo OECD.
- OECD. (2022). Ramy prawne gospodarki społecznej i solidarnej: Globalna akcja OECD „Promowanie ekosystemów gospodarki społecznej i solidarnej. *Dokumenty OECD dotyczące lokalnego rozwoju gospodarczego i zatrudnienia (LEED)*, nr 2022/04 .
- Okoń, W. (1987). Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej. PWN, 347-348.
- Paswan, Republika Południowej Afryki (2018). *Etyka w przedsiębiorczości społecznej*. Porto: Uniwersytet w Porto.

Partnerzy projektu

- Portales, L. (2019). *Innowacje społeczne i przedsiębiorczość społeczna*. Szwajcaria: Springer Nature Szwajcaria.
- Rachwał, T., Zajac, M. i Ratajski, P. (2012). *Innowacyjna Strategia Edukacji „Wkrocz w przedsiębiorczość”*, styczeń. Wydawnictwo Nowa Era.
- Rawhouser, H., Cummings, M. i Newbert, SL (2019). Pomiar wpływu społecznego: obecne podejścia i przyszłe kierunki badań nad przedsiębiorczością społeczną. *Teoria i praktyka przedsiębiorczości*, 43 (1), 82-115.
- San Tan, S. i Ng, CKF (2006). Podejście do nauczania przedsiębiorczości oparte na problemach. *Edukacja i szkolenie*, 48(6), 416-428.
- Selimi, A., Saracevic, M. i Rushiti, A., (2018). Znaczenie urządzeń multimedialnych w interaktywnej edukacji matematycznej – przykład Macedonii, badania edukacyjne na Bałkanach. *Dziennik Uniwersytetu Trakia*, 195, 31-41.
- Selimi, A. i Üseini, A., (2019). Rozwijanie kompetencji cyfrowych i umiejętności w zakresie przedsiębiorczości poprzez innowacyjną edukację – przypadek Macedonii Północnej. - Międzynarodowy Kongres Ekonomii i Biznesu.
- Shaw, J.B. (2004). Sprawiedliwe rozwiązanie dla wszystkich? Wpływ różnorodności wewnątrzgrupowej i umiejętności zarządzania różnorodnością na doświadczenia uczniów i wyniki w projektach klasowych opartych na zespołach. *Journal of Management Education*, 28 (2), 139–169.
- Shaw, JB, Fisher, CD i Southey, GN (1999). Ocena innowacji w nauczaniu zachowań organizacyjnych : bardziej rygorystyczne projekty, bardziej trafne kryteria i przykład. *Journal of Management Education*, 23 (5), 509–536.
- Śliwińska, A. (2021, 7 czerwca). *Przedsiębiorczy nauczyciel*. Wydawnictwo FRSE.
- Sobociński, M. (2012). Grywalizacja w edukacji. Zasady, zastosowania, problemy i przykłady. [2012] „Raport grupowy” po wizycie studyjnej „Umiejętności pisania akademickiego, konieczność w edukacji i pracy”. Tekst przygotowany podczas wizyty studyjnej WIZYTA STUDYJNA nr 179.
- Spence, LJ (1999). Czy rozmiar ma znaczenie? Aktualny stan etyki małego biznesu. *Etyka biznesu: przegląd europejski*, 8 (3), 163–174.
- Splawska-Murmyło, M., Wawryszuk, A. (2017). Kształtowanie postaw przedsiębiorczych i racjonalnego podejmowania decyzji w ramach edukacji informatycznej. Centrum Rozwoju Edukacji, Warszawa.
- Starzyński, S. (2012). Grywalizacja, modny trend stosowany przez marketerów. *Raport Trendy w branży gier 2012*, Nowy Marketing, 46-47.
- Strużyna, J. i Kania, K. (2016). Strategiczne wyzwania grywalizacji. *Notatniki naukowe. Organizacja i zarządzanie / Politechnika Śląska*, 88.
- Svensson, G. i Wood, G. (2008). Wzór etyki biznesu. *Journal of Business Ethics*, 77 (3), 303–322.

Partnerzy projektu

Teachforall.org. (nd). Pobrano 26 października 2023 r. z <https://teachforall.org/our-cel>.

Tofflera, BL (1986). *Trudne wybory: menedżerowie rozmawiają o etyce*. Nowy Jork: Wiley and Sons. Inc.

Tracz, M. i Rachwał, T. (2008). Metody i środki nauczania stosowane przez nauczycieli podstaw przedsiębiorczości – wyniki badań. W: Z. Zioto i T. Rachwał (red.), *Rola przedsiębiorczości w gospodarce opartej na wiedzy*. „Przedsiębiorczość – Edukacja”, nr 4 (s. 325–330). Nowej Ery.

Wainwright, S. (2002). *Pomiar wpływu: przewodnik po zasobach*. Londyn: Publikacje NCVO.

Wrona, K. (2012). Gamewalizacja i gry oraz ich potencjalne wykorzystanie w marketingu. i, 4(225), 233-245.

www.bigissue.com. (nd). Pobrano 25 października 2023 r. z <https://www.bigissue.com/about-the-big-issue-group/>.

www.fairtradeamerica.org. (nd). Pobrano 25 października 2023 r. z <https://www.fairtradeamerica.org/>.

www.thecasesolutions.com. (nd). Pobrano 25 października 2023 r. z <https://www.thecasesolutions.com/fair-trade-usa-159488>.

Yarım, MA i Çelik, S., (2020). Konieczność i rola nauczyciela z perspektywy ucznia w dobie Przemysłu 4.0. *Mehmet Akif Ersoy University Social Sciences Institute Journal*, 31, 76-92.

Yilmaz, E. i Sünbül, A., (2009). Rozwój skali przedsiębiorczości dla studentów uniwersytetów, *Dziennik Instytutu Nauk Społecznych Uniwersytetu Selçuk*, 21, 195-203.

Yurtseven, R. i Ergün, M., (2018). Opinie nauczycieli na temat rozwoju umiejętności przedsiębiorczych uczniów szkół podstawowych. *International Journal of Social Science Research*, 7 (1), 118-140.

Zahra, SA, Gedajlovic, E., Neubaum, DO i Shulman, JM (2009). Typologia przedsiębiorców społecznych: motyw, procesy poszukiwań i wyzwania etyczne. *Journal of Business Venturing*, 24 (5), 519–532.

Zakowicz, I., & Sochacka, J. (2017). Grywalizacja – sposób na wsparcie motywacji uczniów do osiągnięcia sukcesu edukacyjnego?

Partnerzy projektu

